

Forvaltnings- revisjonsrapport

TRIVSEL OG LÆRINGSMILJØ I SKOLEN

Sel kommune

Innlandet Revisjon IKS

FORORD

Denne rapporten er et resultat av forvaltningsrevisjonsprosjektet Trivsel og læringsmiljø i skolen som er gjennomført på oppdrag av kontrollutvalget i Sel kommune.

Forvaltningsrevisjon er en lovpålagt oppgave. Kontrollutvalget har ansvaret for å påse at det føres kontroll med at det blir gjennomført systematiske vurderinger av økonomi, produktivitet, måloppnåelse og virkninger ut fra kommunestyrets/fylkestingets vedtak og forutsetninger (Kommunelovens § 77. nr 4).

Prosjektarbeidet er utført i perioden februar til august 2019 av Kristian Lein og Jorun Gilje Buggeland, med førstnevnte som oppdragsansvarlig.

Utkast til rapport er sendt rådmannen til uttalelse. Svaret fra rådmannen er vedlagt rapporten.

Vi takker for godt samarbeid med ansatte i kommunen som vi har hatt kontakt med i prosjektarbeidet.

Lillehammer, 9. september 2019

Kristian Lein

Oppdragsansvarlig

Jorun Gilje Buggeland

Prosjektansvarlig

Innholdsfortegnelse

FORORD	2
SAMMENDRAG MED KONKLUSJONER OG ANBEFALINGER	4
1 INNLEDNING	8
1.1 KONTROLLUTVALGETS BESTILLING	8
1.2 FORMÅL OG PROBLEMSTILLINGER	8
2 METODE	9
3 KILDER FOR REVISJONSKRITERIER	11
4 MOBBING OG PSYKOSOSIALT MILJØ	12
4.1 HVA ER MOBBING?	12
4.2 ELEVUNDERSØKELSEN, UNGDATAUNDERSØKELSEN OG FORELDREUNDERSØKELSEN	13
5 ARBEID FOR Å FREMME TRIVSEL OG GODE LÆRINGSMILJØER	17
5.1 REVISJONSKRITERIER	17
5.2 KOMMUNENS ARBEID FOR Å FREMME GODE LÆRINGSMILJØER	18
5.3 SKOLENES ARBEID FOR Å FREMME GODE LÆRINGSMILJØER	23
5.4 SKOLENES INVOLVERING AV RÅD OG UTVALG	31
5.5 INNSPILL TIL BEDRE PRAKSIS	33
5.6 REVISJONENS VURDERINGER	36
6 ARBEID FOR Å AVDEKKE UTFORDRINGER I LÆRINGSMILJØET	38
6.1 REVISJONSKRITERIER	38
6.2 SKOLENES ARBEID FOR Å FØLGE MED OG GRIPE INN VED KRENKELSER	42
6.3 VARSLING AV REKTOR OG SKOLEEIER	48
6.4 UNDERSØKELSER NÅR DET AVDEKKES AT EN ELEV IKKE HAR DET BRA	49
6.5 DOKUMENTASJON	50
6.6 INNSPILL TIL BEDRE PRAKSIS	52
6.7 REVISJONENS VURDERINGER	53
7 SKOLENES HÅNDTERING OG OPPFØLGING AV KONKRETE MOBBESAKER	55
7.1 REVISJONSKRITERIER	55
7.2 SKOLENES OPPFØLGING AV SAKER	58
7.3 SAKSGJENNOMGANG	60
7.4 INNSPILL TIL BEDRE PRAKSIS	63
7.5 REVISJONENS VURDERINGER	64
8 KONKLUSJONER OG ANBEFALINGER	66
8.1 REVISJONENS KONKLUSJONER	66
8.2 REVISJONENS ANBEFALINGER	69
REFERANSER	70
VEDLEGG 1 RÅDMANNENS UTTALELSE	71

SAMMENDRAG MED KONKLUSJONER OG ANBEFALINGER

Kontrollutvalget i Sel kommune vedtok i møte 10. januar 2019 å bestille en forvaltningsrevisjon om trivsel og læringsmiljø i skolen. Målet med prosjektarbeidet har vært å undersøke hvordan Sel kommune som skoleeier og kommunens grunnskoler arbeider for å fremme trivsel og gode læringsmiljøer, samt hvordan en sikrer at utfordringer i læringsmiljøet og mobbing avdekkes og håndteres. Følgende problemstillinger har vært undersøkt:

1. I hvilken grad arbeider kommunen som skoleeier og den enkelte skole systematisk og godt for å fremme gode læringsmiljøer og forebygge mobbing?
2. I hvilken grad har skolene et tilfredsstillende system for å sikre at utfordringer i læringsmiljøet avdekkes?
3. I hvilken grad håndterer skolene mobbesaker i tråd med opplæringsloven?

Revisjonsprosjektet er gjennomført med en kombinasjon av intervjuer og dokumentgjennomgang. Vi har gjennomført 18 intervjuer med lærere på skolene, elevrådsrepresentanter, FAU-ledere, leder av PPT, ledelse/ansatte i skolehelsetjenesten, samt ledelsen ved eiendomsavdelingen. I tillegg har vi hatt to møter med hver av rektorene, samt oppstartsmøte med kommunen. Vi har innhentet og gjennomgått dokumentasjon relevant for prosjektet fra kommunen og skolene, deriblant skolenes 9A-saker i perioden fra januar 2018 til januar 2019.

I forvaltningsrevisjoner benyttes revisjonskriterier. Hensikten med revisjonskriterier er at det skal settes opp noen autoritative standarder som kommunens praksis kan måles opp mot og som er grunnlaget for revisjonens vurderinger. Revisjonskriteriene i rapporten er hovedsakelig hentet fra opplæringsloven kap. 9A, lovforarbeidene (Prop. 57 L (2016-2017)) og rundskrivet Skolemiljø Udir-3-2017.

Revisjonens hovedinntrykk er at Sel kommunen og den enkelte skole gjør mye godt arbeid for å fremme gode læringsmiljøer i skolen, avdekke mobbing og håndtere konkrete saker. Vi legger til grunn av arbeidet med å innarbeide rutiner og arbeidsmåter knyttet til opplæringsloven kap. 9A pågår fortsatt.

Problemstilling 1: I hvilken grad arbeider kommunen som skoleeier og den enkelte skole systematisk og godt for å fremme gode læringsmiljøer og forebygge mobbing?

Revisjonens vurdering er at Sel kommune som skoleeier har laget systematikk og rutiner som støtter skolene i arbeidet med å fremme gode læringsmiljøer og forebygge mobbing. Skolene synes å arbeide systematisk, målrettet og godt for å fremme helsen, miljøet og tryggheten til elevene. Innhentet informasjon tilsier at arbeidet med blant annet klasseledelse og relasjonsbygging, samt erfaringsutveksling og deling av gode tiltak, er områder skolene kan utvikle videre.

Skolenes systematikk og rutiner i skolemiljøarbeidet synes å være kjent for de ansatte på skolene, blant annet ved at disse diskuteres og revideres i fellesmøter og teammøter. Hovedinntrykket er at skolenes rutiner i form av blant annet trivselsregler, årshjul og aktiviteter er tatt i bruk i organisasjonen.

Revisjonen har inntrykk av at det varierer mellom skolene hvor involverte elevrådene er i skolemiljøarbeidet. Det varierer også mellom skolene om FAU opplever reell medvirkning i skolenes arbeid med læringsmiljøet. Skolenes samarbeidsutvalg (SU) involveres ved at planer og dokumenter vedtas der. Ut fra innhentet dokumentasjon kan imidlertid ikke revisjonen se at skolenes Skolemiljøutvalg (SMU) har medvirkning i den grad opplæringsloven legger opp til.

Skolehelsetjenesten i Sel kommune deltar i skolemiljøarbeidet blant annet ved å ha samtaler med enkeltelever og faste aktiviteter på ulike trinn. Pedagogisk psykologisk tjeneste (PPT) bistår elever med behov for særskilt tilrettelegging av opplæringstilbudet. Innhentet informasjon tilsier at skolene kan involvere skolehelsetjenesten og PPT mer i arbeidet med kompetanse- og utviklingsutvikling enn tilfellet er i dag.

Problemstilling 2: I hvilken grad har skolene et tilfredsstillende system for å sikre at utfordringer i læringsmiljøet avdekkes?

Revisjonens vurdering er at skolene har fokus på å avdekke utfordringer i læringsmiljøet generelt og mobbing spesielt. Skolene arbeider systematisk for å avdekke om elever ikke har det bra på skolen blant annet gjennom samtaler, observasjon, hjem-skolesamarbeidet og ulike kartleggingsundersøkelser. Inspeksjon er en viktig del av skolenes arbeid med å avdekke utfordringer blant elevene, og skolene synes i hovedsak å ha et tilfredsstillende system for inspeksjon.

Alle som arbeider på skolen har en individuell plikt til å følge med på om elevene har et trygt og godt skolemiljø og gripe inn for å stanse situasjoner som oppstår. Revisjonen vurderer at de ansatte på skolene er kjent med dette, blant annet ved at aktivitetsplikten drøftes i fellesmøter. De ansatte ved skolene har også plikt til å varsle rektor ved mistanke om at en elev ikke har et godt læringsmiljø. Vårt inntrykk fra intervjuer med rektorer og lærere er at dette fungerer godt på skolene. Renholdspersonalet og vaktmestrene omfattes også av aktivitetsplikten. Det ser imidlertid ut til at dette personalet ikke er blitt informert systematisk om denne plikten ved alle skolene.

Ved mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, skal skolen snarest undersøke saken. På bakgrunn av intervjuer og gjennomgang av saker ved skolene ser det ut til at de undersøker saker der det er mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø. Det skal imidlertid presiseres at revisjonen ikke kjenner til det fulle omfang av hvilke saker som skulle vært undersøkt nærmere, jf. opplæringslovens § 9 A-4.

Skolene skal etter opplæringsloven § 9A-4 dokumentere hva som blir gjort for å oppfylle alle delpliktene i aktivitetsplikten. Skolene dokumenterer at de *følger med* på hvorvidt elevene har et godt skolemiljø gjennom tiltak rettet mot alle skolens/klassens elever. Dette omfatter f.eks. inspeksjonsplan, trivselsundersøkelser og utviklingssamtaler. Revisjonen har inntrykk av at det varierer

blant annet ut fra den enkelte lærers skjønn hva de dokumenterer i enkeltsaker når det gjelder å *følge med, gripe inn, varsle og undersøke*.

Problemstilling 3: I hvilken grad håndterer skolene mobbesaker i tråd med opplæringsloven?

Når skolene får kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, skal de etter opplæringsloven § 9A-4 sette inn egnede tiltak. Revisjonen har fra samtaler med rektorer og lærere inntrykk av at skolene i hovedsak har funnet hensiktsmessige måter å arbeide med konkrete saker på. I revisjonens gjennomgang av skolenes 9A-saker kommer det frem at skolene benytter ulike tiltak som varierer fra sak til sak. Tiltakene retter seg mot involverte elever, deres foresatte og læringsmiljøet generelt.

Skolen skal i henhold til opplæringsloven lage en skriftlig plan når det skal gjøres tiltak i en sak. Utfra gjennomgang av skolenes 9A-saker finner revisjonen at sakene har en aktivitetsplan som tilfredsstiller opplæringslovens krav til en slik plan. Dette innebærer at planene inneholder oversikt over hvilket problem tiltakene skal løse, hvilke tiltak skolen har planlagt, når tiltakene skal gjennomføres, hvem som er ansvarlig for gjennomføringen og når tiltakene skal evalueres.

Skolen har plikt til å sørge for at tiltak settes inn inntil eleven har et trygt og godt skolemiljø. Inntrykket fra samtalene med rektorer og lærere er at elevene følges opp til de har det bra på skolen. Revisjonen savner imidlertid dokumentasjon på dette i enkelte saker. Det varierer også mellom skolene hvorvidt de har dokumentert at tiltakene har blitt gjennomgått og evaluert i samarbeid med elev/foresatte.

På bakgrunn av den informasjonen revisjonen er forelagt, ser det ut som om skolene stort sett sørger for at involverte elever blir hørt. Dette dokumenteres kort i aktivitetsplanen og i enkelte møtereferat revisjonen har fått tilgang til. Gjennomgåtte saker tyder på at det imidlertid ikke er en klar praksis med å dokumentere at barnet er blitt hørt i vurderingen av tiltak. Det er heller ikke dokumentert at skolen har foretatt vurderinger knyttet til barnets beste. Dette er krav som følger av opplæringslovens § 9A-4.

Kommunens og skolenes arbeid med kap. 9A er under utvikling. Revisjonen anerkjenner at kommunen har behov for avklaringer fra Fylkesmannen på flere felt for best mulig å håndtere og dokumentere konkrete 9A-saker. Slike avklaringer ville være nyttige i kommunens arbeid med å utvikle en praksis på området.

Anbefalinger

På bakgrunn av revisjonens konklusjoner angående de tre problemstillingene så fremmes følgende anbefalinger:

- Det kan være nyttig for skolene i Sel kommune å styrke spesielt kontaktlærernes kompetanse knyttet til klasseledelse og relasjonsbygging. Erfaringsutveksling og deling av gode tiltak er også områder skolene kan utvikle videre.

- Det bør vurderes om skolene skal involvere PPT og skolehelsetjenesten mer i arbeidet med kompetanseheving og organisasjonsutvikling. Skolene i Sel kunne dra nytte av et tverrfaglig samarbeid på skolen som involverer f.eks. PPT, skolehelsetjenesten og eventuelt sosiallærer i arbeidet med skolemiljøet.
- Kommunen bør vurdere hvilken rolle elevrådet, foreldrenes arbeidsutvalg (FAU) og skolemiljøutvalget (SMU) skal ha i skolemiljøsaker, herunder hvordan de i større grad enn i dag kan involveres i arbeidet.
- Kommunen bør sikre dokumentasjon av at barnet har blitt hørt i utformingen av tiltak, og at det er foretatt vurderinger knyttet til barnets beste. Dette er krav som følger av opplæringslovens § 9A-4.
- For å sikre at tiltak varer inntil eleven har et trygt og godt skolemiljø bør iverksatte tiltak systematisk evalueres ved alle skolene. En skriftlig gjennomgang av tiltakene i ettertid vil kunne bidra til å styrke dokumentasjonen av tiltakene og øke læringseffekten av arbeidet med kap. 9A-saker.

1 INNLEDNING

1.1 KONTROLLUTVALGETS BESTILLING

Kontrollutvalget i Sel kommune fattet følgende vedtak i møte 10. januar 2019 sak 24/18:

«Kontrollutvalet godkjenner prosjektplanen og bestiller forvaltningsrevisjon «Trivsel og læringsmiljø i skolen i Sel» etter problemstillinga i denne.»

1.2 FORMÅL OG PROBLEMSTILLINGER

Målet med prosjektarbeidet har vært å undersøke hvordan Sel kommune som skoleeier og kommunens grunnskoler arbeider for å fremme trivsel og gode læringsmiljøer, samt hvordan en sikrer at utfordringer i læringsmiljøet og mobbing avdekkes og håndteres. Prosjektet bygger på tre problemstillinger:

1. I hvilken grad arbeider kommunen som skoleeier og den enkelte skole systematisk og godt for å fremme gode læringsmiljøer og forebygge mobbing?
 - Hvordan arbeider skoleeier og den enkelte skole for å fremme gode læringsmiljøer?
 - I hvilken grad blir elever, foreldre, råd og utvalg involvert i skolemiljøarbeidet?
 - Hvilken rolle har skolehelsetjenesten og PPT i skolenes miljøarbeid?
2. I hvilken grad har skolene et tilfredsstillende system for å sikre at utfordringer i læringsmiljøet avdekkes?
 - Har skolene et systematisk arbeid for å avdekke om elever ikke har det trygt og godt på skolen?
 - Har skolene et tilfredsstillende system for inspeksjon og tilsyn?
 - Er aktivitetsplikten i opplæringslovens kap 9A kjent for alle som jobber på skolen?
 - Har skolene rutiner/prosedyrer for å håndtere meldinger/varsel om mobbing?
3. I hvilken grad håndterer skolene mobbesaker i tråd med opplæringsloven?
 - Dokumenterer skolene hva som gjøres for å oppfylle aktivitetsplikten?
 - Hvilke tiltak iverksettes og følges sakene til de er løst?

2 METODE

Prosjektet er gjennomført i henhold til RSK 001 Standard for forvaltningsrevisjon som er gjeldende som god kommunal revisjonsskikk fastsatt av Norges kommunerevisorforening. Innlandet Revisjon IKS har et internt kvalitetssikringssystem som er i samsvar med RSK 001.

Oppstartmøte for prosjektet ble avholdt 10.1.2019. Kristin Rønn Gårderløkken og Camilla Ulvolden fra Sel kommune og Kristian Lein og Jorun Buggeland fra Innlandet Revisjon deltok på møtet.

Revisjonen har gjennomgått følgende dokumenter fra Sel kommune:

- Kvalitetsplan for Selskolen 2018 – 2022
- Tidlig innsats Strategi- og handlingsplan 2018 – 2022
- Tidlig innsats Plan for foreldresamarbeid
- Tidlig innsats Plan for overganger i utdanningsløpet
- Inkluderende barnehage- og skolemiljø i Sel kommune 2019 - 2021
- Lokal forskrift om ordensreglement for skulane i Sel og Sel vaksenopplæring
- Strategi, handlingsplan og årshjul MOT i Sel 2016-2020
- Internkontroll og kvalitetssikring Helsestasjons, skolehelse, og jordmortjenesten i Nord-Gudbrandsdal

I tillegg har vi gjennomgått dokumenter utviklet ved de enkelte skolene. Dokumenter som benyttes i prosjektarbeidet framgår av referanselisten.

Sel kommune hadde skoleåret 2018-2019 fire skoler: Sel skule (ca 50 elever på 1.-7. trinn), Otta skole (ca 300 elever på 1.-7. trinn), Otta ungdomsskole (133 elever) og Heidal skule (124 elever på 1.-10. trinn). Kommunestyret vedtok den 18.06.2018 at skolekretsene Sel og Otta skal slås sammen med virkning fra 01.08.2019. Skolested blir Otta skole. Etter avtale med Kontrollutvalget omhandler vi derfor ikke skolemiljøarbeidet i Sel skule i denne forvaltningsrevisjonen.

I mars 2019 intervjuet revisjonen rektorene på de tre skolene. Vi fikk informasjon om skolens rutiner og praksis, og la grunnlaget for intervjuer med ansatte ved skolene. Etter gjennomføring av intervjuer med de ansatte, avholdt vi et avslutningsmøte med hver av rektorene i juni 2019.

I tillegg til samtalene med rektorene, gjorde revisjonen i perioden april til juni 2019 18 intervjuer. Flere av kontaktlærerne hadde ulike oppgaver på skolen. Vi snakket med:

- 4 Kontaktlærere
- 4 Kontaktlærere/teamledere
- 1 kontaktlærer/sosiallærer/rådgiver
- 4 representanter for elevrådene
- 3 FAU ledere
- Leder av PPT Nord-Gudbrandsdal
- Avdelingsleder helsestasjon og rehabiliteringstjeneste
- Konstituert fagansvarlig helsesykepleier

- 2 helsesykepleiere
- Virksomhetsleder og driftsleder ved eiendomsavdelingen

Vi gjorde felles intervju med to representanter for henholdsvis elevrådene, skolehelsetjenesten og eiendomsavdelingen.

Revisjonen gjorde et tilfeldig utvalg av kontaktlærere til intervju. Utgangspunktet var en oversikt over alle lærerne ved skolene fordelt på ulike trinn. På bakgrunn av skolenes 9A-saker, valgte vi i hovedsak lærere som hadde erfaring med å håndtere konkrete 9A-saker.

Vi intervjuet FAU-lederne og virksomhets-/driftsleder pr telefon. De andre er intervjuet på deres respektive arbeidsplasser.

Revisjonen sendte ut dagsorden for intervjuene i god tid før intervjuene. Fra alle intervjuer er det tatt referat som er blitt sendt til informantene for gjennomlesning og godkjenning.

Forvaltningsrevisor gjorde et intervju med Mobbeombudet i Oppland i januar 2019 i forbindelse med et forvaltningsrevisjonsprosjekt om mobbing og psykososialt miljø i skolen i Lillehammer kommune. Vi snakket med Mobbeombudet igjen i mai 2019. Vi ble da enige om at det var lite hensiktsmessig å gjøre et nytt intervju og at de generelle uttalelsene fra intervjuet i januar 2019 kunne benyttes i revisjonen av Sel kommune.

For å kunne vurdere hvordan mobbesakene følges opp i praksis, innhentet revisjonen skolenes 9A-saker fra skoleåret 2018-2019. Skolene anonymiserte dokumentasjonen før oversendelse til revisjonen. Vi mottok i alt 28 saker med aktivitetsplan.

Revisjonen har innhentet fra skolene resultatene av foreldreundersøkelsen høsten 2018 for å få informasjon om hvordan foresatte vurderer trivselen på skolene i Sel kommune.

For å se nærmere på hvorvidt skolene involverer råd og utvalg i arbeidet, innhentet revisjonen referater fra møter i Samarbeidsutvalget/Skolemiljøutvalget for skoleåret 2017-2018 og høsten 2018.

Datas *relevans* er knyttet til om undersøkelsen representerer den virkelige situasjonen. Vi mener at data som er samlet inn i denne undersøkelsen er egnet til å svare på problemstillingene. Det er likevel viktig å være oppmerksom på at de opplysninger som framkommer i rapporten nødvendigvis er et utvalg av fakta. Vi vil understreke at vi har snakket med et lite utvalg ansatte, slik at vi heller ikke kan si at utsagn fra disse kan sies å «representere» skolen.

Med *pålitelighet* menes at data skal være mest mulig presise og nøyaktige. Dette er ivarettatt ved verifisering av intervjureferater, faktasjekk av kommunalsjefen og ved innhenting av uttalelse fra rådmannen på utkast til rapport.

3 KILDER FOR REVISJONSKRITERIER

Revisjonskriterier er de lover, forskrifter, retningslinjer, kommunale vedtak, faglige standarder mv. som sier noe om hvordan virksomheten skal drives. Hensikten med revisjonskriteriene er at det skal settes opp noen autoritative «standarder» som kommunens praksis kan måles opp mot og som er grunnlaget for revisjonens vurderinger.

Revisjonskriteriene utledes med utgangspunkt i problemstillingene og danner grunnlag for hva de innsamlede data vurderes opp mot. I og med at revisjonskriteriene er uttrykk for en norm eller et ideal for hvordan tilstanden bør være, danner kriteriene også utgangspunkt for revisjonens anbefalinger. Revisjonskriterier kan hentes fra lovverk, politiske vedtak og kommunens mål og planer for å sikre trivsel og et godt skolemiljø.

Opplæringslovens kap. 9A står sentralt i kriteriegrunnlaget i denne forvaltningsrevisjonen. Gjennom endringer i opplæringsloven kap. 9A innført 1. august 2017 er det gitt økt oppmerksomhet for å skape et trygt og godt skolemiljø for alle elever. Viktige endringer i forhold til tidligere kap. 9A er:

- Lovfesting av krav til nulltoleranse.
- En tydeligere aktivitetsplikt erstatter vedtaksplikten og handlingsplikten.
- En bedre håndhevingsordning erstatter tidligere klageordning.
- Tvangsmulkt som pressmiddel mot skoleeiere.

Ved utarbeidelse av revisjonskriterier benytter vi også andre kapitler av opplæringsloven, lovforarbeidene (Prop. 57 L (2016-2017) og rundskrivet Skolemiljø Udir-3-2017.

På Utdanningsdirektoratets hjemmesider er det lagt ut informasjon om læringsmiljø og aktivitetsplikten som følger av opplæringslovens kap. 9A. Den er rettet mot ansatte i skolen samt elever og foreldre. Her er mye relevant informasjon, bl.a. om hvordan skolene praktisk bør forholde seg til regelverket. Revisjonen har gått gjennom dette materialet for å sette seg inn i saksfeltet, men det inngår ikke som en del av det formelle kriteriegrunnlaget.

Revisjonskriterier for de tre problemstillingene vil vi drøfte og utlede i kapittel 5, 6 og 7.

4 MOBBING OG PSYKOSOSIALT MILJØ

Dette kapitlet gjør rede for begrepsbruk knyttet til mobbing og offentlig statistikk som beskriver mobbing og skolemiljø.

4.1 HVA ER MOBBING?

Ifølge Utdanningsdirektoratets hjemmesider om mobbing (nullmobbing.no) kan mobbing for eksempel være:

- å bli baksnakket
- å få spredt et rykte om seg
- å bli holdt utenfor
- å bli presset eller truet til å gjøre ting for andre som en ikke vil
- å bli kalt noe stygt eller få en stygg kommentar for eksempel om utseende, klær, tro, eller dialekt
- å bli slått, dyttet eller pirket på
- å få sekken sin, eller noe annet en eier, kastet rundt
- å ikke få være med i grupper på sosiale medier
- å aldri få kommentarer eller likes på bilder eller andre ting
- å få sårende eller stygge meldinger, bilder og videoer
- at noen sprer bilder eller video av noen som er nakne

I elevundersøkelsen (se kapittel 4.2 nedenfor) får elevene spørsmål om skolemiljø. Der forklares mobbing slik: «Med mobbing mener vi gjentatt negative handlinger fra en eller flere sammen, mot en elev som kan ha vanskelig for å forsvare seg. Mobbing kan være å kalle en annen stygge ting og erte, holde en annen utenfor, baksnakke, slå, dytte eller holde fast.»

I sammenhenger der opplæringslovens regler knyttet til psykososialt miljø omtales, brukes mobbing som begrep. I denne rapporten vil vi også benytte mobbebegrepet. Rettighetene i henhold til opplæringsloven går videre enn mobbing. Opplæringslovens § 9 A-2 sier at «Alle elever har rett til et trygt og godt skolemiljø som fremjar helse, trivsel og læring.» Skolene skal ha nulltoleranse mot krenkelser, som «mobbing, vald, diskriminering og trakassering» jf. oppl. § 9 A-3. Det er elevens opplevelse som er avgjørende for om eleven har et trygt og godt skolemiljø.

Eksemplene som nevnes i loven er således mobbing, vold, diskriminering og trakassering, men skolene skal ha nulltoleranse også for mindre alvorlige krenkelser. Verken direkte handlinger som for eksempel hatytringer, eller mer indirekte krenkelser, som utestenging, isolering og baksnakking skal tolereres. Hva som er en krenkelse skal tolkes vidt, men ikke slik at alle kritiske utsagn eller uenigheter er krenkelser (jf. Udir rundskriv 3-2017).

Synet på mobbing har endret seg de siste tiårene. Fra en «forholdsvis ensidig vekt på individuelle kjennetegn blant elever som er direkte involvert i mobbing, har perspektivet blitt utvidet til å inkludere gruppedynamikken, den sosiale konteksten der mobbingen finner sted¹».

Digital mobbing har blitt mer aktuell de siste årene. Dette behandles ikke som eget område i rapporten, men er i noen saker del av krenkelsene elevene utsettes for.

Begrepene «skolemiljø» og «læringsmiljø» brukes synonymt i rapporten. Begge begrepene benyttes i kommunens og skolens dokumenter.

4.2 ELEVUNDERSØKELSEN, UNGDATAUNDERSØKELSEN OG FORELDREUNDERSØKELSEN

Elevundersøkelsen

Elevenes skolemiljø, læring og trivsel måles hvert år av Utdanningsdirektoratet i den nasjonale Elevundersøkelsen. Gjennomføringen foregår på skolene i perioden oktober til januar. Ved Heidal skule gjennomfører elever i 7. til 10. klasse elevundersøkelsen. På Otta skole deltar elever fra 5. til 7. trinn i undersøkelsen, og ved Otta ungdomsskole gjennomføres undersøkelsen på alle trinn. Undersøkelsen er kun obligatorisk for 7. og 10. trinn, og de offisielle tallene refererer til disse klassetrinnene. På grunn av nytt spørsmålsskjema er ikke tallene for 2017/2018 og 2018/2019 sammenlignbare med tidligere år.

Deltakelsen i elevundersøkelsen i Sel kommune var 84 % av elevene på 7. trinn skoleåret 2018-2019². På 10. trinn deltok 96,4 % av elevene. Tilsvarende gjennomsnittlig deltakelse skoleåret 2018-2019 i Oppland var 93,9 % på 7. trinn og 92,5 % på 10. trinn.

I elevundersøkelsen får elevene spørsmål om de trives på skolen. Sel kommunes målsetning er, i henhold til *Tilstandsrapport 2018*, at elevene på 7. og 10. trinn skal «score» høyere enn 4,1 på indikatoren trivsel (s 13). Som tabell 4.1 viser, oppnås målsettingen for skoleåret 2018/2019 på både 7. og 10. trinn.

Tabell 4.1 Trivsel på skolen. Skalaen går fra 1 til 5 der beste gjennomsnittsverdi er 5.

Indikatorer	Sel kommune		Oppland fylke		Nasjonalt	
	2017/2018	2018/2019	2017/2018	2018/2019	2017/2018	2018/2019
Skoleår						
Trives du på skolen? (7. trinn)	4,2	4,5	4,3	4,4	4,3	4,3
Trives du på skolen (10. trinn)	3,8	4,1	4,1	4,1	4,1	4,1

KILDE: SKOLEPORTEN

¹ Hentet fra artikkelen Relasjoner mellom elever (2016) på Udir.no s 15: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/skolemiljo/psykososialt-miljo/Relasjoner-mellom-elever/>

² <https://skoleporten.udir.no/rapportvisning/grunnskole/laeringsmiljoe/elevundersokelsen-deltakelse/sel-kommune?orgaggr=a&trinn=7&sammenstilling=1&fordeling=2>

Alle elevene på 7. trinn på Otta skole svarte på undersøkelsen. På Otta ungdomsskole deltok 95,2 % av tiendeklassingene i år. På Heidal skule deltok imidlertid kun 57,7 % av elevene på 7. trinn i undersøkelsen mens alle elevene svarte på undersøkelsen på 10. trinn. Rektor på Heidal skule forklarte den lave deltakelsen på 7. trinn med at 7. trinn er sammenslått med 6. trinn og alle elevene i den sammenslåtte klassen ble påmeldt elevundersøkelsen. Det var imidlertid bare 7. klasseelevene som deltok.

Tabellen viser at flere elever på 7. trinn i Sel kommune skoleåret 2018-2019 svarer at de trives på skolen sammenlignet både med året før og med fylkesvis og nasjonale tall. For 10. trinn skårer Sel inneværende skoleår likt med både Oppland fylke og nasjonalt når det gjelder trivsel på skolen.

Sel kommune har en nullvisjon for mobbing. Tabellen nedenfor viser for skoleåret 2018-19 at 8,5 % av elevene på 7. trinn og 11,3 % på 10. trinn oppgir at de mobbes 2-3 ganger i måneden eller oftere.

Tabell 4.2 Prosentandel elever som oppgir at de mobbes 2-3 ganger i måneden eller oftere.

Indikatorer	Sel 7. trinn		Oppland 7. trinn		Nasjonalt 7. trinn		Sel 10. trinn		Oppland 10. trinn		Nasjonalt 10. trinn	
	2017/18	2018/19	2017/18	2018/19	2017/18	2018/19	2017/18	2018/19	2017/18	2018/19	2017/18	2018/19
Mobbet på skolen	7,1	8,5	7,8	6,7	7,2	7,0	10,0	11,3	9,8	8,6	8,3	7,1
Mobbet av andre elever på skolen	10,0	*	6,5	5,7	5,9	5,7	6,3	5,7	6,4	5,3	5,6	4,7
Mobbet digitalt	*	*	2,8	2,0	2,0	2,1	*	*	3,3	2,4	3,1	2,6
Mobbet av voksne på skolen	*	*	1,8	1,1	1,6	1,3	6,8	7,5	4,4	4,0	3,8	3,1

KILDE: SKOLEPORTEN

I elevundersøkelsen er resultater unntatt offentlighet hvis kun 1-4 elever har svart at de opplever mobbing. Dette vises ved en * i tabellen ovenfor.

Elever som svarer at de mobbes på flere av disse spørsmålene, telles bare én gang i indikatoren «mobbet på skolen». Det er derfor ikke mulig å summere andelen svar på enkeltspørsmålene til andel elever som opplever mobbing på skolen.

Når vi sammenligner resultatene i Elevundersøkelsen 2018-2019 med året før, ser vi en økning i antall elever både på 7. og 10. trinn i Sel kommune som svarer at de mobbes to til tre ganger i måneden eller oftere. Tallene for både Oppland og nasjonalt viser derimot en nedgang i antall elever som oppgir at de mobbes. Tallene for Sel er høyere enn både fylkesvis og nasjonale tall når det gjelder andelen elever på 7. og 10. trinn som oppgir at de blir mobbet på skolen. På 10. trinn oppgir langt flere at de mobbes av voksne på skolen enn fylkesvis og nasjonale tall.

Ungdataundersøkelsen

Ungdataundersøkelsen gjennomføres hvert 3. år. Velferdsforskningsinstituttet NOVA ved OsloMet har ansvaret for gjennomføringen i samarbeid med KoRus, regionale kompetansesentre på rusfeltet. Ungdataundersøkelsen ble sist gjennomført våren 2018. Skoleelever på ungdomstrinnet og i videregående opplæring svarte da på spørsmål om ulike sider ved livet sitt. Ungdata omfatter et bredt spekter av temaområder (foreldre og venner, skole, lokalmiljø, fritidsaktiviteter, helse og trivsel, rusmiddelbruk, risikoferd og vold)³. Mobbing er ett av 25 temaer i undersøkelsen. I Ungdata blir ikke

³ <http://www.ungdata.no/Om-undersokelsen/Hva-er-Ungdata>

ungdommene spurt direkte om mobbing, men om fenomener som gjerne er forbundet med mobbing: Om de blir plaget, truet eller frosset ut av andre.

Ungdatasenteret skriver på ungdata.no at: «*Mobbing er mest utbredt på barneskolen og avtar i løpet av tenårene. Både de som mobber, og de som utsettes for mobbing i ungdomstiden, er risikoutsatte grupper. Ofrene er særlig utsatt for psykiske og fysiske problemer senere i livet.*

I Sel kommune deltok 164 ungdomsskoleelever i Ungdata-undersøkelsen i 2018⁴. Det gav en svarprosent på 78 %.

I Ungdataundersøkelsen blir elevene spurt om de er helt enige, litt enige, litt uenige eller helt uenige i påstanden om at de trives svært godt på skolen. I Sel kommune svarer 59 % av grunnskoleelevene at de trives svært godt på skolen. Tilsvarende tall for Oppland er 64 % og på landsbasis 65 %.

På spørsmål om man blir plaget, fryst ut eller truet av andre ungdommer svarer 8 prosent av grunnskoleelevene på landsbasis at de blir utsatt for dette hver 14. dag eller oftere. Tilsvarende andel for Oppland er 9 prosent og for Sel kommune 10 prosent.

På spørsmålet: «Hender det at du er med på plaging, trusler eller utfrysing av andre unge på skolen eller i fritida» svarer 2 % av respondentene i Sel at de gjør dette hver 14. dag eller oftere. Det tilsvarer antallet i Oppland fylke og landsbasis.

Foreldreundersøkelsen

Grunnskolene i Sel kommune gjennomførte Foreldreundersøkelsen høsten 2018⁵. I Foreldreundersøkelsen uttrykker foresatte til elever fra 1. trinn til og med Vg1 sin mening om elevenes læring og trivsel og samarbeidet mellom hjem og skole. Undersøkelsen har 20 bolker med spørsmål tilgjengelig. Skolene har bare anledning til å velge ut 10 av disse⁶. Skolene i Sel kommune har valgt ut litt ulike spørsmål tilpasset bl.a. aldersgrupper. Otta skole har for eksempel inkludert spørsmål om SFO mens Otta ungdomsskole etterspør utdannings- og yrkesveiledning. I tabellen nedenfor har revisjonen trukket ut noen indikatorer som vi ser som særlig relevante for trivsel og læringsmiljø.

Undersøkelsen har følgende svaralternativer: Helt enig, litt enig, verken enig eller uenig, litt uenig, helt uenig og vet ikke.

⁴ <http://www.google.no/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewi16rbzp5ijAhULTIsKHY9ZAwEQFIABegQIAxAC&url=http%3A%2F%2Fwww.ungdata.no%2Fcontent%2Fdownload%2F147194%2F4120255%2Fversion%2F1%2Ffile%2Fsel%25202018%2520%2528US%2529%2520-%2520n%2520%2528B8kkeltallsrapport.pdf&usq=AOvVaw07vSzIBkyOUVqriGn58Ezw>

⁵ Revisjonen har mottatt resultatene fra de tre skolene.

⁶ <https://www.udir.no/tall-og-forskning/brukerundersokelser/foreldreundersokelsen/>

Tabell 4.3 Resultater av Foreldreundersøkelsen høsten 2018. Skalaen går fra 1 til 5 der beste gjennomsnittsverdi er 5

Indikator	Heidal skule	Otta ungdomsskole	Otta skole
Barnet mitt trives på skolen	4,6	4,5	4,6
Barnet mitt har medelever å være sammen med i friminuttene	4,7	4,7	4,7
Jeg har inntrykk av at de ansatte på skolen har klare forventninger til hvordan elevene skal oppføre seg mot hverandre	4,6	4,4	4,5
Jeg har inntrykk av at de ansatte på skolen reagerer når noen sier eller gjør noe ubehagelig mot en elev	4,2	4	4,2
Jeg har inntrykk av at barnet mitt kan gjøre feil, uten å bli gjort narr av i klassen	4,2	3,9	4,2
Jeg har inntrykk av at barnet mitt har noen voksne på skolen å prate med hvis han/hun har behov for det	4,5	4,4	4,6
Skolen håndterer mobbing av elever på en god måte	4,1	3,7	3,8
Kommunikasjonen mellom hjem og skole er god	⁷	4,3	4,3

I *Tilstandsrapport 2018* er det satt målsettinger knyttet til indikatorene *Trivsel* og *Kommunikasjon mellom hjem og skole er god* (s 14). Resultatene av disse skal ligge innenfor området 4.1 – 5. Som tabellen viser når skolene målsettingen.

⁷ Heidal skule har ikke inkludert spørsmålet i undersøkelsen høsten 2018. Revisjonen har likevel valgt å ta med indikatoren her i og med at den vises til i *Tilstandsrapport 2018*.

5 ARBEID FOR Å FREMME TRIVSEL OG GODE LÆRINGSMILJØER

Revisjonen tar utgangspunkt i følgende problemstilling:

I hvilken grad har kommunen som skoleeier og den enkelte skole et godt system for å fremme positive læringsmiljøer og forebygge mobbing?

- Hvordan arbeider skoleeier og den enkelte skole for å fremme gode læringsmiljøer?
- I hvilken grad blir elever, foreldre, råd og utvalg involvert i skolemiljøarbeidet?
- Hvilken rolle har skolehelsetjenesten og PPT i skolenes miljøarbeid?

5.1 REVISJONSKRITERIER

Opplæringsloven § 13-10 slår fast at «kommunen ... har ansvaret for at krava i opplæringslova og forskriftene til lova blir oppfylte, under dette å stille til disposisjon dei ressursane som er nødvendige for at krava skal kunne oppfyllest.»

Opplæringsloven fastslår i § 9 A-2 at alle elever har rett til et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring. Eleven har en individuell rett til et trygt og godt skolemiljø, og det er elevens egen subjektive oppfatning som avgjør om skolemiljøet er trygt og godt jf. Prop. 57 L (2016-2017) s. 13. Departementet understreker her at det er skoleeier som har ansvaret for at retten blir oppfylt, jf. ansvarsbestemmelsen i § 13-10 første ledd.

Skolen skal jobbe kontinuerlig og systematisk for å fremme helsen, miljøet og tryggheten til elevene, jf. opplæringsloven § 9 A-3 andre ledd. I Prop. 57 L (2016-2017), s 14 heter det at «Ved å lovfeste nulltoleranse i samme bestemmelse som plikten til å drive systematisk arbeid, vil det gis et tydelig signal om at skolene ikke skal akseptere krenkelser mot elever og at dette skal være førende for skolens mål, planer og tiltak.» I Prop. 57 L (2016-2017), s 62 framgår det at kravene til kontinuerlig og systematisk arbeid innebærer at det må etableres gode rutiner for å oppfylle kravene. For å oppnå målet om et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, miljøet, og tryggheten til eleven, må det systematiske arbeidet være en integrert del av skolevirksomheten på den enkelte skole. Departementet bemerker at det verken er nødvendig eller hensiktsmessig med en særlig regulering av skoleeiers ansvar for oppfyllelsen av reglene om skolemiljø og systematisk arbeid knyttet til dette.

Departementet viser til at det er en naturlig del av skolens systematiske arbeid at skolen avklarer og tydelig formidler til den enkelte ansatte hva som forventes ut fra rollen og oppgavene den enkelte har, Prop. 57 L (2016-2017) s. 21. Det er rektor som har ansvaret for at skolen driver et systematisk arbeid for skolemiljøet.

Skolen skal, i henhold til opplæringsloven § 9A-9, informere elever og foreldre om deres rettigheter i kapittel 9A.

I henhold til opplæringsloven § 9A-8 skal elevene få ta del i planlegging og gjennomføring av arbeidet for et trygt og godt skolemiljø. Elevrådet kan oppnevne representanter til å ivareta elevenes interesser overfor skolen og myndighetene i skolemiljø saker. Dersom det finnes et arbeidsmiljøutvalg eller lignende organ ved skolen, kan elevene møte med opptil to representanter når utvalgt behandler saker som gjelder skolemiljøet. Representantene skal bli kalt inn til møtene med talerett og rett til å få sin mening protokollert.

Alle grunnskoler skal, etter opplæringsloven kapittel 11, ha et samarbeidsutvalg (SU), skolemiljøutvalg (SMU), elevråd og foreldreråd. SU, SMU, elevrådet og foreldrene skal, i henhold til opplæringsloven § 9A-9 holdes informert om alle saker som er viktig for skolemiljøet, og så tidlig som mulig tas med i arbeidet med skolemiljøtiltak. De har rett til innsyn i all dokumentasjon som gjelder det systematiske arbeidet for et trygt og godt skolemiljø og har rett til å uttale seg og komme med fremlegg i alle saker som er viktig for skolemiljøet. Ingen av rådene eller utvalgene har beslutningsmyndighet, men de gir elever og foreldre anledning til å utveksle meninger og å komme med felles uttalelser.

I henhold til forskrift til opplæringsloven § 22-1 har elever rett til to ulike former for rådgiving: sosialpedagogisk rådgiving og utdannings- og yrkesrådgiving. Det presiseres i § 22-2 at elever har rett til nødvendig rådgiving om sosiale spørsmål. *«Formålet med den sosialpedagogiske rådgivinga er å medverke til at den enkelte eleven finn seg til rette i opplæringa og hjelpe eleven med personlege, sosiale og emosjonelle vanskar som kan ha noko å seie for opplæringa og for eleven sine sosiale forhold på skolen».*

Vi har utledet følgende revisjonskriterier:

- Kommunen som skoleeier skal støtte skolene i arbeidet med å fremme gode læringsmiljøer og forebygge mobbing.
- Skolen skal jobbe kontinuerlig og systematisk for å fremme helsen, miljøet og tryggheten til elevene.
- Skolens systematikk og rutiner i skolemiljøarbeidet skal være kjent og tatt i bruk i organisasjonen.
- Elevene skal bli informert om sine rettigheter etter opplæringsloven kap. 9A, og ha anledning til å delta i planlegging og gjennomføring av arbeidet for et trygt og godt skolemiljø.
- Skolen skal informere foreldre om elevenes og foreldrenes rettigheter etter opplæringsloven kap. 9A.
- Skolene skal involvere FAU, Samarbeidsutvalget og Skolemiljøutvalget i arbeidet med læringsmiljøet.
- Elevene skal få tilbud om sosialpedagogisk rådgiving.

5.2 KOMMUNENS ARBEID FOR Å FREMME GODE LÆRINGSMILJØER

Vi vil redegjøre for skoleeiers system ved å gjennomgå kommunens dokumenter. Dokumentene omhandler ikke kun arbeidet for å fremme gode læringsmiljøet, men også arbeidet med å avdekke

mobbing og håndtere konkrete saker. For å gi en oversiktlig fremstilling vil vi likevel omhandle systemet som helhet her.

5.2.1 SKOLEEIERES DOKUMENTER

Kvalitetsplan for Selskolen 2018-2022

Kvalitetsplanen for skolen *Til elevens beste gjennom samhandling, entusiasme og likeverd* ble vedtatt av kommunestyret den 18.6.2018. Planen skal ivareta helhet og sammenheng i lærings- og utviklingsarbeidet for kommunens grunnskolearbeid. *Sel kommune har som ambisjon at alt arbeid i skolen skal bygge på målsettinger om livsmestring for alle elever der motivasjon for å lære, ønske om å utvikle seg og iver etter å strekke seg etter nye mål blir en realitet. Dette skal muliggjøres gjennom fokus på tilpasset opplæring og tidlig innsats, tverrfaglig kulturbygging og gjennom systematisk utvikling av et inkluderende skolemiljø»⁸ (s 3).*

Når det gjelder trivsel og miljø sier kvalitetsplanen for Sel-skolen blant annet følgende om «*Tegn på god praksis*» (s 12):

- *Elevene opplever at de trives på skolen.*
- *Elevene opplever at skolen har null-toleranse for mobbing og krenkelser.*
- *Lærere utarbeider klasseregler i samarbeid med elevene. Klassereglene er preget av samarbeid, respekt og forståelse for hverandre.*
- *Lærerne tar ansvar for at det skapes gode relasjoner mellom elev/lærer og mellom elevene.*
- *Lærere setter av tid til klasse – og elevrådsarbeid*
- *De voksne på skolen sørger for at elevene følger reglene for hvordan vi skal ha det på skolen.*
- *Skoleeier angir og formidler retning og tydelige mål.*

I Kvalitetsplanen ligger et årshjul for kvalitetsvurdering. Det står det blant annet at 7. og 10. trinn skal gjennomføre elevundersøkelsen innen desember hvert år. 1. – 6. trinn skal gjennomføre trivselsundersøkelsen og foreldreundersøkelsen. Resultatene skal drøftes i rektorgruppen, lærerkollegiet, elevrådet, FAU/KFU, driftsutvalget og SU.

TIDLIG INNSATS Strategi- og handlingsplan 2018-2022

Strategi og handlingsplanen for Tidlig innsats⁹ ble vedtatt av kommunestyret 18.6.2018 sak 38/18. Målet med arbeidet er å bistå barn og familier på best mulig måte, med rett hjelp til rett tid. «*Tidlig innsats omhandler her for det første at det jobbes systematisk og settes inn tiltak tidlig i utdanningsløpet for å fremme trygge og gode barnehage- og skolemiljø, forebygge og håndtere mobbing. For det andre innebærer det å iverksettes tiltak tidlig når barn og unge opplever at de ikke har trygge og gode barnehage- og skolemiljø*» (s 15).

⁸ <https://www.sel.kommune.no/f/p7/i34895bbc-4434-4d9c-8710-5bf449d1150d/kvalitetsplan-for-selskolen-2018-2022.pdf>

⁹ <https://www.sel.kommune.no/f/p7/id0273a4d-158f-4625-b8b3-5fe0dc5d6b8a/strategi-og-handlingsplan-tidlig-innsats.pdf>

Tidlig innsats Plan for foreldresamarbeid – i Sel kommune

Planen¹⁰ skal fungere som et overordnet verktøy for alle som arbeider med barn og unge i Sel kommune. Planen setter foreldresamarbeidet i system på skolen. Foreldremøtene står sentralt, og planen har forslag til aktuelle temaer på ulike trinn. Hovedfokus i møtene skal være refleksjon fremfor informasjon. Skolene skal også gjennomføre minimum to planlagte og strukturerte utviklingssamtaler i året med foreldre/elev der trivsel skal være et tema. Ved skolestart skal kommunen gjennomføre «foreldreskole» for foreldre til førsteklassinger. De skal informeres om skolens opplæringsstilbud, foreldres rolle i barnas opplæring og hvordan foreldre og skole sammen skal bidra til best mulig læring for elevene.

Tidlig innsats Plan for overganger i utdanningsløpet – i Sel kommune

Arbeidet med overganger i utdanningsløpet er en del av satsingen på *tidlig innsats*. Dokumentet beskriver bl.a. rutiner i overganger mellom barnehage og skole, fra småskoletrinn til mellomtrinn, fra mellomtrinn til ungdomstrinn og fra ungdomstrinn til videregående opplæring¹¹. Sentralt i planen er årshjul for de ulike overgangene med tiltak, aktiviteter og møter, samt tidspunkt og ansvarlig for gjennomføringen.

Læring – Identitet – Motivasjon - Innovasjon. Strategi og handlingsplan for entreprenørskap og praksisnær læring i grunnskoleløpet i Sel kommune 2018-2022

Planen beskriver pedagogisk entreprenørskap som en «*handlingsorientert undervisning og opplæring i en sosial kontekst med eleven som aktør for egen læring. Teori og praksis skal koples tettere sammen i alle fag og i all undervisning*»¹². Planen beskriver hvordan det skal arbeides med entreprenørskap og praksisnær læring i hele grunnskoleløpet i Sel kommune. Del av planen er et årshjul med beskrivelse av tiltak som skal gjennomføres for forskjellige målgrupper. Grunnskoleelevene lærer blant annet om lokalsamfunnet, de får rådgivning i yrkesvalg, har elevbedrift og pryø-utplassering.

Strategi, handlingsplan og årshjul MOT i Sel 2016-2020

Kommunestyret vedtok dokumentet 14.3.2016 sak 2016/194-3¹³. Sel har vært MOT-kommune siden 2003. Strategien beskriver MOT som «*en holdningsskapende organisasjon som jobber for og med ungdom. MOT's mål er å bidra til robuste ungdommer og trygge ungdomsmiljø. MOT har en helhetlig modell for hvordan lokalsamfunn kan jobbe sammen med ungdom. Modellen består av program i ungdomsskolen og videregående skole, samt tiltak på ungdommens fritidsarena*» (s 3).

MOTs program «*Robust ungdom 12-16*» omfatter totalt 12 skolebesøk på 8., 9. og 10. trinn med opplæringsøkter på 120 eller 150 minutter¹⁴. En MOT-coach tar opp ulike temaer ved hvert besøk. Temaer som tas opp på 8. trinn er f.eks. *forventninger, dialog og egenstyrke*. I henhold til MOTs årsrapport 2018, har temaet *egenstyrke* mål om å: *Styrke bevissthet og mot til å være seg selv, finne*

¹⁰ <https://www.sel.kommune.no/f/p7/i422d20d7-b1d7-4db7-bc30-070288a8a5eb/plan-for-foreldresamarbeid-sel-kommune-tidlig-innsats.pdf>

¹¹ <https://www.sel.kommune.no/f/p7/i14936282-f09d-4de0-ad81-633d668c1570/plan-for-overganger-i-utdanningslopet.pdf>

¹² <https://www.sel.kommune.no/f/p7/ib4ba0f00-a226-4823-99b0-a0b973db805d/laring-identitet-motivasjon-innovasjon-2018-2022.pdf>

¹³ https://postliste.regiondata.no/Innsyn_Sel/DmbHandling/ShowDmbHandlingDocument?dmbId=16315&caseType=CasesFremlegg®istryEntryId=135216

¹⁴ <https://www.mot.no/robust-ungdom-12-16/>

*det positive i utfordringer og akseptere å ikke alltid være bra*¹⁵. Temaer på 9. og 10. trinn er bl.a. *Drømmer, Forbilder, Verdibevissthet og Fremtid*. Det siste temaet skal styrke bevissthet og mot til å være forberedt på fremtiden. 9. klasseelever i Sel kommune kan søke om å bli *Ung Motivatør*. De skal være positive rollemodeller og forbilder for andre. En viktig oppgave er å gjennomføre MOT-økter for 7. klasseelever for å gjøre overgangen fra barneskole til ungdomsskole enklere.

Lokal forskrift om ordensreglement for skulane i Sel og Sel vaksenopplæring

Ordensreglementet ble vedtatt av kommunestyret 30.4.2012. Det skal være et virkemiddel for å nå målsettingene om at «*Skulane i Sel skal vera prega av samarbeid, trivsel, respekt og medansvar. Skulane i Sel skal vera fri for krenkjande åtferd*» (s 1). Ordensreglementet slår fast at den enkelte skole skal ha en handlingsplan mot krenkende atferd som er vedtatt av Samarbeidsutvalget.

Inkluderende barnehage – og skolemiljø i Sel kommune 2019 – 2021

Sel kommune deltar i perioden 2019 til 2021 i Utdanningsdirektoratets nasjonale kompetanseutvikling «*Inkluderende barnehage- og skolemiljø*». Målet er, ihht planen (s 3), å *videreutvikle god praksis innen arbeidet med trygt og godt barnehagemiljø og skolemiljø*:

- *Utvikle og opprettholde gode og trygge barnehage/skolemiljø, der alle barn og unge trives og opplever tilhørighet*
- *Forebygge mobbing og andre krenkelser*
- *Styrke kompetansen til å skape og opprettholde gode barnehage- og skolemiljø, og forebygge, avdekke og håndtere mobbing og andre krenkinger*
- *Styrke regelverkskompetansen og den pedagogiske kompetansen, samt kompetansen til å lede kvalitetsutvikling lokalt.*

Udir arrangerer nasjonale samlinger for barnehagestyrere, skoleledere og kommunalsjefer. I tillegg deltar barnehagene og skolene i regionale/fylkesvise samlinger. Barnehagene, skolene og kommunen får veiledning av team satt sammen av fagpersoner fra Læringsmiljøsenteret og erfarne skole- og barnehagefolk¹⁶. Veiledningen varer i to skoleår. Det er et lederansvar å implementere satsingen i egen virksomhet. Deltakerne jobber med tema som læringsmiljø, forebygging, avdekking og håndtering av mobbing, samt regelverk, ledelse og organisasjonsutvikling. PP-tjenesten er en aktiv del av prosjektet og deltar sammen med barnehagene og skolene.

Sel kommune har ansatt en ressursperson i 40 % stilling som skal støtte barnehagene og skolene i utviklingsarbeidet. Kommunalsjefen informerte revisjonen om at det skal arbeides med kultur- og praksisendring der fokus skal dreies fra enkeltelever som utfordring til klassemiljø.

¹⁵ http://ftp.mot.no/public/arsrapport/2018/MOT_arsrapport_2018.pdf

¹⁶ <https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/nasjonale-satsinger/tilbud-om-kompetanseutvikling-miljo-og-mobbing/eksterne-veiledere-laringsmiljoprojektet/>

Desentralisert kompetanseutvikling (DKU)¹⁷

Sel kommune har siden våren 2018 deltatt i DKU i et regionalt samarbeid med Skjåk, Lom, Vågå, Sel, Dovre og Lesja kommune¹⁸. I regionens dokument «*Desentralisert kompetanseutvikling*»¹⁹ står det som hovedsak at «*Vi skal bli gode på å arbeide med skolebasert kompetanseutvikling*». Læringsmiljø står som et av flere aktuelle tema for kompetanseutvikling. Det lokale arbeidet skal styrkes gjennom *regionale nettverk, gode måter å jobbe på som tverrfaglighet m.m.* I henhold til kommunens tilstandsrapport 2018 skal «*Fylkesmannen, skoleeier, høgskolen Innlandet og andre relevante aktører ... samarbeide for å kartlegge behov for kompetanseutvikling og planlegge utviklingsarbeidet. Det lages en lokal plan. ... Det er dannet egne ressurslærer- og ledernetverk i forbindelse med DKU i Sel*».

Tilstandsrapport for grunnskolen 2018

Tilstandsrapporten ble behandlet i kommunestyret 17.6.2019. Rapporten sier blant annet følgende om læringsmiljø: «*For at Sel-skolen skal videreutvikle et bedre læringsmiljø, må skoleeier, skoleledere og lærere drive et systematisk, kontinuerlig og kunnskapsbasert arbeid med elevenes læringsmiljø*» (s 12). I saksutredningen står det at «*Sel kommune ser at det fremover er nødvendig å samhandle med både Udir, Fylkesmannen og med Læringsmiljøsenderet for å skape felles forståelse og forventning til oppgaver knyttet til dette arbeidet*».

I rapporten gir skoleeier blant annet følgende vurdering av læringsmiljøet (s 15): «*Tross stort fokus, og mye innsats viser resultater fra Elevundersøkelsen at det fortsatt er elever som opplever å bli mobbet. Skoleeier vil understreke betydningen av å videreføre og forsterke innsatsen mot mobbing. Både i forhold til enkeltindivid og enkeltsaker gjennom aktivitetsplikten og systemisk for et godt og inkluderende skolemiljø. Dette både når det gjelder felles utviklingsarbeid i skoleledergruppa, kompetanseheving av lærere, samarbeid med foreldre/foresatte og bruk av MOT i skolemiljøssammenheng*».

I vedtaket i kommunestyret heter det blant annet at «*Fokus på høy kvalitet fortsetter, samt arbeidet med fokus på læringsmiljø og inkluderende miljø i skolene. Satsingene skal gjennomføres gjennom:*

- *Tverrfaglig fokus på tidlig innsats i skolene.*
- *Bedre læringsmiljø*
- *Systematisk arbeid rundt inkluderende skolemiljø og mot nulltoleranse i forhold til mobbing.*
- *At elevene skal møte kompetente lærere som har en positiv og støttende relasjon til hver enkelt elev, etablerer god læringskultur og et læringsfelleskap, og etablerer god struktur, regler og rutiner.*
- *Å arbeide for gode motivasjons – og mestringsskulturer gjennom pedagogisk entreprenørskap, internasjonalisering og MOT.*

¹⁷ Ordningen har nylig endret navn til Desentralisert ordning for kompetanseutvikling (DEKOMP). Regionens dokument har imidlertid overskriften Desentralisert kompetanseutvikling.

¹⁸ Informasjonen har revisjonen fått i møte med kommunalsjefen.

¹⁹ Revisjonen mottok dette av kommunalsjefen.

Årsmelding 2018

Årsmeldingen viser til at *tidlig innsats og inkluderende læringsmiljø* var satsingsområder i 2018 og vil holde frem også i 2019 og 2020. Målet er rett hjelp til rett tid til elevenes beste (s 18). Årsmeldingen tar for seg alle kommunens skoler mht brukertilfredshet, medarbeidertilfredshet og økonomi.

5.2.2. STØTTESYSTEM OG NETTVERK

Ressursteam

Sel kommune etablerte ressursteam høsten 2018. Det består av en fagperson fra PPT, barnevern og helsestasjon. Ressursteamet skal være et veilednings- og drøftingsforum i problemstillinger rundt barn, unge og foreldre²⁰. Ressursteamet kan hente inn flere fagpersoner ved behov. Teamet er tilgjengelig en gang i uka. Revisjonen ble forklart i intervju at det vanligvis er skoler og barnehager som melder saker inn til ressursteamet. Vi fikk informasjon om at det høsten 2018 ble avholdt mange møter. Våren 2019 ble det imidlertid sjelden avholdt møter fordi det var få tilmeldte saker.

Samordningsgruppe

Samordningsgruppen er en del av *Tidlig innsats*-arbeidet. Det er en tverrfaglig gruppe som skal samordne kommunens tidlige innsats-tiltak. Gruppen består av representant(er) for barnehage, skole, helsestasjon, PPT, barnevern, psykisk helse, Nav, lege og fysioterapeut. Den ledes av kommunalsjef for oppvekst og kommunalsjef for helse.

Rektormøter

Kommunalsjefen og rektorene har rektormøte en gang i måneden. Rektorene uttrykte at både kommunalsjefen og de andre rektorene er en støtte for dem i vanskelige saker.

5.3 SKOLENES ARBEID FOR Å FREMME GODE LÆRINGSMILJØER

Første del av kapitlet vil omhandle de tre skolenes dokumenter, med fokus på arbeidet med å fremme et godt læringsmiljø. Vi skal deretter redegjøre for hvorvidt dokumentene er kjent for de ansatte. I siste del av kapitlet beskriver vi skolenes praksis for å fremme helsen, miljøet og tryggheten til elevene.

5.3.1 SKOLENES DOKUMENTER

Alle skolene i Sel kommune har egne styringsdokumenter som følger opp kommunale og nasjonale styringsdokumenter. Hver av skolene har minimum en virksomhetsplan, en handlingsplan og et ordensreglement. Fra høsten 2019 vil den digitale løsningen *Trygg i Sel* erstatte skolenes egne planer for psykososialt arbeid.

Virksomhetsplanene gir en oversikt over styringsdokumenter, skolenes verdigrunnlag og skolenes arbeid med fokusområder i Kvalitetsplanen. Alle skolene presiserer i virksomhetsplanen at de har nulltoleranse mot krenkende atferd/mobbing. Elevene skal møte lærere med god klasseledelse som skaper positive relasjoner mellom elev og lærer og elevene i mellom. I planene har skolene satt opp

²⁰ Tidlig innsats. Strategi og handlingsplan 2018-2022 side 11

flere tiltak for å nå målet om et godt læringsmiljø. Tiltakene er f.eks. gjennomføring av minimum 2 elevsamtaler i løpet av et skoleår, foreldremøter og utviklingssamtaler. På ungdomsskolene skal kontaktlærer være med på alle MOT sine besøk i klassene. Skolene skal gjennomføre flere årlige fellesarrangementer for elevene som skal være lærende og samlende for skolemiljøet. For Heidal skule omfatter det f.eks. Heidaliade med ulike skiaktiviteter med aldersblandede grupper, en FYSAK-tur med uteservering og skolelunsj før påske. Otta ungdomsskole skal ifølge virksomhetsplanen også gjennomføre en FYSAK-tur med uteservering. De har vinteraktivitetsuke i Rondane for 9. trinn og tur til Rondane for 8. trinn. Otta skole nevner ikke faste skolemiljøtiltak i virksomhetsplanen, men i dokumentet *Årshjul Rutiner for forebyggende arbeid og internkontroll for arbeidet med skolemiljøet ved Otta skole*.

Skolene i Sel har en plan for arbeidet med elevene sitt skolemiljø²¹. Planene har litt ulike navn og vil i rapporten omtales som skolemiljøplanen. Planene henviser til lovgrunnlaget i kap 9A. De omhandler eller definerer krenkende atferd og mobbing. Planene viser til to ulike definisjoner på mobbing som begge omhandler mobbing som negative handlinger over tid der det er ulikt styrkeforhold mellom partene²². Skolemiljøplanene har tiltak for å fremme et trygt klasse- og skolemiljø, for å avdekke krenkelser og håndtere konkrete saker. Tiltakene i planene for å avdekke krenkelser kommer vi tilbake til i kap. 6, mens tiltakene for å håndtere konkrete saker tar vi opp i kap. 7.

Flere av tiltakene for å fremme et trygt klassemiljø i skolemiljøplanene er felles for de tre skolene, f.eks:

- *God og planlagt skolestart hver høst*
- *God klasseledelse. Fokus på trygghet, trivsel, positive relasjoner mellom lærer og elev og mellom elevene*
- *Ordensreglement og klasseregler*
- *Klassemøter om utvikling av klasse- og elevmiljøet*
- *Godt samarbeid mellom hjem og skole*
- *Læringsmiljøet skal være fast tema i personalmøter, teammøter, klassemøter, elevsamtaler, foreldremøter, utviklingssamtaler, møter i FAU og SU.*
- *Overgang barnehage – skole. Førskoledager og fadderordning.*
- *MOT, turer, temaarbeid*

Skolene har et ordensreglement som et supplement til Sel kommunes ordensreglement. Reglementet omfatter rettigheter og plikter man har som elev og informerer om eventuelle sanksjoner. Ved f.eks. Otta ungdomsskole har elevene bl.a. rett til å bevege seg trygt i skolens miljø uten frykt for å bli slått, skadd eller plaget av andre. Man har plikt til å hjelpe til å *skapa eit godt miljø og ein vennleg tone, vera høfleg og vera med på å skapa ein god skole*. Man har videre plikt til å *vise respekt for dei tilsette og*

²¹ Heidal skule har *Plan for arbeidet med elevane sitt skolemiljø*. Otta skoles plan heter *Plan for arbeidet med elevenes psykososiale miljø*. Otta ungdomsskole har *Handlingsplan for godt skolemiljø ved Otta ungdomsskole*.

²² De to definisjonene er: 1. "En person er mobbet eller plaget når han eller hun, gjentatte ganger og over en viss tid, blir utsatt for negative handlinger fra en eller flere andre personer. Det må være en viss ubalanse i styrkeforholdet – offeret har ikke så lett for å forsvare seg. Det er derfor ikke mobbing når to fysisk eller psykisk omtrent like sterke personer er i konflikt, krangler eller slåss." (Olweus) 2. "Med mobbing eller plaging forstår vi psykisk og/eller fysisk vold rettet mot et offer, utført av enkeltpersoner eller grupper. Mobbing forutsetter et ujevnt styrkeforhold mellom offer og plager, og episodene gjentas over tid." (Roland/Zero, program for mobbing.)

alle elever ved skolen. Kontaktlærer, foresatte og elev skal underskrive på elevavtale og reglement ved skolen.

Både virksomhetsplanen og skolemiljøplanen til Heidal skule ligger tilgjengelig på skolens hjemmeside under foreldreinformasjon²³. På Otta skoles hjemmesider finner vi verken virksomhetsplanen eller *Plan for arbeidet med elevenes psykososiale miljø*. Et ordensreglement vedtatt i 2006 ligger der men ikke skolens oppdaterte reglement. Otta ungdomsskole har en virksomhetsplan for 2014-2018 på sin hjemmeside, men verken den reviderte utgaven av den eller skolemiljøplanen.

I tillegg til dokumentene ovenfor har Otta skole, som nevnt, utarbeidet et årshjul *Rutiner for forebyggende arbeid og internkontroll for arbeidet med skolemiljøet ved Otta skole*. Der beskrives blant annet tidspunkt for gjennomgang og revidering av skolens dokumenter i klassene, elevrådet, FAU og SU/SMU.

Otta skole har utarbeidet dokumentet *Inkluderende barnehage- og skolemiljø Otta skoles plan for 2019*, jf. kap 5.2.1. Skolen har valgt å starte arbeidet med komponenten *forebygging* for å videreutvikle en klasseledelse som fremmer inkludering (s 4). Som en del av implementeringen, som skal fremme læring og utvikling av praksis, har skolen igangsatt kollegabasert veiledning som metode. Hver lærer skal velge utviklingsområde(r) som skal prøves ut i praksis og som blir tema for kollegaveiledningen.

Sosialpedagogisk rådgivning²⁴ omhandles ikke i kommunens/skolenes dokumenter med unntak av i virksomhetsplanen til Otta ungdomsskole. Der er et tiltak at: «*Sosiallærer skal brukes til kartlegging og oppfølging*». Tiltaket står under målsettingen om at «*Elever ved Otta ungdomsskole skal få kompetanse som fremmer god fysisk og psykisk helse, og som gir muligheter til å ta ansvarlige livsvalg*».

5.3.2 KJENNSKAP TIL SKOLENS SYSTEMATIKK OG RUTINER I SKOLEMILJØARBEIDET

Tegn på god praksis iht *Kvalitetsplanen for Sel-skolen* er blant annet at *Skolens ledelse og lærere sørger for at Ordensreglement og elevenes rett til et trygt og godt læringsmiljø er kjent hos elever og foresatte*. I Otta ungdomsskole og Heidal skules skolemiljøplaner er det nedfelt rutiner for at planen gjøres kjent ved at:

- *Elevene og de ansatte på skolene skal informeres om planen ved skolestart hvert år.*
- *Planen skal reviderast saman med FAU/SMU og elevrådet kvart år.*
- *Skoleledelsen har ansvaret for at revisjon av planen vurderes årlig, og at alle ansatte informeres om planen.*

²³ <https://www.sel.kommune.no/tjenester/skole-og-barnehage/grunnskoler-i-sel/heidal-skule/foreldreinformasjon/>

²⁴ Arbeidstidsavtalen for undervisningsstillinger i grunnskolen (<https://www.utdanningsforbundet.no/lonn-og-arbeidsvilkar/tariffavtaler/ks/sfs-2213/>) punkt 7.2 omhandler bestemmelser om tidsressurser på ungdomstrinnet. Under overskriften *Sosiallærer/rådgiver i ordinær grunnskole* står det at: «*På den enkelte skole avsettes minimum 28,5/38 årsrammetimer pr. påbegynt 25 elever pluss 5 % av et årsverk til lærere som utfører sosialpedagogisk tjeneste/ rådgivning på ungdomstrinnet*». Avtalen har ingen bestemmelser om tidsressurspott til sosiallærer/rådgiver på barnetrinnet. Enkelte kommuner har likevel valgt å ansette sosiallærere også på barnetrinnet, f.eks. Lillehammer.

I Otta skoles *Rutiner for forebyggende arbeid og internkontroll for arbeidet med skolemiljøet* står det at i august/september skal:

- *Bestemmelsene i opplæringsloven kap 9A, aktivitetsplikten, skjerpet aktivitetsplikt i 9A-5, ordensreglementet og Plan for skolemiljø gjennomgås/drøftes i personalet.*
- *Elevene informeres om sine rettigheter i kap 9A og om skolens plan for skolemiljø.*
- *Ordensreglementet og Plan for skolemiljø gjennomgås/drøftes i klassene og i FAU.*
- *Ordensreglementet skal revideres i SU hver høst etter arbeid i personalet, elevrådet og FAU.*
- *Arbeidet med skolemiljøet evalueres i juni hvert år.*

Revisjonen spurte kontaktlærerne om de var kjent med den aktuelle skolens dokumenter. De svarte at de hadde kjennskap til dokumentene og at de trodde det øvrige personalet på skolen også hadde det. Dette begrunnet de med at det var blitt snakket mye om dette på fellesmøter og teammøter. Flere sa at dokumentene brukes i skolehverdagen, og at de er lett tilgjengelige på It's Learning. En forklarte at de som lærere involveres i revideringen av dokumentene og informerer elever og foreldre om at dokumentene ligger på It's Learning. Hun sa videre at: *«Planene gir mye informasjon. Jeg tror vi gjennomfører mye av det som står der. Det er imidlertid nesten umenneskelig å klare å følge opp alt».*

Revisjonen spurte rektorene om hvordan og hvor ofte skolen informerer elever og foresatte om skolemiljøarbeidet og deres rettigheter etter kapittel 9A. Vi ble forklart at nye førsteklasseforeldre ved begge barneskolene får en gjennomgang av lovverk, rettigheter og plikter. Videre sa rektorene at alle skolene informerer om rettighetene etter kap. 9A på foreldremøtene hver høst. Elevene informeres ved Otta skole og Heidal skule ved oppstarten av skoleåret. Ved Otta ungdomsskole informeres elevene i forbindelse med gjennomføringen av Spekterundersøkelsen. Rektor kommenterte imidlertid at de har et forbedringspotensial med hensyn til å informere alle elevene hvert år i hver klasse om kap. 9A. Elevrådsrepresentantene ved skolen fortalte at de hadde fått informasjon om kap. 9A i klassen: *«Det ble i klassen nevnt at det er nulltoleranse mot mobbing og at det ikke er lov til å baske/lekesloss i gangen».*

5.3.3 SKOLENES PRAKSIS

De ansatte på skolene uttrykte i samtale med revisjonen at det legges godt til rette for at elevene skal trives. Skolene arrangerer bl.a. ulike tiltak og arrangementer gjennom skoleuka og skoleåret. Flere av fellestiltakene som arrangeres på skolen er nedfelt i virksomhetsplanen/skolemiljøplanen, og lærerne har føringer for arbeidet der. Vi har i det følgende valgt å ikke skille mellom skolene som er undersøkt fordi datagrunnlaget ikke gir grunnlag for å trekke ut store forskjeller mellom skolene. Skolene har mange av de samme tiltakene for å fremme trivsel og positive læringsmiljøer, blant annet:

- Formelle og uformelle elevsamtaler
- Kontaktmøter/utviklingssamtaler med foresatte der fokuset både er det faglige og det sosiale
- Klasseråd/-møter hver 14. dag eller hver uke der klassen blant annet snakker om temaer tilknyttet trivsel og et godt klassemiljø.
- Foreldremøter
- Elever lager i samarbeid med læreren trivsels-/klasseregler som henges på vegg.
- Førskoledager
- Fadderordning
- Felles skolelunsj

- Temaarbeid på tvers av trinn
- Aktivitetsdager og arrangementer for hele skolen, f.eks. skidag, høsttur, juleball, 17. mai arrangement
- Turer for noen trinn f.eks. overnattingsturer
- Læreren bestemmer hvem som skal sitte sammen og jobbe sammen i klasserommet
- Sangsamlinger
- Undervisningsopplegget *Skolesteg*²⁵ for de yngste elevene.

Revisjonen har ikke undersøkt om de forebyggende tiltakene faktisk gjennomføres slik de er beskrevet i planer og eller omtalt i intervjuer.

Flere av lærerne forklarte at det varierer noe hvordan det arbeides med miljøtiltak i klassene ut fra utfordringene i klassen, elevenes alder og lærernes erfaringer. En lærer forklarte at: *«Skolen har planer for hvordan vi skal arbeide i klassen, men ellers styrer vi det i stor grad selv. Vi har oppgaver på teamet vi skal ta tak i, f.eks. tilknyttet læringsmiljøet. Jeg tror lærerne jobber forskjellig med dette. Vi er forskjellige og jobber på ulike måter og bruker forskjellige metoder. Jeg tror likevel vi er samstemte ift hvordan elevene skal ha det på skolen mht trivsel og psykososialt miljø»*. Lærerne nevnte bl.a. følgende trivselsskapende arbeid:

- Tydelig klasseledelse med klare forventninger, rammer og regler.
- *Jeg jobber for å skape en god relasjon til den enkelte elev ved å hilse på alle elevene hver morgen, gi mye ros og omsorg, forsøke å se hver enkelt og vise at jeg liker dem, ta den enkelte på alvor, spille på elevens sterke sider, vise interesse, bruke humor, by på meg selv.*
- *Jeg prater mye med elevene og har fokus på å skape et trygt klassemiljø der det er rom for å gjøre og si noe feil.*
- Samarbeidsoppgaver der læreren bestemmer hvem som skal jobbe sammen. Lekegrupper.
- Samtaleturer der elevene kun skal snakke med den vedkommende går sammen med. Det er de voksne som bestemmer samtalepartneren.
- *Elevene sitter sammen med en læringspartner i klasserommet, og vi endrer plass/partner annenhver uke. Når elevene får en oppgave drøfter de den ofte med sin læringspartner før vi trekker hvem som skal svare.*
- Alle elevene skriver positive meldinger til hverandre.
- I ett friminutt pr uke har klassen felles aktiviteter som stikkball, kortspill som alle i klassen skal være med på.
- Sammenkomster etter skoletid.
- *Klassereglene brukes aktivt gjennom hele året, og jeg minner elevene på hva de er blitt enige om når jeg aner at noe ikke er helt bra.*

Revisjonen spurte rektorene hvordan de jobber med *Desentralisert kompetanseutvikling (DKU)/Desentralisert ordning for kompetanseutvikling (DEKOMP)*, jf. kap 5.2.1. Vi ble forklart at de enkelte skolene jevnlig får besøk av ressurspersoner ved høyskolen i Innlandet. Skolene har i samarbeid med ressurspersonen laget en oversikt over hva den enkelte skole skal jobbe med. Ressurslærere ved skolene har noe frikjøp for å bistå ledelsen i utviklingsarbeidet. Otta ungdomsskole vil ha hovedfokus

²⁵ <https://www.prososial.no/index.php/skolesteg>

på en enhetlig klasseledelse. Rektor på Heidal skule forklarte at: «*Vi skal ha en lærende organisasjon med gode systemer fremfor individuelle praksiser*». Otta skole vil fra høsten 2019 ha fokus på nye fagplaner.

Rektorene forklarte at programmene DKU/DEKOMP og *Inkluderende barnehage og skolemiljø* utfyller hverandre og er en del av skolenes arbeid for å sikre at barn og unge har det bra på skolen. Skolene arbeidet skoleåret 2018/2019 med relasjonsbygging, veiledning og kompetanseheving i begge programmene. Som en del av arbeidet med *Inkluderende barnehage og skolemiljø* har Otta skole lærere som prøver ut opplegg knyttet til livsmestring og folkehelse. En lærer fortalte at «*I klassen min har vi en time i uka som vi kaller «Livet»²⁶. Elevene sitter i ring og snakker om livet med følelser, oppturer og nedturer. Vi ønsker at det skaper trygghet, åpenhet og aksept for ulikheter*». I følge rektor er planen at «Livet» skal være på timeplanen i alle klasser fra skoleåret 2019-2020. Skolen benytter kollegabasert veiledning som metode, jf. kap 5.3.1. En av lærerne forklarte at målet er «*å etablere en kultur for veiledning i skolen fremfor at vi støtter opp om det som oppleves som vanskelig. Det gir refleksjon og handling og kan knyttes til læringsmiljøet*».

Revisjonen spurte lærerne hvilken rolle MOT-programmet har i skolens arbeid med læringsmiljøet. De fleste var positive fordi programmet «*har gode verdier og holdninger, mange fine aktiviteter og historier. Det får elevene til å tenke*». De uttrykte at MOT gir elevene et verktøy for å takle livet og relasjonen til andre elever. De var positive til at kontaktlærer skal være med på MOT-aktivitetene for å kunne følge opp i klassen etterpå. Flere nevnte imidlertid at de kan forbedre oppfølgingen av MOT-øktene i klasserommet. En av dem sa at: «*For elevene blir det kanskje enkeltstående hendelser som er noe viktig «der og da». Det er behov for å få MOT bedre implementert i skolen som en del av skolens praksis*». En av lærerne nevnte at «*Vi jobber med MOT-problematikk daglig og det er ikke noe nytt og revolusjonerende de kommer med*». Rektorene forklarte at kommunen nå skal inngå i MOT-programmet *Skolen som samfunnsbygger*²⁷. Gjennom Skolen som samfunnsbygger skal kontaktlærerne få hjelp til å bruke MOT-metodikken i det daglige arbeidet i klasserommet.

Elevrådsrepresentantene uttrykte alle i intervju at de er positive til MOT. De uttrykte at MOT er mer enn en enkelthendelse, og at elevene tar med videre det de lærer på MOT-samlingene. En av dem sa at: «*MOT er noe av det beste som har skjedd klassen min. Gjennom MOT har lærerne sett at hvis elevene er misfornøyde med noe kan de si fra til MOT. Da tar lærerne tak i det*».

Revisjonen spurte hvilket inntrykk elevrådsrepresentantene har av trivselen for elevene ved egen skole. De svarte alle at elevene trives og har det bra. En forklarte at «*Elevene er flinke til å involvere hverandre. Vi ser aldri at noen sitter alene. Det er bedre nå enn før. Med mobilfri skole er vi nødt til å sosialisere oss mer. Vi tror det var et klokt valg. Vi snakker sammen, spiller kort, går ut o.l. i friminuttene. Lærerne og elevrådet har vært aktive for å finne ting vi kan gjøre*». En annen sa at «*De fleste gleder seg til å gå på skolen og møte venner. Enkelte elever har ingen å være sammen med og blir ikke tatt med i leken. Men det er ikke så mye av det. Vi kan anbefale andre å begynne på skolen her*». En av elevene fortalte at skolen prøver å få dem til å vise respekt for hverandre og være vennlige.

²⁶ Livet er et program hentet fra Forandringsfabrikken: <https://www.forandringsfabrikken.no/nytt-hefte-timen-livet>

²⁷ <https://www.mot.no/skolen-som-samfunnsbygger/>

På klassemøtene snakker de om hvordan de har det på skolen og noen ganger tar de det med til elevrådsmøtet.

5.3.4 PPT OG SKOLEHELSETJENESTENS ROLLE I SKOLEMILJØARBEIDET

Alle kommuner og fylkeskommuner skal etter opplæringsloven § 5-6 ha en pedagogisk-psykologisk tjenesten (PPT). PPT skal hjelpe skolene med kompetanseutvikling og organisasjonsutvikling for å legge opplæringen bedre til rette for elever med særlige behov. PPT skal også utarbeide sakkyndige vurderinger for elever med krav på det. PPT jobber således både på system- og individnivå. I Utdanningsdirektoratets kvalitetskriterier for PPT²⁸ (2016) står det at PPTs oppgave tilknyttet kompetanse- og organisasjonsutvikling i skolen blant annet innebærer at de «*bidreg med råd og rettleiing knytte til pedagogisk leiing, klasseleiing, skolemiljø og spesialpedagogiske og didaktiske spørsmål.*» PPT skal arbeide forebyggende og bidra til tidlig innsats; både innsats på et tidlig tidspunkt i et barns liv og tidlig inngripen når et problem oppstår eller avdekkes.

PPT Nord-Gudbrandsdal er en felles regional tjeneste for de seks norddalskommunene. Sel kommune er vertskommune for tjenesten, og hovedkontoret ligger på Otta²⁹. I henhold til kommunens *Tillegg til årsmelding 2018* har tjenesten 12.5 årsverk. PPT NG arbeider med systemarbeid og kompetanseheving i skoler og barnehager, og med utredning og veiledning rundt enkeltelever. Hensikten er å bidra til at alle elever får et tilfredsstillende utbytte av opplæringen.

Revisjonen spurte leder for PPT-NG hvilken rolle de har, og bør ha, i skolenes arbeid for å fremme trivsel og gode psykososiale miljøer. Hun fortalte at PPT er mye ute i skoler og barnehager og har konsultasjoner, samtaler og oppfølging av saker. De har hver høst PPT-dager på hver enkelt skole. Da kan skolene bruke dem som de vil, f.eks. til kompetanseheving eller drøftinger. Hun sa imidlertid at: «*Dagene brukes mest til arbeid tilknyttet enkeltelever. Vi får færre henvendelse fra skolene om bistand på systemnivå eller kompetanseheving.*» PPT tilbyr også skoler og barnehager konsultasjonsdager en gang pr måned. Da kan de drøfte både individsaker som ikke er meldt til PPT og systemarbeid. Leder for PPT sa videre at PPT de ønsker å jobbe mer forebyggende sammen med skole og barnehage. «*Det er viktig at kommunalsjef, rektor og PPT går i takt. Rektor skal håndtere hverdagene og PPT kan støtte dem i arbeidet.*».

Skolehelsetjenesten er en lovpålagt kommunal tjeneste etter helse- og omsorgstjenesteloven. Den er et forebyggende og helsefremmende tilbud. I 2017 utarbeidet Helsedirektoratet *Nasjonal faglig retningslinje for det helsefremmende og forebyggende arbeidet i helsestasjon, skolehelsetjeneste og helsestasjon for ungdom*³⁰. Den omtaler skolehelsetjenestens bidrag i skolenes arbeid med det psykososiale miljøet. Retningslinjen inneholder både krav til hvordan tjenesten skal eller må være og anbefalinger om hvordan innholdet i tjenesten bør være. Ved sterke anbefalinger brukes «*bør*» eller «*anbefales*», og ved svake anbefalinger brukes «*kan*» eller «*foreslås*». I den faglige retningslinjen er skolehelsetjenestens samhandling med skole et eget kapittel, og det nevnes blant annet at:

- *Skolehelsetjenesten bør ha et systemrettet samarbeid med skolen for å bidra til å sikre elevene et godt fysisk og psykososialt miljø.*

²⁸ <https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/samarbeid/pp-tjenesten/kvalitetskriterium-i-pp-tenesta/>

²⁹ <http://arsmeldingsel.no/wp-content/uploads/2019/06/39585-Tillegg-til-årsmelding-2018-WEB.pdf>

³⁰ <https://helsedirektoratet.no/Retningslinjer/Helsestasjons-og-skolehelsetjenesten.pdf>

- *Skolehelsetjenesten skal bidra i undervisning i grupper og klasser i den utstrekning skolen ønsker det.*

Helsestasjons-, skolehelse-, og jordmortjenesten i Nord-Gudbrandsdal har utarbeidet en felles prosedyre for arbeidet; *Internkontroll og kvalitetssikring. Helsestasjons-, skolehelse- og jordmortjenesten i Nord-Gudbrandsdal*. Denne beskriver ulike aktiviteter rettet mot elever og/eller foresatte og hvem som har ansvaret for at det gjennomføres. I kommunens *Plan for foreldresamarbeid*, jf. 5.2.1 ovenfor, står det i kapittel 3.8 at skolehelsetjenesten har et systemrettet samarbeid med skolen for å bidra til å sikre elevene et godt fysisk og psykososialt miljø. Skolehelsetjenesten skal også være tilgjengelig for at elever kan ta direkte kontakt med helsesykepleier. I henhold til planen vil skolehelsetjeneste i Sel:

- *Delta på foreldremøter på 1. trinn*
- *Gjennomføre «Sinna mann» i 4. trinn*
- *Gjennomføre helsesirkel i 5. trinn*
- *Undervisningsopplegg vedrørende Livsmestring i 8.trinn*
- *Delta på foreldremøte i 8. trinn.*
- *Bidra i undervisning vedrørende Seksualitet og grenser i helseuka i 9.trinn.*

Det står videre i *Plan for foreldresamarbeid* at skolehelsetjenesten bør delta i skolens arbeid med å fremme et godt psykososialt miljø. De må inkluderes i skolens arbeid i å forebygge mistrivsel, mobbing og psykiske plager blant barn og ungdom gjennom universelle, gruppe- og individrettede tiltak.

Skolene i Sel kommune har i dag helsesykepleier på skolen 1-2 dager i uken³¹. Skolehelsetjenesten uttrykte i intervju at de deltar i skolens arbeid for å fremme trivsel og et godt psykososialt miljø. Helsesykepleierne fortalte at: «*Vi har noen lovpålagte oppgaver som skolestartundersøkelse i 1. klasse, vaksinerings, vekt og lengde i tillegg til helse og trivselssamtale på 3. og 8. trinn. Vi er koordinatorene i ansvarsgrupper. På skolene har vi individuelle samtaler med elever og åpen tid for at elever kan komme innom. Vi samarbeider med lærere og assistenter. Vi har regelmessige møter med skoleledelsen om hva som rører seg i miljøet og om det er noe spesielt som vi skal vite. Vi har noe foreldreveiledning. Vi gjennomfører jentegrupper ved behov, og evt. guttegrupper. Vi deltar på foreldremøter på 1. og 8. trinn og av og til på 5. trinn. Da informerer vi om våre arbeidsområder og oppfordrer foresatte til å ta kontakt ved behov*». Både ledelsen og helsesykepleierne uttrykte at skolene er positive til dem og at det er etablert et godt samarbeid over år. De nevnte imidlertid at mye av arbeidet deres er på individnivå og at de kunne hatt mer veiledning på gruppenivå. De brukes også lite til å observere klasseledelse f.eks.

Helsesykepleier har taushetsplikt etter Helse- og sosialtjenesteloven. Hun må innhente samtykke fra elev/foresatt før hun kan diskutere elever med skolen og andre samarbeidspartner. Verken skolehelsetjenesten, rektorer eller lærere uttrykte i intervju at de opplever helsesykepleiernes taushetsplikt som en utfordring for samarbeidet.

³¹ Helsesykepleierressursen er fordelt slik: Heidal skule 40 %, Otta ungdomsskole 30 % og Otta skole 80 %. Ressursene er i tråd med den anbefalte nasjonale minstenormen (100 % stilling pr 550 elever på ungdomsskolen og 350 elever på barneskolen).

Revisjonen ble forklart at skolehelsetjenesten ikke har deltatt på rektormøtene. De har heller ikke et formalisert samarbeid med PPT. PPT skal, ifølge leder for PPT, delta på felles rektormøter en gang i halvåret men uttrykte at det er lenge siden de har deltatt.

5.4 SKOLENES INVOLVERING AV RÅD OG UTVALG

5.4.1 ELEVRÅDET

Alle grunnskoler skal for årstrinnene 5-7 og 8-10 ha et elevråd med representanter for elevene, jf. opplæringsloven § 11-2. Et medlem av undervisningspersonalet på skolen skal ha som oppgave å hjelpe elevrådet i arbeidet og har møte- og talerett i elevrådet.

I henhold til Sel kommunes kvalitetsplan (se s 16) skal resultatene av elevundersøkelsen, trivselsundersøkelsen og foreldreundersøkelsen gjennomgås i elevrådet. Skolenes dokumenter skal også gjennomgås og revideres av blant annet elevrådet, jf. kap. 5.3.1.

Vi spurte den voksne på skolen som har ansvaret for elevrådet om hvorvidt elevrådet på skolen involveres i skolens arbeid for trivsel og et godt læringsmiljø. Vi ble fortalt at trivsel ofte er tema på elevrådsmøtene. Elevrådene har hatt delansvar for enkelte arrangementer som loppemarked/åpen kafe. De har ved en skole tatt initiativ til en *bli-med-benk* der man kan sitte om man ønsker å leke med noen. Elevrådene har videre bidratt i revidering/evaluering av ordensreglementet. Ved Otta skole har elevrådet hatt fokus på ny skole og elevene tar del i prosessen. De har uttalt seg om det fysiske bygget og hva som er viktig for at de skal trives. Ved de to andre skolene uttrykte ansvarlig for elevrådet at det kan være vanskelig å få elevrådet til å engasjere seg og at de nok kunne gjort mer ut av elevrådsarbeidet.

Skolens arbeid med kapittel 9A er ikke tatt opp med elevrådet på noen av skolene. Ansvarlig for elevrådet på en av skolene sa at: «*Vi har ikke gått gjennom spesifikt kap. 9A, men dette er tatt opp i alle klasser. Ellers har vi stort fokus på arbeid med trivsel og trygghet i elevrådet*». Ved en av skolene fikk revisjonen bekreftet at ordensreglementet var gjennomgått og revidert i elevrådet. Også resultatene av elevundersøkelsen og trivselsundersøkelsene ble gjennomgått i elevrådet. Ansvarlig for elevrådet ved en annen skole forklarte at: «*Det er ingen fast struktur eller mønster i hva vi tar opp. Det ligger ingen føringer for elevrådsarbeidet fra ledelsen. Vi kunne hatt føringer for hvilke saker som skal tas opp høst og vår, noen bestemte arbeidsoppgaver for elevrådet og klarhet i hva som er målet med arbeidet. Det er elevene som kommer med sakene fra klassene*».

Revisjonen spurte elevrådsrepresentantene på ungdomsskolene om elevrådet har vært med å diskutere skolens arbeid med læringsmiljøet. De forklarte at elevrådet vanligvis diskuterer saker de får fra klassene og at verken ordensreglementet, handlingsplanen eller virksomhetsplanen var blitt diskutert i elevrådet i år. De bekreftet alle at kap. 9A ikke var gjennomgått i elevrådet.

5.4.2 FORELDRENES ARBEIDSUTVALG (FAU)

Alle foreldre som har barn i skolen er medlemmer av skolens foreldreråd etter opplæringsloven § 11-4. Foreldrerådet velger et arbeidsutvalg (FAU) som er foreldrestemmen overfor skolen³². I henhold til Foreldreutvalget for grunnopplæringen (FUG) sine hjemmesider skal FAU blant annet sikre reell medvirkning fra foreldre og ha medansvar for at elevenes læringsmiljø er trygt og godt. FAU skal representere alle foresatte ved skolen og bidra til at samarbeidet mellom hjem og skole er godt.

På Otta skole møtes FAU hver 6. uke. De har hatt møter sammen med FAU på Sel skule i forbindelse med sammenslåingen av de to skolene og bygging av ny skole. De andre skolene har langt sjeldnere FAU-møter. På Otta ungdomsskole møtes FAU to ganger i året og ellers ved behov. På Heidal skule møtes FAU vanligvis tre ganger i året.

Revisjonen spurte FAU-lederne om de opplever å være involvert i skolens arbeid på dette feltet. Ved to av skolene uttrykte FAU-lederne at FAU ikke har en reell medvirkning. De har ansvaret for arrangementer som juletreffest/julefest og informeres om skolens planer. En av dem sa det slik: «FAU er ikke så involvert i dag. Vi informeres om skolens planer, hva skolen gjør og de fremtidige målene. Vi involveres ikke i arbeidet. Men det er kanskje opp til oss. Når rektor gjennomgår planene med oss, kan vi komme med innspill. Hvis vi engasjerer oss, har vi en stemme i møtene med rektor». Ved den tredje skolen uttrykte FAU-leder at de har reell medvirkning: «Vi har ofte gruppearbeid fremfor kun enveis informasjon fra rektor. FAU ivaretas i alle prosesser, inkludert etableringen av ny skole. FAU bidrar med innspill og kvalitetssikring av dokumenter. FAU har bidratt med å lage struktur rundt bursdager og telefonbruk. Vi har laget egen brukermal for hvert klassetrinns facebookside».

5.4.3 SAMARBEIDSUTVALGET (SU) OG SKOLEMILJØUTVALGET (SMU)

Alle grunnskoler skal, i henhold til opplæringsloven § 11-1 ha et samarbeidsutvalg (SU). SU er skolens øverste rådgivende organ. I SU skal alle partene i skolen være representert: elever, foreldre, undervisningspersonalet, andre tilsatte og to representanter fra kommunen, hvor rektor skal være den ene. SU har rett til å uttale seg i alle saker som gjelder skolen.

Alle grunnskoler skal også ha et skolemiljøutvalg (SMU), jf. opplæringsloven § 11-1a. SMU skal medvirke til at skolen, de ansatte, foresatte og elevene tar aktivt del i arbeidet for å skape et godt skolemiljø. Utvalget skal bestå av representanter for elevene, FAU, skolens ansatte og ledelse og kommunen. Representantene for elevene og foresatte skal til sammen alltid være i flertall i SMU.

Samarbeidsutvalget kan fungere som skolemiljøutvalg om det oppnevnes tilleggsrepresentanter for elevene og foreldrene slik at de samlet får flertall, jf. opplæringsloven § 11-1a.

Revisjonen har innhentet referater fra skolenes møter i SU/SMU skoleåret 2017-2018 og høsten 2018. I tillegg har vi fått informasjon fra rektorene om antall møter avholdt våren 2019. Referatene/informasjonen viste at:

- Det ble avholdt færre møter de to siste skoleårene enn skolene ihht informasjon fra rektorene har ambisjon om å ha:

³² <http://www.fug.no/foreldreradets-arbeidsutvalg-fau.4639106-144621.html>

- Otta skole gjennomførte totalt tre møter. De skulle hatt minst to møter pr år ihht informasjon fra rektor og minst tre møter ihht vedtektene for SU/SMU ved Otta skole.
 - Heidal skule gjennomførte totalt to møter. De skulle hatt to møter pr år og således fire på de to årene.
 - Otta ungdomsskole har hatt tre møter, men skulle ifølge rektor hatt fire møter.
- Revisjonen kan ikke se at noen av møtene som ble avholdt var et møte i skolemiljøutvalget (SMU).
 - Ingen av referatene viser i overskriften til at møtet som ble avholdt var et SMU.
 - Rektor på Heidal skule forklarte at de ikke skiller mellom SU og SMU, og at det i utvalget er flertall av foreldre og elever. I det ene møtetreferatet er det ikke referatført hvem som møtte. I det andre står det kun navn, men ikke hvem de representerer. Revisjonen kan derfor ikke vurdere om elever/foresatte er i flertall slik at møtet fungerte som SMU.
 - Rektor ved Otta ungdomsskole uttalte at SU fungerer som SMU ved at de tar opp aktuelle saker vedrørende skolemiljøet. I to av møtetreferatene er det ikke nedtegnet hvorvidt møtedeltakerne representerer elever, foresatte eller ansatte på skolen. Revisjonen kan derfor ikke vurdere om elever og foresatte har flertall slik at møtene fungerte som SMU. I henhold til det siste møtetreferatet var ikke elever og foresatte i flertall og møtet var således et SU ikke et SMU.
 - Rektor på Otta skole bekreftet at skolen ikke hatt møte i SMU. Skolemiljøet er imidlertid fast tema i SU.

Rektorene hevdet ovenfor revisjonen at SU/SMU involveres i arbeidet med skolemiljøet. Alle planer og dokumenter skal vedtas der. Skolen informerer SU/SMU om utfordrende saker og synliggjør hvordan de jobber på skolen. I forkant av møtet i SU/SMU har skolen ofte hatt en prosess i både elevrådet, FAU og blant skolens ansatte.

Revisjonen spurte elevrådsrepresentantene om de i SU/SMU har vært med å diskutere skolens arbeid med skolemiljøet. Ved den ene skolen var ikke elevrådsrepresentantene kjent med SU/SMU. Ved den andre skolen sa en av elevene at: *«Jeg er eneste elevrepresentanten i SU. Vi snakker om skolemiljøet og andre ting som angår skolen i SU. Jeg har vært med i utarbeidelsen av virksomhetsplanen».*

Revisjonen spurte FAU-lederne om de sitter i SU/SMU. De forklarte alle at de sitter i SU, men ikke i SMU. En av dem svarte at skolen ikke har et SMU. På spørsmål om SU involveres i skolens arbeid med det psykososiale miljøet svarte alle FAU-lederne at SU har reell medvirkning. En forklarte at: *«SU involveres i arbeidet med skolens psykososiale miljø. Dokumenter tas først opp i FAU og vedtas deretter i SU».*

5.5 INNSPILL TIL BEDRE PRAKSIS

De ansatte var i hovedsak tilfredse med skolens arbeid med elevenes læringsmiljø. Flere sa at de jobber hver dag i klassen med å skape trivsel og trygghet, og at de var usikre på hvordan skolen kan jobbe

bedre med dette. En kontaktlærer sa at: «*Vi kan alltid bli bedre. 9A er ganske nytt og vi har blitt gradvis flinkere*».

Revisjonen fikk flere innspill til forbedringer som spredte seg over mange temaer. Lærere ved ulike skoler nevnte mange av de samme temaene, og vi skiller derfor ikke mellom skolene.

- *Vi kan bli bedre til å reflektere sammen over egen praksis og ha erfaringsutveksling lærerne imellom. Hvordan har andre klasser forbedret språkbruken f.eks. Vi gjør det litt innimellom men ikke systematisk i dag.*
- *Vi hadde stort fokus på klasseledelse for noen år siden. Vi kunne jobbe mer med det, dele erfaringer, observere hverandre. Lærerne har ulik praksis for å fremme et godt miljø i klassene. Vi kunne ha flere felles prinsipper.*
- *Det er veldig viktig å jobbe godt med å fremme gode elev-lærerrelasjoner. Det har kommet frem i f.eks. Spekterundersøkelsen at ikke alle har like god relasjon. Det må skolen jobbe mer med.*
- *Lærerne kunne benyttet mer varierte arbeidsformer der vi også gjør flere praktiske oppgaver.*
- *Vi kan kanskje bli bedre på samarbeidet med hjemmet om elevens trivsel og læring. Det er viktig at foreldrene har en positiv relasjon til skolen. Vi burde kanskje jobbe for å etablere flere sosiale settinger der foreldre møter læreren utenfor kontaktmøtene. Kontaktmøtene er korte og man får ikke tid til å bli kjent. Folk man kjenner forstår man bedre og misforstår ikke så lett.*
- *Vi bør få klarere føringer for hvor ofte vi skal ha klassens time og temaer som bør tas opp der.*
- *Vi kan bli flinkere til å sikre elevmedvirkning i klassen og i elevrådet.*
- *Vi som underviser i samme fag har for lite tid til å prate sammen og dele opplegg og erfaringer. Vi bør ha mer bundet tid på skolen.*
- *Vi kan bli flinkere med faddertreff på skolen. Førsteklassingene har fadder i 4./5. klasse. De møtes mest i 1. klasse og kan med fordel møtes oftere også i 2. og 3. klasse.*
- *Vi kan i enda større grad enn i dag bevisstgjøre elevene om at de har et ansvar for at alle skolens elever har det bra. De eldre elevene kunne fått et større ansvar for å aktivisere de yngre og skape trivsel.*
- *Skolen kunne utvikle utemiljøet og legge til rette for flere aktiviteter og lekeapparater.*
- *Vi kan bli bedre til å bruke skolens planer godt.*
- *Vi kan bli enda flinkere til å følge årshjulet og oppsatte arrangement for skolen.*
- *I forbindelse med Internasjonal uke, bærekraftig utvikling o.a. har vi delt elevene på ungdomsskolen i grupper på tvers av klassene. Det fungerer bra og er noe vi kan gjøre oftere.*
- *Noen skoler har trivselsagenter, og det kunne kanskje vi også ha.*
- *Vi kan bli flinkere til å holde oss faglig oppdatert.*

Noen av ungdomsskolelærerne nevnte at skolen skulle hatt en reelt fungerende sosiallærer. Otta ungdomsskole har en sosiallærer i 1 time pr uke. Hun har ansvaret for elever med IOP og har, ifølge rektor, ikke ressurs til å følge opp andre elever. Heidal skule har en sosiallærer og utdannings- og yrkesrådgiver i 19 % stilling, 7 timer i uka. Ansvaret for elevrådet er en del av oppgaven som sosiallærer. Rektor forklarte at: «*Det er kontaktlærer som skal håndtere utfordringer som skjer. I særskilte tilfeller kan også sosiallærer benyttes som samtalepartner*». En kontaktlærer uttrykte at: «*Skolens sosiallærer har få timer som sosiallærer. Det ville være positivt med en voksen som er her hver dag som elevene kan prate med. Det ses på som litt spesielt å kontakte helsesykepleier og mange elever gruer seg litt til*

det. Det ville kanskje vært mindre skummelt å ta kontakt med en sosiallærer. Skolen skulle hatt en voksen som kunne ta seg mer av elevene som trenger en prat». Revisjonen spurte en av dem som i deler av stillingen er sosiallærer: Tiden jeg har som sosiallærer og rådgiver benytter jeg hovedsakelig til yrkesrådgivning. Jeg jobber lite som sosiallærer og må få et mer definert ansvar opp mot det inspektør, rektor og helsesykepleier gjør på området.

Representantene fra elevrådet nevnte som forbedringspotensial at «Vi kunne hatt flere aktiviteter for å samle alle elevene ved skolen slik at alle blir kjent med hverandre».

Revisjonen spurte også FAU-lederne om de har innspill til forbedringer. To av dem anbefalte skolene å fortsette det gode arbeidet mht hjem-skolesamarbeidet, mobilfri skole, inkludering og involvering av foreldre, FAU og SU. En av FAU-lederne sa at: «Vi kunne kanskje forsøke å få foreldrene mer på banen og jobbe for de samme målene. Kanskje skole og FAU sammen kunne kartlagt hva skolen ønsker av FAU og hva FAU kan bidra med. Som FAU-leder har jeg ingen erfaring og kjennskap til hva FAU bør være på en skole. Og minimum blir den enkleste veien».

Revisjonen spurte leder for PPT om hva som kan forbedre kommunens/skolenes arbeid for å fremme trivsel og gode skolemiljøer og fikk følgende innspill:

- *Vi ser en sammenheng mellom lærerens klasseledelse og kompetanse og PPTs saksmengde og sakstyper. Man bør drøfte hva det f.eks. innebærer å ha god klasseledelse og god opptreden som lærer. Elevenes relasjon til læreren er svært viktig. Det varierer imidlertid hvordan lærerne møter elevene og tar rollen som klasseleder. Noen lærere har et forbedringspotensial når det gjelder å skape gode relasjoner til elevene og snakke med dem og ikke til.*
- *Alle barn må bli møtt med det samme utgangspunktet uavhengig av familie og status. I små samfunn er det mange meninger om enkeltfamilier/-personer. ... Vi bør snakke mer om hva utfordrende foreldre gjør med meg som lærer og rektor. Hvordan håndterer vi fagprofesjonen i vanskelige samarbeidsrelasjoner.*
- *Det er viktig å etablere et godt foreldresamarbeid tidlig. I små samfunn som våre går ofte barna sammen fra barnehage og ut ungdomsskolen. Mye av det sosiale etableres allerede i barnehagen.*
- *Skolene kunne brukt oss mer til kompetanse- og organisasjonsutvikling. PPT ønsker å arbeide mer med systemarbeid. Et barns behov er ikke isolert fra systemet rundt. Det kan være nødvendig å tilrettelegge systemet for å bistå en elev. For å få til gode endringer bør PPT samarbeide enda tettere med skoleeier og skoleledere.*

Revisjonen spurte også skolehelsetjenesten om forbedringspotensialet i kommunens/skolenes arbeid med å fremme trivsel og gode skolemiljøer.

- *Skolene må forplikte seg på å etterspørre vår kompetanse. Det er behov for sterkere føringer. Det er bestemt at skolehelsetjenesten skal involveres når en elev har hatt 10 dagers fravær uansett årsaken til fraværet. Formalisering og klare føringer sikrer at oppgaven blir utført. Det gir trygghet i rollen og mindre skjønn og personavhengighet.*
- *Prosedyrene for hvordan vi skal samarbeide med skolene er ikke formalisert og strukturert godt nok. Det er jevnlig samtaler mellom skoleledelsen og helsesykepleier på skolen men det blir litt tilfeldig.*

- *Skolen har sitt årshjul og skolehelsetjenesten har sitt. Det er ikke alltid koordinert. Vi burde samkjørt oss ved skolestart for å koordinere planene.*
- *Skolehelsetjenesten kunne involveres mer enn vi gjør. Vi kontaktes ofte når skolen allerede har jobbet med en utfordring en stund. Vi ønsker å komme inn tidligere.*
- *Skolehelsetjenesten kunne bidratt mer med å veilede pedagogisk personell og assistenter på skolene ift relasjon mellom elev og den voksne. Det varierer hvor flinke skolens personale er i arbeidet med relasjoner. Noen ser elevene som hele mennesker og er dyktige. Andre trenger veiledning. Relasjoner bør settes på dagsorden tydeligere enn i dag.*
- *Skolene kunne jobbet mer med de ansattes relasjoner til elevene. Elever kan fortelle oss at de ikke tror læreren bryr seg om dem. Relasjon er en viktig nøkkel i arbeidet. Det handler mye om å se bak atferden. Skolene kunne hatt flere føringer for f.eks. hvordan læreren tar imot elevene om morgenen.*
- *I arbeidet med relasjoner må ikke assistentene på skolen glemmes. De har ofte ansvaret for de mest utfordrende elevene på skolen, og trenger kompetanse i hvordan de f.eks. kan håndtere raseriutbrudd. Det handler mye om å bli sett, hørt og forstått. Det ligger et stort potensial i å jobbe med relasjoner.*

Rektorenes hadde følgende innspill til hvordan skolene kan jobbe (enda) bedre med å fremme gode læringsmiljøer:

- *Vi gjør mye bra, men jobber ikke enhetlig og systematisk nok. Vi har system for klasseråd og turer. Vi kunne imidlertid hatt bedre system for arbeidet som gjøres i klasserommet hver dag, arbeidet med relasjoner. Vi kan bli flinkere til å dele det som fungerer godt.*
- *Vi jobber videre med satsingen på inkluderende klasseledelse. På småskoletrinnet har vi felles samlinger for alle trinnene. Det får vi ikke til godt nok på mellomtrinnet.*
- *Vi kan bli flinkere til å ta samtaler med elever som har det vanskelig og skape relasjoner til krevende elever. Vi er tydelige på at de voksne skal skape en god relasjon til alle elevene.*
- *Vi har mange lærere som er flinke i klasseledelse og relasjonsbygging, de er dedikerte og gjør sitt beste. Vi har lærere som i perioder har utfordringer med klasseledelse. Vi forsøker å sette sammen lærerteam som fungerer på god måte.*

5.6 REVISJONENS VURDERINGER

Revisjonens inntrykk er at Sel kommune som skoleeier har laget systematikk og rutiner som støtter skolene i arbeidet med å fremme gode læringsmiljøer og forebygge mobbing. Kommunen har etter endringen av kapittel 9A i 2017 utarbeidet felles dokumenter og prosedyrer. De månedlige rektormøtene støtter også opp om skolenes arbeid på feltet. Det er for tidlig å ha en oppfatning av nytteverdien av kommunens deltakelse i utviklingsarbeidet som blant annet gir kompetanseheving fra eksterne aktører. Det omfatter *Desentralisert Kompetanseutvikling (DKU/DEKOMP)*, *Inkluderende barnehage og skolemiljø* og MOT-programmet *Skolens om samfunnsbygger*.

Revisjonens vurdering er at de undersøkte skolene gjennom tiltak og rutiner arbeider systematisk for å fremme helsen, miljøet og tryggheten til elevene. Den enkelte skole har utarbeidet dokumenter og

skjemaer som følger opp kommunens styringsdokumenter. Revisjonen kan vanskelig vurdere hvorvidt alle rutinene følges opp i praksis, samt hvordan skolene legger opp sitt arbeid fra dag til dag. Vi har fått innspill på at klasseledelse og relasjonsbygging er viktig for et godt klasse-/skolemiljøet, og at dette er områder skolene bør utvikle videre. Det vil trolig også være gevinster å hente gjennom erfaringsutvekslinger og deling av gode tiltak på den enkelte skole og skolene imellom. PPT og skolehelsetjenesten bistår skolene i hovedsak på individnivå. Det kan vurderes om de skal involveres mer i skolens arbeid med kompetanseheving og organisasjonsutvikling.

Innhentet informasjon tyder på at skolens systematikk og rutiner i skolemiljøarbeidet er kjent for de ansatte på skolen, blant annet ved at disse diskuteres og revideres i fellesmøter og teammøter. Hovedinntrykket er at skolens rutiner i form av ulike tiltak for å fremme et trygt og godt skolemiljø er tatt i bruk i organisasjonen.

Skolene informerer jevnlig på foreldremøter om elevenes og foreldrenes rettigheter etter opplæringsloven kap. 9A. Det synes imidlertid å variere noe mellom skolene om elevene systematisk informeres om sine rettigheter etter opplæringsloven kap. 9A.

Elevene har gjennom elevrådet ansvaret for enkelte arrangementer og trivselstiltak på skolene. Det gir dem anledning til å delta i planlegging og gjennomføring av arbeid for et trygt og godt skolemiljø. Innhentet informasjon tyder på at det varierer mellom skolene hvor involverte elevrådene er i arbeidet. Skolens arbeid med kapittel 9A er ikke tatt opp med elevrådet på noen av skolene. Etter vår oppfatning kan det derfor være grunn til å se på skolens systematikk mht. hvordan elevrådet involveres i skolemiljøarbeidet.

Det varierer mellom skolene om FAU opplever reell medvirkning i skolens arbeid med læringsmiljøet. Ved to av skolene tilsier innhentet informasjon at FAU ikke aktivt tar del i skolens arbeid for å skape et godt skolemiljø. Revisjonen anbefaler derfor at skolene i samarbeid med FAU ser nærmere på hvordan FAU i større grad kan engasjeres i dette arbeidet.

Skolene har jevnlig møter i Samarbeidsutvalget (SU). SU involveres i skolens arbeid med læringsmiljøet ved at planer og dokumenter vedtas der. Ut fra innhentet dokumentasjon kan ikke revisjonen se at skolene de siste to årene har hatt møte i Skolemiljøutvalget (SMU). Skolemiljøutvalget (SMU) skal sikre medvirkning i arbeidet for å skape et godt skolemiljø. Kommunen bør derfor se nærmere på grenseoppgangen mellom SU og SMU og sikre at møter avholdes også i SMU.

Elever har etter forskrift til opplæringsloven § 22-1 rett på sosialpedagogisk rådgiving. Sosialpedagogisk rådgivning til elever i Sel kommune er i hovedsak lagt til kontaktlærerrollen. Innhentet informasjon tilsier at kontaktlærerne observerer, veileder og bistår elevene. Revisjonen kan utover det ikke vurdere hvorvidt den enkelte elev får nødvendig rådgiving om sosiale spørsmål. Flere kommuner har etter endringen i kap. 9A ansatt egne sosiallærere i ungdomsskolen. Sosiallærerne er blant annet samtalepart for elever og en støtte for lærere og ledere i skolemiljøarbeidet. Begge ungdomsskolene i Sel kommune har sosiallærerressurs. Innhentet informasjon tyder imidlertid på at sosiallærernes oppgaver ved skolene i liten grad er knyttet opp mot skolemiljøarbeidet.

6 ARBEID FOR Å AVDEKKE UTFORDRINGER I LÆRINGSMILJØET

Revisjonen ta utgangspunkt i følgende problemstilling:

I hvilken grad har skolene et tilfredsstillende system for å sikre at utfordringer i læringsmiljøet avdekkes?

- Har skolene et systematisk arbeid for å avdekke om elever ikke har det trygt og godt på skolen?
- Har skolene et tilfredsstillende system for inspeksjon og tilsyn?
- Er aktivitetsplikten i opplæringslovens kap. 9A kjent for alle som jobber på skolen?
- Har skolene rutiner/prosedyrer for å håndtere meldinger/varsel om mobbing?

6.1 REVISJONSKRITERIER

Elevens rett til et trygt og godt skolemiljø er ikke avgrenset av årsaken til hvordan elevene har det. Det avgjørende er hvordan eleven opplever at det er å være på skolen, altså hvordan eleven har det mens han eller hun er på skolen, skolefritidsordningen eller leksehjelpen. «At årsaken til opplevelsen av utrygghet, ensomhet, mistrivsel o.l. ligger utenfor skolen i tid eller fysisk område, begrenser ikke skolens aktivitetsplikt så lenge elevens opplevelse av sin tilværelse på skolen – altså sitt skolemiljø – preges negativt av det. Dette er blant annet aktuelt i forbindelse med digital mobbing, der krenkelsene typisk kan skje utenom skoletiden, men har betydning for hvordan eleven opplever at det er å være på skolen.» (Prop. 57 L (2016-2017), s 22)

Skolene skal ha nulltoleranse mot krenkelser, jf. opplæringsloven. § 9 A-3. Eksempelene som nevnes i loven er mobbing, vold, diskriminering og trakassering, men skolene skal ha nulltoleranse også for mindre alvorlige krenkelser. Verken direkte handlinger som for eksempel hatytringer, eller mer indirekte krenkelser, som utestenging, isolering og baksnakking skal tolereres. Hva som er en krenkelse skal tolkes vidt, men ikke slik at alle kritiske ytringer eller uenigheter er ment å være omfattet, jf. Prop. 57 L (2016-2017) s. 14.

Opplæringsloven § 9 A-4 første ledd fastslår at alle som arbeider på skolen har plikt til å følge med på om elevene har et trygt og godt skolemiljø. Hva som ligger i plikten til å følge med, er presisert nærmere i forarbeidene. Det understrekes i Prop. 57 L (2016-2017), s 21 at *«plikten til å følge med må ses i sammenheng med skolens plikt til å drive et systematisk arbeid for å forebygge og avdekke om elever ikke har det trygt og godt på skolen. Jo bedre og mer systematisk de ansatte følger med og er årvåke for hvordan elevene har det, desto større sannsynlighet er det for at utfordringer i skolemiljøet eller enkeltelevers vansker oppdages på et tidlig tidspunkt»*.

Kravet til at «alle ansatte skal følge med» innebærer ifølge forarbeidene (s 22) *«en plikt for den enkelte til å være årvåken og aktivt observere hvordan elevene agerer hver for seg og seg imellom. Sammen med plikten til systematisk arbeid for å forebygge og avdekke krenkelser og dårlig skolemiljø, forutsetter følge med-plikten for eksempel inspeksjonsordninger, tilsyn i garderober og lav terskel for*

å bry seg med hva elevene driver med. Hvordan det følges med må tilpasses lokalt og etter forhold ved elevene og skolen.»

Plikten til å følge med er en individuell plikt som, ifølge Prop. 57L (2016-2017) omfatter «*alle som har et ansettelsesforhold til skolen eller skoleeier, uavhengig av om det er fulltid eller deltid, fast eller midlertidig, kort- eller langvarig. Også andre som yter arbeider eller gjør tjeneste på skolen og jevnlig oppholder seg på skolen, er omfattet av uttrykket som arbeider på skolen, uavhengig av hvem som er deres arbeidsgiver eller om de mottar lønn. Derimot skal ikke personer som bare mer tilfeldig eller nå og da befinner seg på skolen omfattes. Omfanget av den enkeltes plikt må likevel ses opp mot hvilken rolle, oppgaver og posisjon den enkelte har på skolen. Det kreves mer av ansatte som er tettere på elevene og har en omsorgsrolle overfor elevene, enn det kreves av ansatte med andre typer arbeidsoppgaver. Det vil for eksempel kreves mer av lærere, assistenter, miljøarbeidere og rektor, enn det kreves av vaktmester, renholdere og kantinepersonell.*»

Plikten til å gripe inn kjennetegnes, ifølge rundskrivet Skolemiljø Udir-3-2017, av at handlingen skjer umiddelbart og at den er rettet mot å stoppe en situasjon som pågår og er forholdsvis akutt. Det kan omfatte å stanse en slåsskamp eller en annen fysisk krenkelse, stanse en utfrysningssituasjon eller stanse og iverksette elever som krenker andre verbalt. Plikten begrenses til inngrep ved at den ansatte ikke skal stå i fare for å skade seg selv eller krenke noen av elevene for å stanse situasjonen, jf. Prop 57 L (2016-2017) s 22, 23 og 76.

Det følger av opplæringsloven § 9 A-4 andre ledd at alle som arbeider på skolen, skal varsle rektor hvis de får mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø. Rektor skal varsle skoleeieren i alvorlige tilfeller. Plikten for de som arbeider på skolen til å varsle legger grunnlaget for at rektor får en overordnet og fullstendig oversikt over hvordan elevene på skolen har det. På denne måten vil rektor få et godt utgangspunkt for å følge opp enkeltsaker, samtidig som plikten bidrar til å skaffe viktig informasjon til skolens systematiske arbeid med å sikre et trygt og godt skolemiljø.

Gjennom delegering kan rektor fastsette at en annen person på skolen skal ta imot varslene, men rektor har fremdeles ansvaret for at varslene skal håndteres på en forsvarlig måte. Delegeringen må derfor ivareta formålet om at rektor skal ha en overordnet og fullstendig oversikt, samt at informasjonen både skal brukes til å følge opp enkeltsaker og benyttes i det systematiske arbeidet, jf. Prop. 57 L (2016-2017) s. 23.

Utdanningsdirektoratets rundskriv peker på at det er lav terskel for hva som skaper «mistanke om» eller «kjennskap til» at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø etter oppl. § 9 A-4 andre ledd første punktum. Dette er uttrykkelig presisert i forarbeidene, jf. Prop. 57 L (2016-2017) s. 23 og 77. Plikten til å varsle rektor gjelder for all mistanke. Det er forskjellige måter en som arbeider på skolen kan få mistanke om eller kjennskap til hvordan en elev opplever skolemiljøet. Mistanken kan for eksempel basere seg på observasjoner av elevene, tilbakemeldinger i undersøkelser, beskjeder fra foreldre eller medelever eller aktivitet i sosiale medier. At en elev verbalt sier fra at han eller hun opplever mistrivsel på skolen, oppfyller kravet til at den som arbeider på skolen har «kjennskap».

Skolemiljø Udir-3-2017 peker på at det er skolen sitt ansvar å fange opp om en elev har et trygt og godt skolemiljø, jf. blant annet plikten til å følge med i oppl. § 9 A-4 første ledd. Plikten til å varsle ved mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og skolemiljø, må derfor forstås i sammenheng med plikten til å følge med. De som arbeider på skolen må være bevisste på at barn og unge viser sin utrygghet og mistrivsel på forskjellige måter. Elevens væremåte kan blant annet gi en viktig pekepinn på hvordan eleven opplever skolemiljøet. Også endringer i det sosiale samspillet mellom elevene eller i klassemiljøet kan tenkes å gi grunnlag for mistanke om at eleven ikke har det trygt og godt.

Det er ikke regulert i loven hvor raskt varslingen skal skje. I Prop. 57 L (2016-2017), s 24 framgår at tidspunktet for varsling blant annet må stå i forhold til sakens alvor. Departementet forutsetter at ledelsen og de ansatte på den enkelte skole vil finne fram til gode løsninger for hvordan varsling skal skje og hvordan informasjonen i varslingene skal ivaretas. Det pekes på at kravet til skolens systematiske arbeid i § 9 A-3 innebærer at skolen utarbeider og gjennomfører interne rutiner, bl.a. for hvilke saker som skal varsles straks, og hvilke andre intervaller eller tidspunkter skolen skal operere med.

I § 9 A-4 er tatt inn at rektor skal varsle skoleeier i alvorlige tilfeller. I Prop. 57 L (2016-2017), s 24 fremheves at hva som er et alvorlig tilfelle, vil bero på en skjønnsmessig vurdering. Formålet med varslingen er å gjøre skoleeier kjent med saken slik at skoleeier kan involvere seg i hvordan den skal løses. Eksempler på hva som regnes som alvorlig, er saker der krenkelsene er særlig voldelige eller på andre måter svært integritetskretnende, når flere elever alvorlig har krenket en enkeltelev eller der skolens ledelse over noe tid ikke har klart å løse en sak. Også digital mobbing på tvers av skoler eller grove trusler via for eksempel sosiale medier bør varsles til skoleeier. Skoleeier kan fastsette egne rutiner for når skolene skal varsle skoleeiernivået.

Ifølge § 9 A-5 gjelder skjerpet aktivitetsplikt dersom en som arbeider på skolen, krenker en elev. Bestemmelsen pålegger en varslingsplikt til rektor «straks». I Udir sin veileder heter at «Det er uakseptabelt at noen som arbeider på skolen krenker elever. Slike krenkelser innebærer et grovt brudd på tilliten som elevene, foreldrene og samfunnet skal kunne ha til de voksne på skolen. Derfor presiserer forarbeidene at det stilles særlig skjerpede krav til både varsling og tempo i disse sakene, jf. Prop. 57 L (2016-2017) s. 28.»

Ved mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, skal skolen snarest undersøke saken (§ 9 A-4, tredje ledd). Undersøkelsesplikten må leses i sammenheng med at alle elever har rett til et trygt og godt skolemiljø. Siden elevene har rett til et skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring, gjelder skolens plikt til å undersøke mer enn de tilfellene der en elev er utsatt for mobbing og krenkelser. Undersøkelsesplikten er heller ikke avgrenset av årsaken til at eleven ikke opplever å ha det trygt og godt på skolen. Hvis grunnen til at eleven opplever mistrivsel er forhold utenom skoletiden og utenfor skolens område, har likevel skolen undersøkelsesplikt så lenge elevens skolemiljø påvirkes negativt av det.

Det skal gjelde samme lave terskel for undersøkelsesplikten som for plikten til å varsle, jf. Prop. 57 L (2016-2017) s. 24 og 77. At en elev selv sier fra om krenkelser eller at han eller hun ikke opplever at

skolemiljøet er trygt og godt, utløser alltid en plikt for skolen til å undersøke saken nærmere. Dette har sammenheng med tiltaksplikten i oppl. § 9 A-4 fjerde ledd første punktum. For å kunne oppfylle tiltaksplikten og sette inn egnede tiltak i en konkret situasjon, må skolen undersøke alle tilfeller der eleven selv sier ifra.

Departementet påpeker at undersøkelsesplikten handler om å undersøke hva som ligger bak elevenes opplevelse, ikke å framskaffe og vurdere bevis for eller mot at krenkelser eller mobbing har skjedd, jf Prop. 57 L (2016-2017), s 25. Undersøkelsene må ha som formål å få fram fakta om en situasjon, bakgrunnen for elevenes opplevelse og hvilke forhold i elevenes omgivelser som påvirker hvordan de opplever skolemiljøet. Når undersøkelsen viser at det er elever som ikke har et trygt og godt skolemiljø, eller i saker der elevene selv har sagt fra, må informasjonen i neste omgang brukes til å vurdere hvilke tiltak som skal settes inn.

I henhold til opplæringslovens § 9 A-4, sjuende ledd skal skolen skal dokumentere hva som blir gjort for å oppfylle aktivitetsplikten. Dokumentasjonsplikten retter seg mot alle delpliktene i aktivitetsplikten. For plikten til å følge med kan det tenkes at dokumentasjonsplikten i stor grad vil være knyttet til aktiviteter som omfatter flere elever, grupper eller hele skolen. For plikten til å gripe inn, varsle, undersøke og eventuelt sette inn tiltak vil dokumentasjonsplikten i større grad omfatte hva skolen gjør i den enkelte saken.

Det stilles ikke formkrav til dokumentasjonen etter § 9 A-4 sjuende ledd ut over at den må være skriftlig og finnes på et slikt format at den kan tas ut og overleveres til fylkesmannen dersom det skulle være aktuelt i tilsyn eller en sak i håndhevingsordningen. Hva som dokumenteres og hvordan må tilpasses den enkelte virksomhet og formålet med dokumentasjonen.

Vi har utledet følgende revisjonskriterier:

- Skolen skal ha nulltoleranse mot krenking som mobbing, vold, diskriminering og trakassering.
- Alle som arbeider på skolen skal å følge med på om eleven har et trygt og godt skolemiljø og gripe inn ved mistanke om at en elev ikke har det bra.
- Alle som arbeider på skolen, skal varsle rektor dersom de får mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø.
- Rektor skal varsle skoleeier i alvorlige tilfeller eller når ansatt på skolen utsetter en elev for krenkelser.
- Ved mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, skal skolen snarest undersøke saken.
- Skolen skal dokumentere hva som blir gjort for å avdekke elever som ikke har et godt og trygt psykososialt miljø, herunder plikten til å varsle rektor og undersøke saker der det foreligger mistanke eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø.

6.2 SKOLENES ARBEID FOR Å FØLGE MED OG GRIPE INN VED KRENKELSER

Vi vil her se på skolenes planer og praksis. Skolenes arbeid med inspeksjon og tilsyn vil vi behandle for seg i og med at det er en underproblemstilling i revisjonen. Deretter vil vi redegjøre for PPTs og skolehelsetjenestens rolle i skolemiljøarbeidet og hvorvidt den enkeltes plikt til å følge med og gripe inn er kjent for alle som jobber på skolen.

6.2.1 SKOLENES PLANER

I Lokal forskrift om ordensreglement for skulane i Sel og Sel vaksenopplæring står det at skolene «skal ha nulltoleranse i forhold til krenkjande åtferd». Dette understrekes også i skolenes virksomhetsplaner, skolemiljøplaner og ordensreglement.

I skolemiljøplanene har alle skolene et eget punkt vedrørende avdekking av krenkende atferd. I Heidal skules og Otta skoles skolemiljøplan står det at alle ansatte skal følge med på om elevene har et trygt og godt skolemiljø ved å:

- Være årvåken og aktivt observere i friminutt og overgangssituasjoner.
- Observere hvordan elever agerer hver for seg eller seg imellom.
- Bry seg om hva elevene driver med på en vennlig, men bestemt måte.

Ansatte som ser en hendelse skal, ifølge Heidal og Ottas skolemiljøplan, *stoppe pågående, akutte situasjoner som f.eks. slåsskamp eller annen fysisk krenkelse, stanse en utfrysningssituasjon, stanse og irettesette elever som krenker verbal*. Skolene skal ha forsvarlig voksendekning der elevene oppholder seg inne og ute.

Otta ungdomsskole har i sin *Handlingsplan for godt skolemiljø* en prosedyre ved mistanke om krenkende atferd. Et av punktene i prosedyren omhandler kommunikasjon mellom lærer, elev og foresatte med bl.a. følgende underpunkt:

- *Krenkjande åtferd skal tas opp i møte mellom skule, elev og heim og i elevsamtale*
- *Elevar skal oppfordrast til å seie frå til ein vaksen viss det er mistanke om at nokon vert utsett for krenkjande åtferd.*

6.2.2 SKOLENES PRAKSIS

Gjennom intervjuer har revisjonen fått informasjon om skolenes praksis. Vi skiller ikke her mellom de ulike skolene da vi vurderer praksisen som relativ lik skolene imellom.

Det er ofte kontaktlærerne som avdekker når en elev ikke har det bra. De får informasjon fra eleven selv eller andre elever som er bekymret for en medelev. Det kan også komme frem i de formelle samtalene kontaktlærerne har med alle elevene to til fire ganger³³ i året. Trivsel er da fast tema. I tillegg har de samtaler med alle eller enkelte av elevene ved behov, når det har oppstått en hendelse eller det er mistanke om at noen ikke har det greit. Lærerne har daglige uformelle samtaler med elevene for å skape gode relasjoner og tillit. Kontaktlærerne forklarte videre at når elevene opplever at de tas på alvor og blir hørt, er det lettere å si fra når noe ikke er bra. En lærer på småskoletrinnet sa at: «Elevene er flinke til å si fra. Jeg lærer dem at det ikke er sladring å si fra når noen har sagt eller gjort

³³ Lærerne sa litt ulikt om antall formelle samtaler de har med elevene.

noe som ikke er greit. Vi tar da en prat der eleven sier hva han/hun er opplevd. Vi snakker så om hva vi nå kan gjøre. Enkelte ansatte nevnte at elever på ungdomsskolen ofte forsøker å skjule at de ikke har det bra. En ungdomsskolelærer sa at: «*Det er ofte i samtale med eleven at vi avdekker at noen ikke har det greit. Det forutsetter at man har en god relasjon med eleven*». Med hensyn til digital mobbing er skolen avhengig av informasjon fra elever og/eller foresatte. En lærer forklarte at: «*Når det gjelder digital mobbing hører jeg lite fra foreldre, men elevene sier av og til fra. Vi har hatt digital mobbing på dagsorden i klassen og som tema på foreldremøter*».

Lærerne fortalte at de observerer enkeltelever og det daglige sosiale samspillet mellom elevene i klasserommet og friminuttene. De følger med, er tilstede og lytter. En sa det slik: «*Jeg kjenner elevene godt og observerer forandringer. Når jeg ser at det er noe galt, tar jeg en uformell prat med den det gjelder*». Flere av lærerne nevnte at det er krevende å observere godt mens de underviser klassen. På enkelte trinn/klasser er det imidlertid flere lærere tilstede i undervisningen. Da kan den ene observere elevene eller snakke med enkeltelever ved behov mens den andre underviser. Fagarbeidere/assistentene gjør også observasjoner i klasserommet og i friminutt. Flere lærere fortalte videre at de snakker generelt med elevene om kroppsspråk som blikking men at dette kan være vanskelig å avdekke. En lærer sa at: «*Hvis jeg observerer himling med øynene eller annen atferd som ikke er grei, tar jeg det opp med en gang. Det er imidlertid ikke alt jeg fanger opp. Da er jeg avhengig av informasjon fra elevene*». Når de voksne er usikre på om en elev har det greit, snakker de også sammen på teamet om hvorvidt andre har gjort observasjoner som tyder på tilsvarende.

Utfordringer avdekkes også ved at foresatte gir beskjed til kontaktlærer når barnet ikke har det bra på skolen. Kontaktlærerne revisjonen snakket med fortalte at de har lav terskel for å kontakte foresatte når de er usikre på om en elev har det bra. Flere nevnte at det er viktig å ha en god relasjon til foresatte og et godt hjem-skolesamarbeid blant annet for å avdekke utfordringer og mangel på trivsel. Skolene har to til fire årlige kontaktmøter/utviklingssamtaler³⁴ med foresatte og to foreldremøter. En lærer forklarte at «*Vi har ellers møter, telefonsamtaler og SMS-utveksling ved behov. Samarbeidet mellom hjem og skole er en forutsetning for et godt læringsmiljø. Det er viktig å ha lav terskel for å ta kontakt*».

Enkelte lærere fortalte om tiltak de gjør for å avdekke utfordringer i sin klasse. En lærer fortalte at de har en forslagskasse der elevene anonymt kan legge inn forslag eller skrive ting som ikke er bra i klassen. Slik fikk de f.eks. beskjed om at det er jenteklikker i klassen og kunne ta tak i det. En annen lærer fortalte at hun aktivt bruker logg i klassen sin. Elevene skriver fritt eller svarer på spørsmål læreren gir dem på forhånd. Spørsmålene kan f.eks. omhandle hvordan de har det eller om det er noe de ønsker at læreren skal vite eller gjøre annerledes i klasserommet. Det er bare læreren som ser hva de svarer. Dette gir nyttig informasjon som læreren så tar tak i etterpå.

Skolene bruker ulike undersøkelser/analyseverktøy for å kartlegge læringsmiljøet i klassen. Undersøkelsene brukes i tillegg til, og som en oppfølging av, elevundersøkelsen (se kap. 4.2). En rektor sa om elevundersøkelsen at: «*I år har noen elever svart at de har opplevd å bli mobbet av voksne på skolen. Siden undersøkelsen er anonym, kan det være en utfordring å finne ut hvilke elever og voksne det gjelder. Vi opplyser derfor elevene om at vi er kjent med svarene, og oppfordrer dem til å snakke*

³⁴ Lærerne revisjonen snakket med brukte ulike begrep for dette.

med en på skolen dersom de har svart positivt på dette spørsmålet». Skolene følger da opp resultatene med ulike ikke-anonyme undersøkelser.

Otta skole og 1.-6. trinn på Heidal skule gjennomfører Klassetrivsel.no³⁵ to ganger i året/årlig på alle trinn. Med klassetrivsel.no kan skolen ta utgangspunkt i ferdig formulerte spørsmål eller selv formulere spørsmål som elevene skal svare på digitalt. Skolen kan så hente ut rapporter tilknyttet enkeltelever og sosiogrammer som visualiserer elevenes relasjoner til hverandre.

Heidal skule og Otta ungdomsskole benytter kartleggingsverktøyet Spekter³⁶. Otta ungdomsskole gjennomfører undersøkelsen to ganger i året mens Heidal skule gjennomfører den fast en gang i året og i tillegg ved behov. Spekter er et ikke-anonymt verktøy som brukes til å kartlegge læringsmiljøet i en klasse og avdekke mobbing. Elevene svarer på spørsmål som «*Hvem i klassen vil du helst være sammen med i friminuttene?*» og «*Dersom du er blitt mobbet, hvem er det som har mobbet deg?*».

Skolene følger opp resultatene av undersøkelsene med elevsamtaler. Rektor på Otta skole forklarte at: «*Resultatene analyseres på teamene. Hvis elevene gjennom samtale med kontaktlærere e.a. bekrefter resultatene i undersøkelsen, iverksetter skolen tiltak. Vi gjennomfører deretter en ny undersøkelse for å se om tiltakene har hatt effekt*». Ved behov for mer informasjon gjennomfører de undersøkelsen Innblikk³⁷. Innblikk er en omfattende dybdeundersøkelse der skolen intervjuer alle elevene eller grupper av elever.

I noen klasser bruker man også Øde øy³⁸ som er en mer lekpreget undersøkelse av klassemiljøet. Elevene skal tenke på en situasjon der klassen er på båttur på et stort hav, båten får motorstopp og de driver i land på en øde øy. Elevene får så spørsmål som *hvem tror du ville begynt å bestemme, Hvem ønsker du som leder, hvem er det som faktisk bygger hytten, hvem ønsker du å ha i din hytte*.

Flere kontaktlærere viste til at undersøkelsene vanligvis gir en bekreftelse på det de allerede har observert. De påpekte at skolene jobber mye med resultatene og ser endringene fra sist undersøkelse.

I intervju med revisjonen bekreftet rektorene og kontaktlærerne at de har nulltoleranse for krenkelser. De griper inn når de observerer eller får informasjon om at noe ikke er greit. Flere av lærerne fortalte at det kan være vanskelig å vite når en kommentar oppleves som grei og når den oppleves krenkende fordi det vil variere fra elev til elev. Observasjoner kan også være vanskelige å tolke. En kontaktlærer kommenterte at: «*Vi har plikt til å sjekke om det ligger en krenkelse i hendelsene. Det blir imidlertid vanskelig om vi skal spørre og pirke på alt ungdommene gjør. Vi må ha en balansegang i hvordan vi møter elevene i slike situasjoner*». Flere kontaktlærere fortalte at de på teamene har snakket mye om når man skal gripe inn ovenfor elevene og hva som er greit og ikke greit:

- *Hvis noe som er tydelig og ille vil alle gripe inn. Men ikke alle griper inn når det er mindre alvorlige hendelser som språkbruk der noen f.eks. kaller hverandre hore eller homo. Det er*

³⁵ <https://klassetrivsel.no/>

³⁶ Spekter er utviklet av Nasjonalt senter for læringsmiljø og atferdsforskning. Mer informasjon: <https://laringsmiljosenteret.uis.no/skole/mobbing/filmer-boker-og-verktoy/spekter-kartleggingsverktoy/>

³⁷ <https://laringsmiljosenteret.uis.no/skole/mobbing/filmer-boker-og-verktoy/innblikk-sosial-analytisk-verktoy/>

³⁸ http://modellen.tryggifjell.no/filer/Ode_oy.pdf

vanskelig å få lik praksis fordi hendelsene er så situasjonsbetinget. Vi skal gripe inn når vi tror det som sies eller gjøres er krenkende og går på akkord med ordensreglementet.

- *Det er viktig at vi har like rammer og regler i klasserommet i og med at flere lærere er inne i klassene i løpet av en uke. Elevene må få en opplevelse av at vi behandler dem likt mht hvilken oppførsel vi korrigerer. Vi oppfatter imidlertid hendelser forskjellig og har ulike toleransegrenser. Om man glemmer leksene eller har stygg språkbruk får det forskjellige konsekvenser ut fra læreren. Det er en utfordring og er noe vi kan jobbe mer med.*
- *Vi har alle sammen ulik toleransegrense men forsøker å oppnå så lik praksis som mulig. Jeg vet ikke helt om vi klarer det. Noen tenker at knuffing i gangen ligger i ungdommens natur og at det må være greit.*

Revisjonen spurte elevrådsrepresentantene om de voksne på skolen griper inn når de oppdager hendelser som ikke er bra. Tre av representantene svarte at de voksne griper inn når de ser det som skjer. En av elevene fortalte at det har blitt langt bedre enn tidligere. En annen fortalte imidlertid at: *«Noen lærere er gode til å gripe inn. Men når vi tar opp f.eks. stygge kommentarer så ber læreren dem pent om å slutte å si slikt. Lærerne tar det ikke helt på alvor og burde vært strengere. Noen tenker nok at det bare er tull og sikkert går bra. Andre ganger er det veldig strengt selv om det kanskje ikke var en stor sak. Lærerne har veldig forskjellige regler for når de gir anmerkninger. Om du ikke gjør lekser kan du fra noen få beskjed om å gjøre dem til neste time mens andre lærere gir deg anmerkning».*

6.2.3 INSPEKSJON OG TILSYN

Elever som i elevundersøkelsen svarer at de mobbes på skolen får oppfølgingsspørsmål om hvor mobbingen skjedde. Elevene kan krysse av for flere alternativer. I følge analysen av elevundersøkelsen skoleåret 2018/2019³⁹ (s 12) svarte 39 prosent på landsbasis at mobbingen skjedde i klasserommet. 45,5 prosent rapporterte at det skjedde i skolegården. 31 prosent oppgav at mobbingen foregikk i korridoren, 7,5 % på do, 14,2 % i garderoben/dusjen, 12,6 % i kantina og 31,4 % svarte annet sted på skolen. Rundt 17 prosent oppgav at det skjedde på skoleveien. Analysen viser at inspeksjon og tilsyn er en viktig del av skolenes arbeid med å forebygge og avdekke mobbing. Med inspeksjon og tilsyn henviser vi til voksnes tilstedeværelse i perioder uten undervisning. Det kan innebære friminutt, før skoletid, under venting på buss (for de yngste), mens elevene spiser, i garderobene i forbindelse med kroppsøving. Det kan også omfatte tilsyn ved områder av skolen som i mindre grad er åpne for observasjon som toaletter, ganger, klasserom på ungdomsskolen i friminuttene og i overgangssituasjoner der elevene beveger seg mellom ulike områder på skolen.

I Heidal skules og Otta skoles skolemiljøplan er et tiltak for et trygt klasse- og skulemiljø at skolen skal ha en forsvarlig voksendekning der elevene oppholder seg ute og inne. Otta ungdomsskoles skolemiljøplan har et eget punkt for vakt- og tilsynsordninger som gjelder i alle friminutt:

- *Spesiell merksemd på enkeltområde. Gjeld spesielt ved inn- og utgang frå undervisningstimar og utkantane av skuleområdet.*
- *Vaktene skal vere oppsøkjande og involverande*
- *Prat med elevar som er åleine og meld frå til kontaktlærarar om elevar som er mykje alene*

³⁹ https://www.udir.no/globalassets/filer/tall-og-forskning/rapporter/2019/mobbing-og-arbeidsro-i-skolen-elevundersokelsen-2018_19.pdf

- *Følg spesielt med elever som har negativ atferd*
- *Snakk med elever som leike-slåss*
- *Påpek ukorrekt språkbruk*

Otta ungdomsskole har i tillegg et eget dokument med rutiner for inspeksjon med tre overskrifter; *Informasjon, Være synlig og aktiv og Gripe raskt inn*. Det står at informasjon om utsatte elever ved behov skal gis på informasjonsmøte skolen har mandager. Inspeksjonstiden skal benyttes til relasjonsbygging og den som har inspeksjon skal gi «*anerkjennende blikk for godt samspill, ta kontakt med elever som er alene, still spørsmål og åpne for samtaler*». Dersom man ser en situasjon som virker som en potensiell plage/mobbesituasjon skal man, ihht rutinene, ta kontakt, sjekke ut, gripe inn og varsle rektor.

Alle skolene har inspeksjonsplaner som fordeler de voksne på ulike områder i friminuttene, matfriminuttet, gangarealet, før skolestart, bussvakt m.m. I følge både rektorene og lærerne har skolene gode rutiner for å sikre at det er voksne tilstede der elevene er. Skolene setter inn forsterket tilsyn ved behov og følger da ekstra godt med på enkeltelever, grupper av elever eller områder.

Både rektorene og lærerne fortalte at inspeksjon er tema med jevne mellomrom på fellesmøter og teammøter. Da snakker de om at de voksne må komme seg ut i tide og være der de er satt opp. De skal ikke snakke sammen men ha aktiv inspeksjon der de skal oppsøke elever, spørre og gripe inn når de tror noe ikke er bra. De diskuterer også hvordan de voksne bør reagere på språkbruk og kroppsspråk, samt håndtere konflikter. På skolenes teammøter⁴⁰ snakker de om enkeltelever de voksne skal være ekstra oppmerksomme på. Når de ansatte under inspeksjon ser hendelser som omfatter elever på andre trinn enn de selv arbeider på, skal de gi beskjed til trinnets kontaktlærer(e). For å sikre dette har Otta ungdomsskole utarbeidet et internt varslingskjema for observasjon vedrørende elevenes psykososiale miljø⁴¹. Skjemaet etterspør hvem som var involvert i hendelsen, beskrivelse av hendelsen, annen faktainformasjon og hva varsler har gjort. Skjemaet benyttes når det oppstår noe i overganger eller friminutt og leveres kontaktlærer. Kontaktlærer vurderer hva som skal gjøres videre med bekymringen gjerne i samråd med rektor. Revisjonen er ikke informert om hvorvidt de andre skolene har tilsvarende skjema.

6.2.4 PPT OG SKOLEHELSETJENESTENS ROLLE

Revisjonen spurte PPT og skolehelsetjenesten om hvilken rolle de har for å avdekke mobbing/utfordringer i det psykososiale miljøet på skolene. PPT er ikke direkte involvert i skolens arbeid med å avdekke utfordringer men melder fra når de avdekker at en elev ikke har det greit. Leder av PPT forklarte at PP rådgiverne kan observere eller bistå med undersøkelser dersom skolen ber om det. Representanter for skolehelsetjenesten forklarte at de sender et skjema hjem med elevene på 3., 5. og 8. trinn som de skal gjennomgå med sine foresatte. Skjemaet har spørsmål om bl.a. venner, skoleveien, om de har vondt noe sted og om de mobbes. I etterkant har helsesykepleierne en samtale med hver enkelt elev. Skolene skal involvere skolehelsetjenesten når en elev har mer enn 10 dagers

⁴⁰ Heidal skule har et team for de ansatte på barneskolen og et team for ungdomsskolen med hver sine teamledere. Ved Otta skole og Otta ungdomsskole omfatter teamene de voksne tilknyttet det enkelte trinn.

⁴¹ Revisjonen mottok dette av rektor.

fravær eller dropper ut i gym. Helsesykepleier følger det opp gjennom samtale med elev og foresatte. Elever, og i noen tilfeller foresatte, tar også direkte kontakt med helsesykepleier ved behov. Lærerne ber noen ganger helsesykepleier om å ta en samtale med enkeltelever de er bekymret for. Når helsesykepleierne avdekker en utfordring gjennom samtale eller observasjon har de en oppfølgingssamtale med eleven. De kontakter, etter samtykke, foresatte, lærer og skoleledelsen. En av dem forklarte at: *Kontaktlærer er den første jeg snakker med på skolen, og jeg overlater saken til dem. Kontaktlærer kjenner ofte til utfordringen fra før».*

6.2.5 KJENNSKAP TIL PLIKTEN OM Å FØLGE MED, GRIPE INN OG VARSLE:

Revisjonen spurte de ansatte på skolene om de er kjent med at de har plikt til å følge med på om elevene har et trygt og godt skolemiljø, plikt til å gripe inn og varsle. Alle bekreftet at de var godt kjent med dette. De trodde også at det var kjent blant kollegaene på skolen. Det begrunnet de med at aktivitetsplikten drøftes på planleggingsdager og andre fellesmøter, teammøter og foreldremøter. En kontaktlærer kommenterte at de jobbet mye med aktivitetsplikten da den kom høsten 2017: *«Skolen forsøkte å etablere en felles forståelse og mest mulig lik praksis for når vi skal reagere og ikke. Det er imidlertid stadig nye ting det skal settes fokus på og i høst har det vært Tidlig innsats».*

Alle som arbeider på skolen involverer, som nevnt i kapittel 6.1, også personale som ikke er ansatt på skolen som helsesykepleier, PPT, renholdspersonalet og vaktmestrene. Alle revisjonen snakket med i skolehelsetjenesten og PPT uttrykte at de er kjent med plikten. Det synes imidlertid å variere om renholdspersonalet og vaktmestrene har fått informasjon fra skolen om aktivitetsplikten.

Renholdspersonalet og vaktmestrene som jobber på skolene i Sel kommune er tilsatt i kommunens eiendomsavdeling. Avdelingens virksomhetsleder og driftsleder, som har personalansvaret, forklarte at renholdspersonalet og vaktmestrene har faste skoler de jobber på. De er der samtidig med elevene og blir kjent med dem. Vaktmestrene involverer elevene i oppgaver som raking og soping på skolen. *«Elever tar kontakt med både renholderne og vaktmestrene når det er noe. De oppholder seg på steder ute og inne der det ikke er andre voksne. Da kan de avdekke ting som andre ikke ser, f.eks. mobbing».*

Virksomhets- og driftsleder fortalte at de kjenner til aktivitetsplikten fordi den ble nevnt på en renholdssamling for en stund tilbake. De var imidlertid usikre på om vaktmestrene har blitt informert men at: *«Renholderne og vaktmestrene er inkludert i personalgruppa på skolene. De har ofte matpause sammen med rektor og lærerne og det kan ha blitt snakket om da. Vi tror at renholderne og vaktmestrene tar ansvar om de ser noe som ikke er bra».* De sa videre at de vil ta opp aktivitetsplikten på møter fremover med renholderne og vaktmestrene.

Revisjonen spurte rektorene om de har informert renholdspersonalet og vaktmester på skolen. To av dem bekreftet at de har informert dem. En annen svarte at: *«Jeg har kanskje ikke vært tydelig nok på deres plikt til å følge med, gripe inn og varsle. Det er mitt ansvar å informere dem, og jeg må gjøre det i større grad enn jeg har gjort».*

6.3 VARSLING AV REKTOR OG SKOLEEIER

6.3.1 VARSLING AV REKTOR

I Heidal skules og Otta skoles skolemiljøplaner står det at alle ansatte som ser en hendelse skal varsle rektor ved mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø. Det står videre at: *«Når skulen mottok varsel om at ein elev ikkje har eit trygt og godt skulemiljø, skal skulen be om at dette blir gjort skriftleg. Skulen kan hjelpe med å utforme meldinga. Eit slikt varsel utløyer skulen si aktivitetsplikt. Skulen skal undersøkje saka, iverksette tiltak og utarbeide ein aktivitetsplan».*

I *Handlingsplan for godt skolemiljø ved Otta ungdomsskole* presiseres det at alle som arbeider på skolen, har plikt til å varsle rektor ved mistanke om eller kjennskap til at ein elev ikkje har eit trygt og godt skolemiljø. Skolen har i planen følgende prosedyre ved mistanke om krenkende atferd og det understrekes at reaksjoner skal skje raskt:

- *Bekymring frå tilsette, elevar og andre skal skrivast og leverast kontaktlærer. Kontaktlærarar følgjer saka spesielt opp i friminutt/timar og med samtale*
- *Saka skal meldast til rektor*
- *Ta kontakt med føresette for å høyre om dei har lagt merke til noko særskild.*
- *Ansvar: Kontaktlærar har ekstra ansvar for at prosedyren vert følgd. Problema vert forsøkt løyst på lågaste nivå.*

Når rektor ikke er tilstede er oppgaven med å motta varsel ved alle skolene delegert til inspektør.

Revisjonen spurte lærere på skolene hva som skal til før hendelser i miljøet knyttes til kap 9A og rektor varsles. De presiserte at det i et klassemiljø er konflikter hver dag. Det meste løses der og da uten at rektor involveres. Flere uttrykte at de varsler om hendelser som gjentar seg og der det er ulikt styrkeforhold mellom elevene. De kjenner elevene godt og vet da litt om alvorlighetsgraden i det som oppstår. De rådfører seg med hverandre og tar det opp på teammøter. En av lærerne sa det at: *Jeg prøver å ha lav terskel på å gripe inn og løse hendelser på lavest mulig nivå. Jeg tar ikke f.eks. stygg språkbruk til rektor. Men når det avdekkes gjennom en elevsamtale, foreldresamtale eller i en undersøkelse at en elev ikke har det bra, varsler jeg videre. Jeg informerer rektor når jeg er bekymret. Jeg varsler rektor muntlig men dokumenterer samtalen som ligger bak varselet.* Rektorene forklarte at:

- *Tidligere hadde sakene ofte pågått en stund før jeg som rektor ble involvert. Vi er nå tydelige på at når foresatte tar kontakt skal kontaktlærerne sjekke ut om det skal oppfattes som et varsel. Vi ber foresatte fylle ut skjemaet for bekymringsmelding og være konkrete. Sakene kommer da raskt til inspektør eller meg. Rektor/ inspektør tar over saken fra kontaktlærer.*
- *Jeg skal varsles om alle situasjoner der en elev utsettes for krenkelse eller mobbing. Når voksne krenker barn skal jeg alltid varsles. Enkeltepisoder kan være del av noe større og det er derfor viktig å ta tak i situasjonen. Vi sammenholder varselet med spekterundersøkelsen og annen informasjon vi har.*

6.3.2 VARSLING AV SKOLEEIER

Heidal skule og Otta skole har et eget punkt for skjerpet aktivitetsplikt i sin skolemiljøplan. Der står det at: *«Dersom ein tilsett får mistanke om eller kjennskap til at ein medarbeidar krenker ein elev, gjeld*

skjerpa aktivitetsplikt, jf. Opplæringslova § 9A-5. I slike tilfelle skal vedkomande varsle rektor straks»⁴². I Otta ungdomsskoles plan presiseres dette: «Ved mistanke om krenkjing frå tilsette skal kommunalsjef informerast snarast».

I skolenes 9A-saker, som revisjonen har fått tilsendt, omhandlet to saker krenkelser av en elev utført av en voksen. Begge aktivitetsplanene har kun ett tiltak: «Skolen skal håndtere saken ihht. Sel kommunes retningslinjer for denne type saker». I en av sakene ligger et notat der det dokumenteres at rektor og kommunalsjefen har hatt en samtale der de gjennomgikk håndteringen av saken. Foresatte i saken ble informert om at Sel kommune har retningslinjer for å håndtere slike saker. I den andre saken har ikke revisjonen mottatt dokumentasjon på at kommunalsjefen er varslet.

En av rektorene forklarte håndteringen av 9A-5 saker med at: «I slike saker trer arbeidsmiljøloven inn. Hvis vi får et varsel om krenkelser utført av en ansatt, kaller jeg inn medarbeideren til samtale og informerer om at han/hun kan ta med tillitsvalgt. Jeg informerer om påstanden som er fremsatt, hva det handler om, om det er noe som skal ha pågått over tid eller på et bestemt tidspunkt. Vedkommende får si sin versjon. Jeg undersøker saken og er tett på foreldrene og følger dem opp. Vi følger opp om eleven opplever forbedring. Vi minner de ansatte om at de voksne har ansvaret for å like alle elevene og at relasjonene til den enkelte er den voksnes ansvar».

Rektorene fortalte revisjonen at de har lav terskel for å informere kommunalsjefen. Hun informeres om alle saker som faller inn under § 9A-5. Kommunalsjefen varsles vanligvis på telefon eller epost. Rektorene forklarte at kommunalsjefen skal orienteres også om andre vanskelige saker, f.eks. omsorgssvikt, og skal kunne uttale seg om saken. På rektormøtet gjennomgår rektorene og kommunalsjefen hver måned alle skolemiljøsakene/9A-sakene. Alle rektorene bekreftet at de har god støtte fra hverandre og kommunalsjefen i vanskelige saker.

6.4 UNDERSØKELSER NÅR DET AVDEKKES AT EN ELEV IKKE HAR DET BRA

I skolemiljøplanene til Heidal skule og Otta skole står det at rektor, eller den rektor delegerer oppgaven til, har ansvaret for å undersøke eleven sin opplevelse av skolemiljøet for å:

- Få frem fakta i en situasjon
- Finne ut bakgrunnen for elevens opplevelse
- Få fram hvilke forhold i elevens omgivelser som påvirker hvordan han eller hun opplever skolemiljøet.

I *Handlingsplan for godt skolemiljø ved Otta ungdomsskolen* presiseres det at «Alle som jobber på skolen skal undersøke og varsle kontaktlærer og rektor om observasjon og undersøkjing». Skolen skal undersøke omfanget av krenkende atferd gjennom generelle tiltak som kartlegging før kontaktmøte med foresatte, elevsamtaler, elevundersøkelsen og bruk av sosiogrammer. Ved avdekking av krenkelser skal skolen fremskaffe kunnskap og informasjon gjennom samtale med involverte elever og deres foresatte.

⁴² Revisjonen ble forklart at praksis i slike tilfeller er at rektor umiddelbart varsler videre til kommunalsjef.

Revisjonen fikk informasjon i intervju om at skolen setter i gang en undersøkelse når de mistenker eller avdekker at en elev ikke har det greit. Lærerne gjennomfører samtaler med de involverte elevene og deres foresatte, de observerer elevene og gjennomfører trivselsundersøkelsen, *Spekter* og/eller *Innblikk*. De deler observasjoner og bekymringer med kollegaer på teammøter. De benytter således tiltakene som beskrevet i kap. 6.3.2. I tillegg benytter flere *systematisk observasjon* som metode for å gjøre en nærmere undersøkelse. En lærer forklarte at: «*Vi er mange som observerer f.eks. en enkeltelev systematisk i 14 dager eller bestemte aktiviteter. Det gir et godt overblikk og mye informasjon. På bakgrunn av observasjonene tar vi, f.eks. en prat med jentene i klassen om hva vi har sett. Observasjon er et godt verktøy som vi har blitt flinkere til å bruke.*».

6.5 DOKUMENTASJON

I Heidal skules og Otta skoles skolemiljøplan står det at rektor eller den rektor har delegert oppgaven til skal «*skrive referat frå alle samtaler. Skal arkiverast i eleven si mappe*». Videre skal skolene lage en aktivitetsplan. Otta skole har i tillegg lagt til det skal lages en overordnet plan for hva skolen gjør for å oppfylle aktivitetsplikten. I Otta ungdomsskoles plan står det under dokumentasjon at «*Saker med krenkjande åtferd skal dokumenterast etter regelverket. Lagrast i elevmappa til eleven*».

Både rektorer og lærere fortalte at de har følgende dokumentasjon som viser at de *følger med* på om alle elever har et godt skolemiljø:

- Skolens dokumenter og planer
- Dokumentasjon som viser at aktivitetsplikten er tema i fellesmøter
- Inspeksjonsplan
- Gjennomføringen av ulike trivselsundersøkelser (Elevundersøkelsen, Klassetrivsel.no, *Spekter*, *Innblikk*).
- Dokumentasjon på at utviklingssamtaler er gjennomført og at halvårsvurdering er gitt.

Når det gjelder plikten til å *gripe inn* løser skolene mange situasjoner der og da uten at det dokumenteres. Revisjonen ble informert om at hendelser dokumenteres når de er gjentakende eller involverer enkeltelever skolen har ekstra oppmerksomhet på. En av rektorene kommenterte at: «*Som skole jobber vi med sosial kompetanse. Elevene skal inngå i relasjoner og samspill og forsøke å løse konflikter seg imellom. Vi hjelper og støtter dem. Skal vi alltid dokumentere at vi griper inn og skal jeg varsles hver gang man griper inn? Det er viktig å dokumentere når vi ser et mønster eller har mistanke om f.eks. utfordringer i en jentegruppe. Det handler om tilliten til skolen, tillit til at vi faktisk veileder/rettleider elevene i sosialt samspill og griper inn når noe er ugreit. Dette er en del av lærernes daglige arbeid, og det kan oppleves som tidkrevende å dokumentere alle situasjoner det gripes inn i.*».

Skolene har utarbeidet et meldeskjema som skal benyttes for å *varsle* ved bekymring for en elevs psykososiale miljø på skolen⁴³. I skjemaet etterspørres blant annet hva bekymringen dreier seg om,

⁴³ Heidal skule og Otta skole har skjemaet som en del av skolemiljøplanen. Revisjonen mottok samme skjema fra Otta ungdomsskole.

hvordan den ble oppdaget og hva som ble gjort da bekymringen ble oppdaget. Rektorene fortalte at foreldrene bes om å benytte skjemaet eller sende en epost om utfordringene. Ved at foresatte varsler skriftlig, forklarte rektorene, må de konkretisere utfordringen og skolen kan legge varselet i elevmappen. Ved Heidal skule og Otta ungdomsskole ber rektor om skriftlige varsler også fra kontaktlærer. Ved Otta skole forklarte rektor at lærerne som regel varsler henne muntlig ved at de ber om en samtale. Deretter tar ledelsen og kontaktlærer en samtale med foreldrene og skriver i loggen hva de blir enige om.

Revisjonen har gjennomgått 27 elevsaker med aktivitetsplan, se kap. 7. De fleste sakene dokumenterer hvordan skolen avdekket at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø. Otta skole benytter en logg eller oppsummeringsnotat der blant annet denne informasjonen gis. Ved de to andre skolene er dette i hovedsak del av aktivitetsplanen. Meldeskjemaet som skal benyttes for å varsle rektor ved bekymring for en elevs psykososiale miljø på skolen ligger kun ved 3 av de 27 sakene revisjonen mottok. I tre andre saker henviser logg eller aktivitetsplan til at skolen var blitt varslet skriftlig på SMS.

Mange lærere har en loggbok eller dagbok der de for egen del dokumenterer observasjoner, episoder og samtaler med enkeltelever. Notatene tilhører den enkelte lærer. Revisjonen ble fortalt at det varierer hva lærerne noterer og hvor mye de noterer. Notatene benyttes i utviklingssamtaler med foresatte eller i oppfølgingen av elevene. En lærer forklarte at: *«Når elever uttrykker bekymring for noe, noterer jeg det. Da kan jeg senere referere til det som da ble sagt og spørre hvordan det går nå. Jeg dokumenterer imidlertid ikke den daglige praten i gangen».*

Det varierer om lærernes samtaler med foresatte referatføres. En rektor forklarte at alle samtaler som omhandler trivsel og mistrivsel skal dokumenteres. Det gjelder også samtaler med foresatte vedrørende enkeltelevers høye fravær. En lærer kommenterte at: *«Vi dokumenter det som er viktig å ta vare på. Om det, f.eks. er ugreit mellom to elever på fotballbanen og vi ber foresatte om å snakke med dem, dokumenterer vi ikke nødvendigvis det. Det er en balansegang. Sender vi SMS til foresatte er det en dokumentasjon».* En annen lærer sa at: *«Jeg har laget et skjema i saken der jeg daglig skriver kort om hvordan eleven har hatt det og om det hadde skjedd noe. Jeg skriver for meg selv og legger skjemaet i elevmappen. Elevsamtaler og telefonsamtaler med foreldrene dokumenterer jeg om det er en del av en større sak eller noe spesielt. Meldinger sendt foreldre pr SMS eller i meldingsboksen er også dokumentasjon».*

Både rektorer og lærere etterlyste en avklaring av hva og hvor mye skolen skal dokumentere opp mot de ulike delpliktene. En kontaktlærer kommenterte at: *«Vi har blitt flinkere i systematikken. Vi dokumenterer mer enn tidligere. Det tar mye tid. Noen lærere har alltid i bakhodet om de dokumenterer godt nok hvis det skulle bli en sak til Fylkesmannen».*

Alle elevene i Sel kommune har en digital elevmappe i ePhorte som er kommunens arkivsystem. Der legges blant annet varsler, logg, dokumentasjon knyttet til aktivitetsplaner. Ved Otta skole og Otta ungdomsskole har enkelte elever i tillegg en fysisk mappe. Observasjonslogger f.eks. legges i den fysiske mappen før de overføres til den digitale elevmappen når eleven slutter på skolen. Lærerne har ikke skrivetilgang i ePhorte, og flere nevnte det som en utfordring.

Fra høsten 2019 skal kommunen i gang med et digitaliseringsarbeid for skolene, jf. Tilstandsrapport 2018. Revisjonen ble fortalt at skolene skal få digital meldingsbok som kan tjene som dokumentasjon. En lærer sa at: *«Alt skal nå digitaliseres. De fysiske arkivmappene skal bort. Alt kan imidlertid ikke legges i ePhorte. Jeg har spurt ledelsen om hvordan vi skal gjøre dette. Det er ikke avklart i kommunen»*. En av rektorene fortalte at de ønsker en løsning der logg kan legges i sikker sone i Visma.

6.6 INNSPILL TIL BEDRE PRAKSIS

Revisjonen spurte kontaktlærerne om hvordan skolene kan avdekke flere krenkelser, hva som er forbedringspotensialet i arbeidet. Flere svarte at dette er et område som alltid kan bli bedre. En kontaktlærer sa at: *«Vi har gode verktøy og jeg tror at alle er årvåkne, oppmerksomme og tilstede. Utvikling tar tid, og vi er i en prosess med noe som kan bli veldig bra»*. En annen sa at: *«Vi er i startfasen av arbeidet. Alt som skal bli bra må bli en integrert del av den daglige praksisen»*.

Enkelte lærere nevnte at resultatene av undersøkelser som Elevundersøkelsen og Spekter kan følges opp bedre enn det gjøres i dag:

- *Vi kan bli bedre på etterarbeidet av Spekter-undersøkelsen. Skolen har ikke brukt denne undersøkelsen lenge, og vi har mye å lære der. Vi trenger mer veiledning ift hvordan vi kan arbeide med resultatene av undersøkelsen mht videre undersøkelser og gode tiltak.*
- *Når vi i en spekterundersøkelse avdekker noe vi må ta tak i, tar det ofte for lang tid før vi tar gode grep. Vi kan bli flinkere til å sette av tid og ha undersøkelsene på tidspunkt det er lite annet å ta tak i.*

Mange av de ansatte sa at skolen har et tilfredsstillende system for inspeksjon. Ved Otta ungdomsskole nevnte imidlertid lærerne dette som et område som kan forbedres. Det omfatter særlig informasjonsdeling på tvers av trinn.

- *Inspeksjon har et stort forbedringspotensial. Vi har sårbare situasjoner før og etter skolen og i overganger. Vi er travle mellom timene med å organisere neste time. Assistentene kunne fått en klarere rolle i overganger. Inspeksjon er sårbart ved sykdom. På teammøtene tar vi opp hvem vi skal følge med på og hva vi må passe på. Vi har et forbedringspotensial ift å informere resten av skolen om det. Vi burde visst mer om hva som foregår på de andre trinnene.*
- *Vi kan bli mer observante, årvåkne og påkoblet blant annet når vi har inspeksjon i friminutt.*
- *Inspeksjon kan jobbes bedre med. De som har inspeksjon kan f.eks. ha konkrete oppgaver for hva de skal se etter. Noen uker kunne alle f.eks. observere blikk. Slik konkret systematisk inspeksjon har vi i forbindelse med tiltak i 9A saker. Vi kan bli flinkere med å dele og formidle informasjon om hendelser i friminutt når man selv har inspeksjon. Vi gir noe informasjon til involverte elevers kontaktlærer(e). Utfordringen er at vi som regel har friminutt på 10 minutter og undervisning før og etter.*

Flere av kontaktlærerne nevnte at de har et potensial på å bli mer samkjørte på mange felt. En sa at: *«En samkjøring av regler gir bedre forutsigbarhet for elevene, og det er viktig. Vi jobber med dette men kunne nok avsatt enda mer tid. Ledelsen understreker at det er viktig at vi fremstår som samkjørte. Vi*

vil det samme». Et område med behov for samkjøring er hvilke situasjoner de voksne skal gripe inn i og hvordan situasjonen skal håndteres:

- *Vi kan bli flinkere til å møte elevene med like regler og reaksjoner. Noen voksne synes det er greit med småslåssing og andre ikke.*
- *Vi ansatte kan bli enda flinkere til å diskutere regler og hvordan de kan håndheves likt og hvilken atferd som er akseptabel. Hvis en elev f.eks. klatrer i et tre kan jeg si at det ikke er lov mens en annen lærer ville gitt han lov. Dette kan påvirke trivselen og læringsmiljøet til elevene når vi voksne blir utydelige og usikre på hva som gjelder. Når de har fått lov en gang er det vanskelig å trekke det tilbake. Jeg er usikker på hvordan vi kan gripe dette an.*

Flere lærere nevnte at det er behov for en bedre samkjøring når det gjelder hva som skal dokumenteres i saker der det ikke foreligger en aktivitetsplan. De sa at praksisen varierer noe fra lærer til lærer og at skolen trenger et felles system.

6.7 REVISJONENS VURDERINGER

Både kommunen og skolene har i sine dokumenter nedfelt nulltoleranse mot krenkelser som et mål/en ambisjon. Gjennom intervjuer med rektorer og kontaktlærere er revisjonens inntrykk at skolenes nulltoleranse følges opp med målrettet innsats. Krenkelser som mobbing er likevel en utfordring, jf. resultatene elevundersøkelsen.

Revisjonen vurderer at skolene har fokus på å avdekke utfordringer i læringsmiljøet generelt og mobbing spesielt. Skolene har noe felles praksis ved at f.eks. trivsel er fast tema på kontaktmøter/utviklingssamtaler og bekymringer for enkeltelever og læringsmiljøer diskuteres på trinn-/teammøter. Skolene har inspeksjonsplaner som fordeler de voksne på ulike områder av skolen og tar opp på fellesmøter hva de voksne skal se etter under inspeksjon. I lys av at elevundersøkelsen viser at mye av mobbingen skjer utenfor klasserommet, ser revisjonen at inspeksjon og tilsyn er et område skolene bør fortsette å ha fokus på. For å kartlegge læringsmiljøet i klassen og avdekke utfordringer benytter skolene ulike undersøkelser som Trivselsundersøkelsen og Spekter. Enkelte av undersøkelsene er nylig tatt i bruk. Innhentet informasjon tyder på at etterarbeidet av undersøkelsene er et område som kan utvikles videre.

Revisjonen har inntrykk av at lærere og andre voksne er bevisst sitt ansvar for å gripe inn i situasjoner som ser ut til å være krenkende for involverte elever. Vi kan vanskelig vurdere om de voksne på skolene faktisk griper inn i de «riktige» situasjonene. Innspill fra kontaktlærerne tyder på at det er behov for å etablere en mest mulig felles forståelse av hvor grensene for inngripen går og hvilke regler som gjelder.

Ved at aktivitetsplikten blant annet drøftes i fellesmøter, ser det ut til at de ansatte på de undersøkte skolene er kjent med plikten til å observere, gripe inn og varsle. Renholdspersonalet og vaktmestrene omfattes også av aktivitetsplikten. Det kan imidlertid se ut til at dette personalet ikke er blitt informert systematisk om denne plikten ved alle skolene.

Revisjonen har fra intervjuer med rektorer og lærere inntrykk av at det er lav terskel for å varsle rektor ved mistanke om at en elev ikke har et godt læringsmiljø. Vi kan imidlertid ikke vurdere hvorvidt rektor faktisk er blitt varslet om krenkelser, i og med vi ikke kjenner omfanget av saker som eventuelt *burde* ha vært varslet.

Rektorene forklarte at de varsler kommunalsjefen i Sel kommune i alvorlige saker og alltid i saker som faller inn under kapittel 9A-5 (saker som involverer ansatte ved skolen). Det bekrefter inntrykket av at varslingsplikten er kjent blant rektorene. Skoleeier involverer seg i sakene ved at alle skolemiljøsakene/9A-sakene i kommunen gjennomgås på månedlige rektormøter der kommunalsjefen er tilstede.

På bakgrunn av intervjudata ser det ut til at skolene undersøker saker der det er mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø. Det skal imidlertid presiseres at revisjonen ikke kjenner til det fulle omfanget av hvilke saker som skulle vært undersøkt nærmere, jf. opplæringslovens § 9 A-4.

Skolene skal etter opplæringsloven § 9A-4 dokumentere hva som blir gjort for å oppfylle alle delpliktene i aktivitetsplikten. Skolene kan dokumentere at de *følger med* på hvorvidt elevene har et godt skolemiljø gjennom tiltak rettet mot alle skolens/klassens elever. Det omfatter f.eks. inspeksjonsplan, trivselsundersøkelser og utviklingssamtaler. Revisjonen har inntrykk av at det varierer noe med den enkelte lærers faglige skjønn hva de dokumenterer i enkeltsaker når det gjelder å *følge med, gripe inn, varsle og undersøke*. Noen lærere har f.eks. en loggbok der de for egen del dokumenterer observasjoner, episoder og samtaler med enkeltelever. Andre dokumenterer mindre. Det er ved skolene utarbeidet et skjema som skal benyttes til å dokumentere varsel til rektor ved mistanke om at en elev ikke har et godt og trygt skolemiljø. Revisjonens gjennomgang av elevsaker viser at mange varsler har blitt gitt muntlig og er ikke dokumentert. Både rektorer og lærere viste til at det er behov for en avklaring av kommunens praksis når det gjelder hva og hvor mye skolen er forpliktet til å dokumentere opp mot de ulike delpliktene.

7 SKOLENES HÅNDTERING OG OPPFØLGING AV KONKRETE MOBBESAKER

Kapittelet tar for seg følgende problemstilling:

I hvilken grad håndterer skolene mobbesaker i tråd med opplæringsloven?

- Dokumenterer skolene hva som gjøres for å oppfylle aktivitetsplikten?
- Hvilke tiltak iverksettes og følges sakene til de er løst?

7.1 REVISJONSKRITERIER

Når en elev sier fra at skolemiljøet ikke er trygt og godt, skal skolen så langt det finnes egnede tiltak sørge for at eleven får et trygt og godt skolemiljø. Det samme gjelder når en undersøkelse viser at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, jf. opplæringsloven § 9 A-4.

Tiltaksplikten skal ifølge forarbeidene tolkes utvidende, jf. Prop. 57 L (2016-2017) s. 25 og 78. Dette innebærer at skolen som en del av tiltaksplikten, også må følge opp tiltakene sine, evaluere virkningene og eventuelt legge til eller endre tiltak hvis det er nødvendig for å gi eleven et trygt og godt skolemiljø. Et egnet tiltak skal gjøre det som er tilstrekkelig for å gi eleven et trygt og godt skolemiljø. Siden det er umulig for skolen å vite helt sikkert hvor godt tiltakene faktisk vil fungere i fremtiden, er det viktig å understreke at plikten løper så lenge en elev ikke opplever å ha det trygt og godt på skolen. En praktisk konsekvens av dette er at skolen stadig må evaluere tiltakene som er satt inn. Hvis evalueringen for eksempel viser at en elev fortsatt opplever mobbing og andre krenkelser, skal dette føre til at skolen setter inn andre og mer intensive tiltak.

Tiltaksplikten utløses for det første ved at en elev selv sier ifra. Etter forarbeidene stilles det ikke strenge krav til hva det innebærer å si fra i denne sammenhengen, jf. Prop. 57 L (2016-2017) s. 25 og 78. Det er tilstrekkelig at en elev forteller om noe han eller hun utsettes for som er vanskelig, eller at eleven på annen måte gir uttrykk for at det ikke er trygt og godt å være på skolen. Tiltaksplikten utløses for det andre når en undersøkelse skolen har utført viser at en elev ikke har det trygt og godt på skolen.

I Skolemiljø Udir-3-2017 understrekes det at elevens egen opplevelse av skolemiljøet er avgjørende for plikten til å sette inn tiltak. Skolen skal aldri avvise eller bagatellisere en elevs opplevelse av utrygghet eller mistriivsel på skolen. Så lenge en elev selv mener at han eller hun ikke har et trygt og godt skolemiljø, har skolen plikt til å handle gjennom å sette inn tiltak. Det kan imidlertid tenkes tilfeller der en elev ikke alltid ønsker å innrømme at han eller hun utsettes for krenkelser. Eleven kan til og med insistere på at alt er i orden, selv om det er åpenbart at dette ikke er tilfellet. Ovenfor er det sagt at det som avgjør om skolen skal sette inn tiltak, er hvordan eleven selv opplever skolemiljøet. Selv om eleven gir uttrykk for at alt er bra, er det likevel hvordan eleven faktisk har det som avgjør om retten til et trygt og godt skolemiljø etter oppl. § 9 A-2 er brutt, og om det skal settes inn tiltak.

Tiltaksplikten gjelder så lenge det finnes egnede tiltak som kan gi eleven et godt og trygt skolemiljø. Hva som ligger i at tiltak skal være egnet, beror på faglige og konkrete skjønnsvurderinger. Dette innebærer vurderinger som baserer seg på kunnskap, prinsipper og verdier som er utviklet og anerkjent av kompetente fagmiljøer. Skolens tiltak må tilpasses den konkrete saken. Her kan det blant annet være viktig å avklare årsaken til at eleven ikke har et trygt og godt skolemiljø.

I § 9 A-4 femte ledd understrekes elevenes rett til å bli hørt og at hensynet til barns beste skal være et grunnleggende hensyn i alle skolens vurderinger og handlinger for å oppfylle aktivitetsplikten⁴⁴. Hvilke barn som skal høres og hvordan vil bero på den konkrete saken og barnas alder og modenhet. Det er imidlertid ingen nedre aldersgrense for retten til å bli hørt. Skolen skal høre både den eleven som man mistenker eller kjenner til at ikke har et trygt og godt skolemiljø og andre elever som er direkte påvirket og involvert i saken, og det skal legges vekt på hensynet til alle involverte elever.

Skolen skal lage en skriftlig aktivitetsplan når det skal gjøres tiltak i en sak. Plikten til å lage en skriftlig aktivitetsplan utløses samtidig som tiltaksplikten for skolen, jf. Prop. 57 L (2016-2017), s 32⁴⁵. Dette vil være når skolen får kjennskap til at en elev ikke har det trygt og godt på skolen, enten gjennom undersøkelser på eget initiativ eller etter at en elev selv sier ifra.

I aktivitetsplanen skal det stå hvilket problem tiltakene skal løse, hvilke tiltak skolen har planlagt, når tiltakene skal gjennomføres, hvem som er ansvarlig for gjennomføringen av tiltakene og når tiltakene skal evalueres. Det er presisert i forarbeidene at dette kun er minimumskrav, jf. Prop. 57 L (2016-2017), s 33 og 78.

Når det gjelder omfanget av aktivitetsplanen, går det frem av forarbeidene at minstekravene til opplysninger må tilpasses den enkelte saken. Elevenes rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem selv, og elevens beste er et grunnleggende hensyn i alle skolens vurderinger og handlinger for å oppfylle aktivitetsplikten.

Avgjørende for om en skole har oppfylt aktivitetsplikten etter opplæringslovens § 9 A-4, er om skolen har gjennomført de aktivitetene som med rimelighet kan forventes i den konkrete saken. Hva som kan forventes av skolen på ethvert tidspunkt i saksforløpet, vurderes ut fra en faglig standard. I konkrete saker vil standarden først og fremst handle om hvilke tiltak skolen skal sette inn, og hvorvidt skolen har gjort det som med rimelighet kan forventes i saken for å gi eleven et trygt og godt skolemiljø.

Det er understreket i forarbeidene at skolens aktivitetsplikt, og da særlig skolens tiltaksplikt, løper til eleven opplever at det er trygt og godt å være på skolen og så lenge det finnes egnede tiltak som kan settes inn, jf. Prop. 57 L (2016-2017) s. 27 og 30. Det er elevens egen opplevelse som avgjør når tiltaksplikten utløses og hvor lenge den varer. Skolene kan på ingen måte bagatellisere eller underkjenne en elevs opplevelse av utrygghet eller mistrivsel på skolen.

⁴⁴ Hensynet til barnets beste og barnets rett til å bli hørt i saker som angår dem slås fast i barnekonvensjonen artikkel 3 og 12. I Grunnloven § 104 første og annet ledd står det at: *Born har krav på respekt for menneskeverdet sitt. Dei har rett til å bli høyrde i spørsmål som gjeld dei sjølve, og det skal leggjast vekt på meininga deira i samsvar med alderen og utviklingssteget. Ved handlingar og i avgjerder som vedkjem born, skal kva som er best for barnet, vere eit grunnleggjande omsyn.*

⁴⁵ Planen er ikke et enkeltvedtak etter forvaltningsloven. Forvaltningslovens regler om prosess og innhold kommer derfor ikke til anvendelse. Prop. 57 L (2016-2017), s 79.

Det skal være en hensiktsmessig balanse mellom krav til skolen om å sikre elevens rett til et trygt og godt skolemiljø, og en faglig tilnærming til hva som kreves av skolen med tanke på aktiviteter og vurderinger. Dette betyr at det kan tenkes tilfeller der skolens aktivitetsplikt er oppfylt i en bestemt sak, selv om eleven og foreldrene fremdeles ikke er fornøyd med de igangsatte tiltakene. Et slikt tilfelle vil man stå overfor dersom en elev ønsker seg andre tiltak enn de skolen setter inn, men hvor skolen ut fra en faglig vurdering har gjort det som med rimelighet kan forventes på de forskjellige stadiene i en sak. Det stilles her strenge krav til skolen. Etter forarbeidene vil det være avgjørende om skolen har sørget for og fortsatt vil sørge for å vurdere forskjellige tiltak og sette inn tiltak som etter en faglig vurdering er egnet til å sikre eleven et trygt og godt skolemiljø, jf. Prop. 56 L (2016-2017) s. 30. I den grad dette besvares positivt, vil man kunne si at skolen oppfyller aktivitetsplikten sin.

I henhold til opplæringslovens § 9 A-5, sjuende ledd skal skolen skal dokumentere hva som blir gjort for å oppfylle aktivitetsplikten. Dokumentasjonsplikten retter seg mot alle delpliktene i aktivitetsplikten, jf. kapittel 6.1.

Vi har utledet følgende revisjonskriterier:

- Når skolen får kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, skal skolen sette inn egnede tiltak.
- Skolen skal sette inn tiltak som varer inntil eleven har et trygt og godt skolemiljø.
- Skolen skal sørge for at involverte elever blir hørt. Barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i skolens arbeid.
- Skolen skal lage en skriftlig plan (aktivitetsplan) når det treffes tiltak på bakgrunn av en faglig vurdering i en sak. Planen skal inneholde hvilket problem tiltakene skal løse, hvilke tiltak skolen har planlagt, når tiltakene skal gjennomføres, hvem som er ansvarlig for gjennomføringen av tiltakene og når tiltakene skal evalueres.
- Skolen skal dokumentere hva som blir gjort for å høre involverte elever og hva skolen gjør for å finne egnede tiltak for at eleven får et trygt og godt skolemiljø.

7.2 SKOLENES OPPFØLGING AV SAKER

7.2.1 SKOLENES RUTINER I OPPFØLGING AV SAKER

Skolemiljøplanene til Heidal skule og Otta skole har et kapittel om skolens arbeid for å oppfylle aktivitetsplikten. Det innebærer blant annet skolens plikt til å følge med, gripe inn, varsle og undersøke som vi behandlet i forrige kapittel. Skolens plikt til å sette inn tiltak innebærer ihht skolemiljøplanene å:

- Sette inn egnede tiltak for å sørge for at eleven får et trygt og godt skolemiljø
- Følge opp tiltakene.
- Evaluere tiltakene.
- Evt. Legge til eller endre tiltak.

Tiltakene skal videre dokumenteres i en aktivitetsplan som beskriver:

- Hvilket problem tiltakene skal løse
- Hvilke tiltak skolen har planlagt.
- Når tiltakene skal gjennomføres.
- Ansvarlig for gjennomføring av tiltakene.
- Når tiltakene skal evalueres.

Punktene ovenfor vedrørende innholdet i aktivitetsplanen nevnes også i *Handlingsplan for godt skolemiljø ved Otta ungdomsskole*. Det presiseres at skolen har aktivitetsplikt når det oppstår en situasjon der en elev ikke opplever et trygt og godt skolemiljø.

7.2.2 SKOLENES ERFARINGER MED OPPFØLGING AV SAKER

En av rektorene forklarte hvordan skolen jobber når de mottar et varsel om mobbing eller det på andre måter avdekkes at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø: «Vi skriver aktivitetsplan med en gang. Deretter undersøker vi saken gjennom observasjon eller samtaler. Vi setter en tidsfrist for når kartleggingen skal være gjennomført. Vi spør alltid foreldrene om de opplever at de tas på alvor, og de bekrefter ofte det. Vi gjennomfører tiltak etter aktivitetsplanen og kaller foreldrene inn til ny samtale. Da blir vi enige om å iverksette flere/andre tiltak eller avslutte saken. Når vi iverksetter tiltak, har vi frister for det og gjennomfører evalueringsmøter. Når eleven opplever å ha det trygt og godt på skolen, avslutter vi saken». Flere av de ansatte vi intervjuet er/har vært involvert i oppfølging av kap. 9A-saker⁴⁶. De forklarte at de følger opp tiltakene i aktivitetsplanen. Det innebærer i mange saker daglige samtaler med eleven, samtaler med alle involverte elever og deres foresatte, observasjon av elevene i klasserommet og friminuttet, forsterket inspeksjon, samt kartlegging av sosiale relasjoner gjennom Trivselsundersøkelsen/Spekter eller Innblikk.

De ansatte fortalte at systematikken i kap. 9A er positiv ved at den bidrar til at skolen vurderer og iverksetter tiltak raskt samtidig som tiltakene dokumenteres. De forklarte at skolen før endringen i kap. 9A hadde en «vente og se holdning» der de så an om situasjonen ville gå over av seg selv. Nå reagerer de umiddelbart når det avdekkes at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø. Flere nevnte også at systematikken i kap. 9A konkretiserer skolens plikt. En sa at: «Aktivitetsplikten er positiv fordi den

⁴⁶ I kapittel 7.2.3 kommer vi inn på håndteringen av konkrete saker, og gir da mer konkret informasjon knyttet opp til revisjonskriteriene for problemstillingen.

forplikter den enkelte. Arbeidet blir lettere å følge opp, og vi vet hva vi skal gjøre. Før var det mer individuell praksis mens vi nå jobber mer som et team. Vi følger med, undersøker og noterer. Vi skriver logg når skolen har igangsatt en aktivitetsplan».

Flere av dem revisjonen snakket med sa at kap. 9A gir kvalitetssikring av arbeidet. En sa det slik: «Vi jobber mer som et team nå enn før og har ledelsen med på laget. Det er betryggende å ha noen å sparre med. Jeg er veldig positiv til 9A. De andre lærerne involveres også i 9A saker ved at aktivitetsplanen ofte utløser ekstra inspeksjon». Alle ansatte som har hatt befatning med tiltak i 9A-saker uttalte seg positivt om støtten og engasjementet fra rektor og inspektør. En lærer sa at: «Ledelsen er dyktige i å støtte lærerne, foreldrene og eleven. Vi har et godt samarbeid og vil elevens beste». En annen presiserte at: «Vi står ikke alene når det er utfordringer».

Revisjonen spurte lærerne og rektorene om de følger opp elevene etter avsluttet aktivitetsplan. De bekreftet at lærerne følger opp med observasjon og daglige samtaler. To av rektorene sa at:

- *Når en elev har aktivitetsplan har rektor hovedansvaret og kontaktlærer får oppgaver som skal følges opp. I referatet som skrives ifm avslutning av aktivitetsplanen står det at kontaktlærer skal følge med på om eleven fortsetter å ha det greit. Jeg ringer foreldrene i etterkant av aktivitetsplanen og sjekker status etter ca 14 dager.*
- *Vi har alltid evalueringsmøter der vi bestemmer om aktivitetsplanen skal videreføres eller avsluttes. I etterkant av avsluttet sak følger kontaktlæreren ekstra godt med på eleven og miljøet rundt, har elevsamtaler og gjennomfører spekterundersøkelse.*

Skolen skal sørge for at involverte elever blir hørt i saker som angår dem og elevens beste skal være et grunnleggende hensyn i saken. Kontaktlærerne forklarte revisjonen at elevene blir tatt på alvor og hørt. De skal møtes med at det de sier er sant. En av lærerne forklarte at: «En sak kan ha flere sider og vi hører alle parter. Vi er opptatt av å imøtekomme elever og foresatte, ta dem på alvor, vise at tror på dem og vil hjelpe». En av rektorene sa at: «Når det gjelder barnets beste har vi mange samtaler med de som er involvert i 9A-saker. Vi skriver referat der barnets stemme skal bli hørt. Vi er imidlertid ikke flinke nok til å vurdere om det enkelte tiltaket er til barnets beste. Det er flere parter i en sak, og vi må vurdere alles beste. Eleven skal bli hørt men skolen må bestemme tiltakene ut fra en faglig begrunnelse».

Tre av dem revisjonen har snakket med fortalte at de selv har barn som har hatt en aktivitetsplan i grunnskolen i Sel kommune. Alle var fornøyde med hvordan barnets skole fulgte opp saken. En sa at: «Som forelder opplevde jeg å bli møtt med forståelse. Barnet mitt ble tatt vare på, og saken ble avsluttet med godt resultat. Skolen følger opp saken videre».

7.2.3 SAMARBEIDENDE TJENESTERS BIDRAG I 9A-SAKER

Revisjonen spurte skolehelsetjenesten og PPT om hvilken rolle de har i skolens arbeid for å håndtere konkrete mobbesaker og fikk følgende svar:

- *Skolehelsetjenesten involveres i enkelte saker. Vi involveres som en samarbeidspart og gir faglig bistand til skole og familie. Vi støtter eleven i å håndtere det som er vanskelig.*
- *Vi helsesykepleiere har samtaler med elever og av og til foreldresamtaler. Vi kan også bistå skolen med skolemiljøet, klasse miljøet, relasjonen mellom lærer og elev. Vi brukes ikke i mange*

9A-saker. Dette skoleåret har vi vært tiltak i 2-3 saker hver. Vi er usikre på om skolehelsetjenesten bør informeres om alle sakene. Skolen har elever det jobbes med som vi ikke er klar over. Det er en risiko for at vi jobber med elever parallelt. Kontaktlærer er imidlertid klar over hvem i klassen som har samtale med skolehelsetjenesten fordi vi ofte avtaler tidspunkt for samtale med kontaktlærer. Vi kunne kobles på tidligere enn vi vanligvis gjør i 9A-saker.

- Det er sjelden PPT blir del av et tiltak i en 9A-sak. Vi brukes mer mot klasser/grupper, med unntak av de elevene som allerede er i vårt system. Det kunne være nyttig fra skolens side å benytte PPT som tiltak. Det er imidlertid også et spørsmål om kapasitet i PP tjenesten.

Mobbeombudet i Oppland fortalte revisjonen at hun får henvendelser fra foresatte som reagerer på at aktivitetsplanen har hatt et individfokus fremfor et gruppe- og systemfokus. Aktivitetsplanene skal «reparere» barnet fremfor systemet/relasjonene barnet er en del av. Hun sa videre at mange elever/foresatte som kontakter henne opplever at det er vanskelig å bli trodd av skolen. I møter har skolene ofte behov for å fortelle om alt de har gjort. «Når skolens versjon strider med foreldrenes erfaringer, blir det en kamp om sannheten. Da kan mobbeombudet bistå med å få frem elevens/foresattes versjon av historien». Hun understreket at dette er generelle utfordringer som ikke knytter seg spesielt til Sel kommune. Mobbeombudet påpekte videre at: «Barn som har erfaring med krenkelser og mobbing har utryggheten med seg lenge. Skolene må være oppmerksomme på at de må jobbe lenge med 9A-sakene og ikke avslutte saken for tidlig».

7.3 SAKSGJENNOMGANG

Revisjonen mottok 12. februar 2019 dokumentasjon fra kommunen som omfattet 28 elevsaker der alle unntatt en sak har aktivitetsplan. Sakene fordelte seg slik mellom skolene:

- Otta ungdomsskole 8 saker
- Otta skole 13 saker
- Heidal skule 7 saker

Skolene opprettet sakene i perioden 30.1.2018 til 28.1.2019. 4 av sakene ble opprettet skoleåret 2017-2018 men kun en av disse ble avsluttet det skoleåret. I perioden august 2018 til og med januar 2019 hadde skolene således totalt 27 9A-saker med aktivitetsplan⁴⁷. Sammenlignet med skoleåret før fikk revisjonen informasjon om at skolene hele skoleåret 2017-2018 totalt hadde 11 9A-saker. En rektor forklarte økningen i antallet saker med at «Før undersøkte vi først saken og skrev deretter en aktivitetsplan. Nå skriver vi aktivitetsplan så snart vi får et varsel og undersøker saken deretter. Vi har derfor hatt flere aktivitetsplaner dette skoleåret enn vi hadde i fjor. Noen saker løser vi raskt mens andre saker tar mer tid». Andre forklarte at terskelen er lav for å melde saker, og foresatte er bedre kjent med det nye lovverket. Videre sa de at Spekterundersøkelsen og andre undersøkelser gjør at skolene avdekker mer enn de gjorde tidligere.

Revisjonen gjennomgikk aktivitetsplanene for å se hvor lang tid det tok fra avdekking av at en elev ikke hadde et trygt og godt skolemiljø til skolene hadde opprettet aktivitetsplan. I 7 av 27 saker med

⁴⁷ Det presiseres at antall saker som har aktivitetsplan er dynamisk, dvs saker blir avsluttet og nye kommer til.

aktivitetsplan var det ikke dokumentert når skolen ble kjent med at elev ikke hadde det trygt og godt. I en sak er aktivitetsplanen ikke datert. I resten av sakene tok det, fra avdekking/varsling til datert aktivitetsplan:

- Inntil en uke i 13 saker
- Inntil 14 dager i 5 saker
- Mer enn 14 dager i 1 sak

I saken der det tok mer enn 14 dager til datert aktivitetsplan, avdekket skolen saken et par uker før sommerferien og aktivitetsplanen er datert i august.

Alle aktivitetsplanene revisjonen har gjennomgått omtaler bakgrunn for aktivitetsplanen og hvilket problem tiltakene skal løse. Revisjonen ser videre at:

- Otta skole gir en mer detaljert beskrivelse av bakgrunnen for aktivitetsplanen enn de andre skolene.
- Heidal skule skriver i alle aktivitetsplanene at tiltakene skal bidra til at eleven får et trygt og godt skolemiljø. I noen tilfeller presiseres det når/hvor eleven opplever å ha det utrygt f.eks. på skoleveien eller i friminutt. Otta ungdomsskoles og Otta skoles beskrivelser av hvilket problem tiltakene skal løse varierer mer fra sak til sak, f.eks. «*ta tak i uønskede kommentarer/adferd fra medelever*», «*få slutt på at eleven opplever å få stygge kommentarer*» og «*veilede eleven i det sosiale samspillet*».
- I enkelte saker er digitale krenkelser en del av utfordringene.

De fleste aktivitetsplanene revisjonen har mottatt fra Otta skole og Otta ungdomsskole bruker en mal som er en del av alle skolenes skolemiljøplan. Følgende felter skal fylles ut: *Elevens navn, fødselsdato, klasse og kontaktlærer, dato, bakgrunn for aktivitetsplanen, hvilket problem tiltakene skal løse og hva mener eleven*. Videre er det felt for de planlagte tiltakene. Disse er i skjemaet knyttet til delpliktene i aktivitetsplikten; *følge med, gripe inn, varsle og undersøke*. Det etterspørres hvem som er ansvarlig for de enkelte tiltakene, når tiltakene skal gjennomføres og tidspunkt for evaluering. Aktivitetsplanen skal underskrives av foreldrene, kontaktlærer og rektor/inspektør. Heidal skule benytter en annen mal som også ligger i skolemiljøplanen. I Heidal skules mal etterspørres stort sett det samme som i de andres skolenes mal. Malen har imidlertid ikke et punkt for hva eleven mener og den knytter ikke tiltakene til delpliktene i aktivitetsplikten.

Revisjonen spurte rektorene på Otta skole og Otta ungdomsskole på avslutningsmøtet i juni 2019 om hensiktsmessigheten av å sortere tiltakene etter de ulike delpliktene. De fortalte at de ikke lenger benytter malen som fordeler tiltakene mellom de ulike delpliktene. Rektor på Otta ungdomsskole forklarte: «*Etter veiledning fra Læringsmiljøsenteret har vi tatt i bruk en veldig omfattende mal der man skal vurdere de enkelte tiltakene. Vi har også brukt en mal fra Udir. Vi diskuterer maler og rutiner i rektorkollegiet. I prosessen lander vi trolig på en mellomting mellom Læringsmiljøsenterets mal og Udirs mal*».

Alle aktivitetsplanene redegjør for planlagte tiltak. Tiltakene som benyttes varierer fra sak til sak. Tiltakene i aktivitetsplanene revisjonen har mottatt er bl.a.:

- *Skolen skal følge godt med i friminutt, garderoben ved klasserommet og i klasserommet*

- *Lærere og assistenter skal følge med på hva som skjer mellom elevene/samspillet mellom elevene*
- *Observasjon*
- *Lærere og assistenter skal notere ned hendelser som vil gjennomgås på teammøte*
- *Skolen skal gripe inn og stoppe uakseptabel atferd.*
- *Samtaler mellom elev og kontaktlærer*
- *Samtaler med involverte elever og deres foresatte*
- *Samarbeidsmøter med foresatte og rektor*
- *Elevundersøkelsen Innblikk*
- *Klassemøter der tema er klassemiljø og skolemiljø*
- *Foreldremøter*
- *Alle lærarar som er involvert i undervisning i klassa skal ha fokus på fagleg og sosial utvikling i alle timer. Dette er implisitt i lærarane sitt arbeid og ansvar.*
- *Samtale med helsesøster*
- *Klassemiljøarrangement*
- *Kontaktlærer(e) og skolens ledelse skal varsles ved nye hendelser*
- *Trygghetsskapende aktiviteter og samtaler i klasse/trinn for å trygge skolemiljø og aksept for hverandre*
- *Informasjon til personalet*

Flertallet av tiltakene i skolenes aktivitetsplaner er rettet mot enkeltelever fremfor mot hvordan skolen skal skape et trygt og godt klassemiljø for alle elevene. Tiltakene som er rettet mot skole-/klassemiljøet synes å være mindre konkrete enn tiltakene rettet mot enkeltelever. Tiltakene omfatter f.eks. *Jobbe med klassen for større inkludering og aksept for hver enkelt eller ein til to klasseaktivitetar etter skuletid.*

I alle aktivitetsplanene revisjonen har fått tilsendt, har skolene plassert ansvaret for gjennomføringen av tiltakene. Ansvaret er i hovedsak lagt til kontaktlærer og rektor/inspektør men også generelt til personalet, teamet, lærere og assistenter.

Barnets beste vurderes ikke eksplisitt i aktivitetsplanene eller i møtereferat. Revisjonen ble forklart at *barnets beste* er et underliggende premiss for arbeidet som gjøres. I malen for aktivitetsplan som Otta skole og Otta ungdomsskole benytter er det et punkt om «*Hva mener eleven*». Der beskriver skolen elevens forklaring av problemet og hva som skal til for å forbedre situasjonen. Det omfatter, som i en sak, at eleven får krenkende kommentarer og ønsker en slutt på det. I feltet informeres det også om elevens deltakelse i møter. I noen aktivitetsplaner står det kun at eleven ikke deltok på møtet. Møtereferat fra samtaler mellom kontaktlærer eller ledelsen og elever og foresatte foreligger i de fleste sakene revisjonen har fått tilsendt. Skolene har der referatført foresattes og elevenes forståelse av utfordringen. I enkelte tilfeller henviser referatene også til foresattes meninger om tiltakene som skolene har igangsatt. Det er kun i svært få saker dokumentert at eleven har uttalt seg om selve tiltakene i saken.

Alle skolene har i aktivitetsplanen fylt ut når tiltakene skal gjennomføres og evalueres. Det er en del av malen de benytter. Referatene fra skolens møter med foresatte dokumenterer at aktivitetsplanen er

gjennomgått i nesten alle sakene. I dokumentasjonen fra Otta skole ligger et oppsummeringsnotat ved den enkelte sak som viser at skolen i møte med foresatte systematisk har gjennomgått de enkelte tiltakene. Referatene fra de andre skolene dokumenterer at det er snakket om situasjonen generelt men i mindre grad at tiltakene er evaluert. I noen referat står det at aktivitetsplanen videreføres eller avsluttes. I andre saker har det blitt utarbeidet en ny aktivitetsplan.

Skolenes aktivitetsplikt varer inntil eleven opplever skolemiljøet som trygt og godt, jf. Prop. 57L (2016-2017). Otta ungdomsskole har i 4 av 8 saker dokumentert gjennom møtereferat med foresatte at aktivitetsplanen ble avsluttet fordi eleven hadde fått et godt skolemiljø. I 12 av 13 saker har Otta skole dokumentert at aktivitetsplanen ble avsluttet fordi eleven opplevde skolemiljøet som trygt og godt skolemiljø. I sakene revisjonen mottok fra Heidal skule kan vi ikke se at skolen eksplisitt dokumenterer at eleven har fått et trygt og godt skolemiljø. Som siste dokument i saken ligger referat fra samtale mellom rektor og foresatte. I referatene står det at skolen i samtalen redegjorde for hva de har gjort i saken og at aktivitetsplanen vil fortsette til en gitt dato. Det står også at skolen skal følge opp videre både med samtaler og i friminutt.

7.4 INNSPILL TIL BEDRE PRAKSIS

Revisjonen spurte rektorene hva som er utfordringen i arbeidet og hvordan arbeidet kan gjøres bedre. De forklarte at det er stort fokus på 9A-saker. Skolene jobber stadig mer systematisk og grundig med sakene og lærer av de erfaringene de gjør. Rektorene påpekte at det er behov for flere avklaringer i arbeidet med å håndtere konkrete 9A-saker. I intervju med revisjonen viste rektorene til at kommunen har hatt to klagesaker hos Fylkesmannen etter endringen i kap. 9A der klager fikk medhold. En av rektorene forklarte at Læringsmiljøsenteret har vært kritiske til påleggene kommunen fikk fra Fylkesmannen. Det omfattet blant annet at Fylkesmannens krav til dokumentasjon i klagesakene var for omfattende. Rektor ved Otta skole fortalte at det er uklart om skolen først skal undersøke en sak og deretter eventuelt opprette en aktivitetsplan eller omvendt. Hun forklarte at:

«Da de nye bestemmelsene i opplæringsloven kap. 9A kom høsten 2007, fikk jeg forståelse for at skolen først skulle undersøke om det foreligger mobbing og deretter iverksette tiltak. Så hadde en av skolene en klagesak hos fylkesmannen. Jeg fikk lese tilbakemeldingen denne skolen fikk fra Fylkesmannen, og forsto denne som at skal lages aktivitetsplan umiddelbart og deretter undersøke saken. Dette gjør vi i dag. Læringsmiljøsenteret har imidlertid gitt en annen skole i kommunen tilbakemelding på at vi ikke skal iverksette aktivitetsplan før det er avdekket at det faktisk handler om mobbing. Fremover vil vi derfor undersøke saken først og deretter iverksette tiltak. Jeg ønsker at fylkesmannen kommer på banen og sier hvordan vi skal håndtere og dokumentere sakene, og har varslet kommunalsjefen om dette».

Rektorene nevnte også at det er behov for en avklaring av hvilken mal for aktivitetsplan som er hensiktsmessig. En av rektorene sa videre at: *«Elevene følges opp etter avsluttet aktivitetsplan. Skolen har imidlertid ikke et godt system for å dokumentere dette. Noen ganger lager vi et oppsummeringsnotat. Hvor lenge skal vi dokumentere? Vi følger jo med på hvordan alle elevene har det».*

Noen av rektorene viste til at tiltak er et område det kan arbeides mer med. Gjennom *Inkluderende barnehage- og skolemiljø*, jf. kap 5.2.1, skal det fremover settes mer fokus på gode og egnede tiltak. En av dem forklarte at: «Det vanskeligste er å sette inn gode tiltak. Vi vet ikke helt hvilke tiltak som fungerer».

Revisjonen spurte også de ansatte hva de tror kan gjøre håndteringen av 9A-saker enda bedre. De var hovedsakelig positive til skolens arbeid med kap 9A. En av dem sa at: «Vi har et godt system for dette og jobber bra. Elever, foresatte, kontaktlærer og rektor involveres. Vi undersøker saken og setter i gang tiltak». Noen svarte at det er vanskelig å si noe generelt om forbedringspotensialet. Det må snarere vurderes i den enkelte sak. Flere etterlyste felles drøftinger rundt sakene i fellestiden på skolen med informasjon fra ledelsen om skolens aktivitetsplaner og tiltak. En kontaktlærer sa det slik: «Aktivitetsplikten er fremdeles relativ ny. Ikke alle lærere har hatt en sak enda. Det er viktig at vi deler erfaringer rundt håndteringen av saker slik at alle er klare for å ta en sak når den oppstår. Det er viktig at alle vi voksne er informert om 9A-saker på skolen. Om vi er kjent med at det er en sak på et annet trinn, vil vi være ekstra observante under inspeksjon. Per i dag er det litt tilfeldig hva vi får vite. Vi får noe informasjon om veldig alvorlige saker men ingenting om andre saker. Men dette har vi varslet om».

På Heidal skule utarbeides aktivitetsplanen i et samarbeid mellom rektor, inspektør, foresatte og eleven. Kontaktlærer tildeles oppgaver som skal følges opp men deltar ikke, som på de andre skolene, i møtene med foresatte. En av lærerne kommenterte det slik: «Vi lærere burde også delta på disse møtene. Da ville vi hørt foreldrenes beskrivelser av situasjonen og bidratt i drøfting av tiltakene i aktivitetsplanen. Det er vi i klassen som skal følge opp tiltakene, og de er ikke alltid gjennomførbare slik systemet er i dag. Om vi hadde vært tilstede på møtene kunne vi også gitt innspill på tiltak».

7.5 REVISJONENS VURDERINGER

Når skolene får kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, skal de etter opplæringsloven § 9A-4 sette inn egnede tiltak. Revisjonen har fra samtaler med rektorer og lærere inntrykk av at dette fungerer godt på skolene, og at de i hovedsak har funnet gode måter å arbeide med konkrete saker. På bakgrunn av revisjonens gjennomgang av skolenes 9A-saker kommer det fram at skolene benytter ulike tiltak som varierer fra sak til sak. Tiltakene retter seg mot involverte elever, deres foresatte og læringsmiljøet generelt. Revisjonen har imidlertid ikke grunnlag for å vurdere om det er satt inn riktige tiltak, eller utformingen av disse. Vi kan heller ikke ha noen oppfatning av om det har vært laget aktivitetsplan for de «riktige» elevene/sakene.

Ut fra saksgjennomgangen finner revisjonen at aktivitetsplanene tilfredsstiller opplæringslovens krav. Dette innebærer at planene inneholder oversikt over hvilket problem tiltaket skal løse, hvilke tiltak skolen har planlagt, når tiltakene skal gjennomføres, hvem som er ansvarlig for gjennomføringen og når tiltakene skal evalueres.

Skolen har plikt til å sørge for at tiltak settes inn inntil eleven har et trygt og godt skolemiljø. Inntrykket fra samtaler med rektorer og lærere er at elevene følges opp til de har det bra på skolen. Revisjonen savner imidlertid dokumentasjon på dette i flere saker.

Med utgangspunkt i revisjonens gjennomgang av et relativt stort antall saker, er det rimelig å relatere kravet om at elevene følges opp til de har det bra på skolen til hvordan tiltakene i aktivitetsplanen er blitt fulgt opp og evaluert. Skolene har oppfølgingssamtaler med involverte elever og foresatte. En av skolene har referatført at det enkelte tiltaket er gjennomgått og evaluert. De to andre skolene dokumenterer elevens situasjon mer generelt. Etter revisjonens vurdering bør kommunen se nærmere på hvordan gjennomgang og evaluering av tiltakene kan dokumenteres på en god måte ved alle skolene.

På bakgrunn av den informasjonen revisjonen er forelagt, ser det ut som om skolene sørger for at de involverte elevene blir hørt. Dette dokumenteres kort i aktivitetsplanen og i enkelte møtetreferat revisjonen har fått tilgang til. Gjennomgåtte saker tyder på at det imidlertid ikke er en klar praksis med å dokumentere at barnet er blitt hørt i vurderingen av tiltak. Det er heller ikke dokumentert at skolen har foretatt vurderinger knyttet til barnets beste. Dette er krav som følger av opplæringslovens § 9A-4.

Kommunens og skolenes arbeid med kap. 9A er under utvikling. Revisjonen anerkjenner at kommunen har behov for avklaringer fra Fylkesmannen på flere felt for best mulig å håndtere og dokumentere konkrete 9A-saker. Slik avklaring ville være nyttig i kommunens arbeid med å utvikle en praksis på området.

8 KONKLUSJONER OG ANBEFALINGER

8.1 REVISJONENS KONKLUSJONER

Revisjonens hovedinntrykk er at kommunen og skolene gjør mye godt arbeid for å fremme gode læringsmiljøer i skolen, avdekke mobbing og håndtere konkrete saker. Vi legger til grunn av arbeidet med å innarbeide rutiner og arbeidsmåter knyttet til opplæringsloven kap. 9A pågår fortsatt.

Konklusjonene er utformet og delt inn etter de tre problemstillingene i prosjektet.

Problemstilling 1: I hvilken grad arbeider kommunen som skoleeier og den enkelte skole systematisk og godt for å fremme gode læringsmiljøer og forebygge mobbing?

- Revisjonens inntrykk er at Sel kommune som skoleeier har laget systematikk og rutiner som støtter skolene i arbeidet med å fremme gode læringsmiljøer og forebygge mobbing. Kommunen har etter endringen av kapittel 9A i 2017 utarbeidet felles dokumenter og prosedyrer, og skolemiljø saker diskuteres månedlig på rektormøter. Kommunen deltar i utviklingsarbeid relatert til skolemiljø og krenkelser som bl.a. innebærer kompetanseutvikling fra eksterne aktører. Utviklingsarbeidet er nylig igangsatt, og det er derfor for tidlig å vurdere virkningen av dette for kommunens arbeid.
- Revisjonens vurdering er at skolene gjennom tiltak og rutiner arbeider systematisk for å fremme helsen, miljøet og tryggheten til elevene. Den enkelte skole har utarbeidet dokumenter og skjemaer som følger opp kommunens styringsdokumenter. Skolene har tiltak, som f.eks. turer, arrangementer og temaarbeid, for å skape trivsel blant elevene. Vi har fått innspill på at klasseledelse og relasjonsbygging, samt erfaringsutveksling og deling av gode tiltak, er områder skolene kan utvikle videre.
- Innhentet informasjon tyder på at skolenes systematikk og rutiner i skolemiljøarbeidet er kjent for de ansatte på skolene, blant annet ved at disse diskuteres og revideres i fellesmøter og teammøter. Hovedinntrykket er at skolenes rutiner i form av blant annet trivselsregler, årshjul og aktiviteter er tatt i bruk i organisasjonen.
- Elevene har gjennom elevrådet ansvaret for enkelte arrangementer og trivselstiltak på skolene. Det gir dem anledning til å delta i planlegging og gjennomføring av arbeid for et trygt og godt skolemiljø. Innhentet informasjon tyder på at det varierer mellom skolene hvor involverte elevrådene er i arbeidet. Det varierer også mellom skolene om FAU opplever reell medvirkning i skolenes arbeid med læringsmiljøet.
- Skolenes samarbeidsutvalg (SU) involveres i skolens arbeid med læringsmiljøet ved at planer og dokumenter vedtas der. Ut fra innhentet dokumentasjon kan imidlertid ikke revisjonen se at skolene de siste to årene har hatt møte i Skolemiljøutvalget (SMU). SMU skal i henhold til opplæringsloven § 11-1a sikre medvirkning i arbeidet for å skape et godt skolemiljø.

- Skolehelsetjenesten i Sel kommune deltar i skolemiljøarbeidet i samarbeid med ledelsen, lærere og assistenter. Helsepsykepleierne har samtaler med enkeltelever ved behov. De har faste oppgaver på ulike trinn som trivselssamtaler med alle elevene, undervisning om bl.a. livsmestring og temaer som tas opp under helseuka. Revisjonen har fått innspill fra skolehelsetjenesten på at skolene i større grad kan etterspørre deres kompetanse.
- Pedagogisk psykologisk tjenesten (PPT) bistår elever med behov for særskilt tilrettelegging av opplæringstilbudet. PP-rådgiverne har konsultasjoner, samtaler og oppfølging av elever på skolene. Innhentet informasjon tilsier at skolene kan involvere PPT mer i skolens arbeid med kompetanse- og organisasjonsutvikling.
- Flere kommuner har etter endringen i kap. 9A ansatt egne sosiallærere i ungdomsskolen. Sosiallærerne er blant annet samtalepart for elever og en støtte for lærere og ledere i skolemiljøarbeidet. Begge ungdomsskolene i Sel kommune har sosiallærerressurs. Innhentet informasjon tyder imidlertid på at sosiallærernes oppgaver ved skolene i liten grad er knyttet opp mot skolemiljøarbeidet.

Problemstilling 2: I hvilken grad har skolene et tilfredsstillende system for å sikre at utfordringer i læringsmiljøet avdekkes?

- Revisjonen vurderer at skolene arbeider systematisk for å avdekke om elever ikke har det bra på skolen. Kontaktlærerne har formelle og uformelle samtaler med elevene og observerer den enkelte og det sosiale samspillet dem imellom. De tilstreber god dialog med foresatte. Skolene gjennomfører systematisk ulike undersøkelser for å kartlegge læringsmiljøet i klassen og avdekke mobbing.
- Skolene synes i hovedsak å ha et tilfredsstillende system for inspeksjon og tilsyn. De har inspeksjonsplaner som fordeler de voksne på ulike områder i friminuttene. De setter inn forsterket tilsyn ved behov og følger da ekstra godt med på enkeltelever, grupper av elever eller områder. Inspeksjon er tema med jevne mellomrom på fellesmøter og teammøter.
- De som jobber på skolen er gjort kjent med at de etter kap. 9A har plikt til å *følge med, gripe inn* og *varsle* blant annet ved at dette drøftes i fellesmøter. Renholdspersonalet og vaktmestrene omfattes også av aktivitetsplikten. Det ser imidlertid ut til at dette personalet ikke er blitt informert systematisk om denne plikten ved alle skolene.
- Innhentet informasjon tyder på at det er lav terskel for å varsle rektor når det avdekkes at en elev opplever krenkelser. Skolene har i sine skolemiljøplaner rutiner for å håndtere meldinger/varsler om mobbing. Skolene skal da undersøke saken, iverksette tiltak og utarbeide en aktivitetsplan.
- Skolene skal etter opplæringsloven § 9A-4 dokumentere hva som blir gjort for å oppfylle alle delpliktene i aktivitetsplikten. Skolene dokumenterer at de *følger med* på hvorvidt elevene har et godt skolemiljø gjennom tiltak rettet mot alle skolens/klassens elever. Dette omfatter f.eks.

inspeksjonsplan, trivselsundersøkelser og utviklingssamtaler. Revisjonen har inntrykk av at det varierer noe ut fra den enkelte lærers skjønn hva de dokumenterer i enkeltsaker når det gjelder å *følge med, gripe inn, varsle og undersøke*. Noen lærere har f.eks. en loggbok der de for egen del dokumenterer observasjoner, episoder og samtaler med enkeltelever. Andre dokumenterer mindre. Skolene har utarbeidet et skjema som skal benyttes til å dokumentere varsel til rektor ved mistanke om at en elev ikke har et godt og trygt skolemiljø. Revisjonens gjennomgang av elevsaker viser imidlertid at de fleste varslene har blitt gitt muntlig.

- På bakgrunn av intervjuer og gjennomgang av saker ved skolene ser det ut til at de undersøker saker der det er mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø. Det skal imidlertid presiseres at revisjonen ikke kjenner til det fulle omfang av hvilke saker som skulle vært undersøkt nærmere, jf. opplæringslovens § 9 A-4.

Problemstilling 3: I hvilken grad håndterer skolene mobbesaker i tråd med opplæringsloven?

- Når skolene får kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, skal de etter opplæringsloven § 9A-4 sette inn egnede tiltak. Revisjonen har fra samtaler med rektorer og lærere inntrykk av at skolene i hovedsak har funnet hensiktsmessige måter å arbeide med konkrete saker på. I revisjonens gjennomgang av skolenes 9A-saker kommer det frem at skolene benytter ulike tiltak som varierer fra sak til sak. Tiltakene retter seg mot involverte elever, deres foresatte og læringsmiljøet generelt. Tiltakene omfatter f.eks. samtaler med involverte elever og deres foresatte, observasjon og klassemiljøarrangementer.
- Skolen skal i henhold til opplæringsloven lage en skriftlig plan når det skal gjøres tiltak i en sak. Utfra gjennomgang av skolenes 9A-saker finner revisjonen at sakene har en aktivitetsplan som tilfredsstiller opplæringslovens krav til en slik plan. Dette innebærer at planene inneholder oversikt over hvilket problem tiltakene skal løse, hvilke tiltak skolen har planlagt, når tiltakene skal gjennomføres, hvem som er ansvarlig for gjennomføringen og når tiltakene skal evalueres.
- Skolen har plikt til å sørge for at tiltak settes inn inntil eleven har et trygt og godt skolemiljø. Inntrykket fra samtalene med rektorer og lærere er at elevene følges opp til de har det bra på skolen. Revisjonen savner imidlertid dokumentasjon på dette i enkelte saker.
- Med utgangspunkt i revisjonens gjennomgang av et relativt stort antall saker, er det rimelig å relatere kravet om at elevene følges opp til de har det bra på skolen, til hvordan tiltakene i aktivitetsplanen er blitt fulgt opp og evaluert. Det varierer mellom skolene hvorvidt de har dokumentert at tiltakene har blitt gjennomgått og evaluert i samarbeid med elev/foresatte.
- På bakgrunn av den informasjonen revisjonen er forelagt, ser det ut som om skolene stort sett sørger for at de involverte elevene blir hørt. Dette dokumenteres kort i aktivitetsplanen og i enkelte møtereferat revisjonen har fått tilgang til. Gjennomgåtte saker tyder på at det imidlertid ikke er en klar praksis med å dokumentere at barnet er blitt hørt i vurderingen av tiltak. Det er

heller ikke dokumentert at skolen har foretatt vurderinger knyttet til barnets beste. Dette er krav som følger av opplæringslovens § 9A-4.

- Kommunens og skolenes arbeid med kap. 9A er under utvikling. Revisjonen anerkjenner at kommunen har behov for avklaringer fra Fylkesmannen på flere felt for best mulig å håndtere og dokumentere konkrete 9A-saker. Slike avklaringer ville være nyttige i kommunens arbeid med å utvikle en praksis på området.

8.2 REVISJONENS ANBEFALINGER

På bakgrunn av revisjonens konklusjoner angående de tre problemstillingene så fremmes følgende anbefalinger:

- Det kan være nyttig for skolene i Sel kommune å styrke spesielt kontaktlærernes kompetanse knyttet til klasseledelse og relasjonsbygging. Erfaringsutveksling og deling av gode tiltak er også områder skolene kan utvikle videre.
- Det bør vurderes om skolene skal involvere PPT og skolehelsetjenesten mer i arbeidet med kompetanseheving og organisasjonsutvikling. Skolene i Sel kunne dra nytte av et tverrfaglig samarbeid på skolen som involverer f.eks. PPT, skolehelsetjenesten og eventuelt sosiallærer i arbeidet med skolemiljøet.
- Kommunen bør vurdere hvilken rolle elevrådet, foreldrenes arbeidsutvalg (FAU) og skolemiljøutvalget (SMU) skal ha i skolemiljø saker, herunder hvordan de i større grad enn i dag kan involveres i arbeidet.
- Kommunen bør sikre dokumentasjon av at barnet har blitt hørt i utformingen av tiltak, og at det er foretatt vurderinger knyttet til barnets beste. Dette er krav som følger av opplæringslovens § 9A-4.
- For å sikre at tiltak varer inntil eleven har et trygt og godt skolemiljø bør iverksatte tiltak systematisk evalueres ved alle skolene. En skriftlig gjennomgang av tiltakene i ettertid vil kunne bidra til å styrke dokumentasjonen av tiltakene og øke læringseffekten av arbeidet med kap. 9A-saker.

REFERANSER

Kommunale dokumenter:

Internkontroll og kvalitetssikring. Helsestasjons-, skolehelse- og jordmortjenesten i Nord-Gudbrandsdal.

Inkluderende barnehage – og skolemiljø i Sel kommune 2019 – 2021

Kvalitetsplan for Selskolen 2018-2022

Lokal forskrift om ordensreglement for skulane i Sel og Sel voksenopplæring (2012)

Læring – Identitet – Motivasjon - Innovasjon. Strategi og handlingsplan for entreprenørskap og praksisnær læring i grunnskoleløpet i Sel kommune 2018-2022

Tidlig innsats Plan for foreldresamarbeid – i Sel kommune

Tidlig innsats Plan for overganger i utdanningsløpet – i Sel kommune

TIDLIG INNSATS Strategi- og handlingsplan 2018-2022

Tilstandsrapport for grunnskolen 2018

Strategi, handlingsplan og årshjul MOT i Sel 2016-2020

Årsmelding 2018

Ulike dokumenter fra skolene

Øvrige dokumenter

Innlandet Revisjon IKS (2019) *Mobbing og psykososialt miljø i skolen*. Lillehammer kommune.

Innlandet Revisjon IKS (2019) *Mobbing og psykososialt miljø i videregående skole*. Oppland fylkeskommune.

Helsedirektoratet (2017): *Nasjonal faglig retningslinje for det helsefremmende og forebyggende arbeidet i helsestasjon, skolehelsetjeneste og helsestasjon for ungdom*.

Kunnskapsdepartementet (2017): Endringer i opplæringslova og friskolelova (skolemiljø). Prop. 57 L (2016-2017).

Kunnskapsdepartementet: *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova)*. LOV-1998-07-17-61.

Utdanningsdirektoratet (2014): *Skolemiljøutvalg. Veileder til medlemmene*.

Utdanningsdirektoratet (2016): *Kvalitetskriterium i PP tjenesten*

Utdanningsdirektoratet (2016): *Relasjoner mellom elever*

Utdanningsdirektoratet (2017): *Rundskriv Skolemiljø Udir-3-2017. Versjon 20.12.2017*.

Wendelborg, C (2019): *Mobbing og arbeidsro i skolen - Analyse av Elevundersøkelsen skoleåret 2018/19*. NTNU Samfunnsforskning.

VEDLEGG 1

RÅDMANNENS UTTALELSE

Innlandet Revisjon IKS

Vår dato: 05.09.2019
Deres dato: 22.08.2019

Vår referanse: 2019/346-44
Deres referanse:

Saksbehandler:
Kristin R. Gårderløkken
91723364

Rådmannens høringssvar til utkast rapport Trivsel og læringsmiljø i skolen

Informasjon om prosjektets formål og gjennomføring har vært tilstrekkelig. Avslutningsmøtet ble avlyst av Innlandet Revisjon begrunnet «er ikke behov for». Rådmannen sin forståelse av årsak er at Innlandet Revisjon ikke hadde behov for ytterligere avklaringer.

Rådmannen opplever prosjektets metode som gode og konstruktive. De anvendte kilder er relevante og faktafremstillinger er gjenkjennbare og etterrettelige. Rapportens språk er godt. Rådmannen kan ikke se at det er behov for å kommentere revisjonskriteriene som ligger til grunn for Revisjonens vurderinger og konklusjoner.

Den samlede vurdering av rapportens vurderinger, konklusjoner og anbefalinger er at det er stor grad av samsvar mellom det som Revisjon Innlandet har avdekket, og de elementer som Sel kommune har definert som sine satsingsområder. Dette gjelder særlig for punktene relasjonskompetanse og tverrfaglig arbeid. Arbeidet med å bygge en tverrfaglig kultur har vært i gang siden 2015, og det nå full fokus på implementering av de retningslinjene vi ønsker som en del av vår kultur i alle virksomheter. Dette arbeidet vil foregå ut 2021, og skal evalueres i slutten av 2021.

Når det gjelder relasjonskompetanse er det et tema som Sel kommune tverrfaglig sett jobber med for alle som jobber med barn og unge i Sel kommune. En merker seg at det er formålstjenlig at klasseledelse bør bli løftet opp igjen i forbindelse med dette arbeidet. Dette henger tett sammen med satsingen «Inkluderende barnehage -og skolemiljø» og rådmannen ser viktigheten av at dette blir koplet på en god og konstruktiv måte.

Sel kommune registrerer at det i all hovedsak er gode tilbakemeldinger når det gjelder hvordan skoleeier og grunnskoler arbeider for å fremme trivsel og gode læringsmiljøer, samt hvordan en sikrer at utfordringer i læringsmiljøet og mobbing avdekkes og håndteres. Rådmannen mener likevel det er viktig å bruke rapporten i det videre kontinuerlige arbeidet med kvalitetssikring og utvikling generelt, slik som kompetanseheving, strukturarbeid og kulturbygging til beste for trivsel og læring for alle elever. Funn i rapporten underbygger de satsinger som allerede er i gang i vår kommune. Spesielt vil kommunen sikre en tilstrekkelig informasjon om aktivitetsplikt til ansatte uten om pedagogisk personale. I tillegg vil vi fortsette med fokus og systematikk rundt bygging av en tverrfaglig kultur, med fokus på god klasseledelse og relasjonskompetanse spesielt.

Takk for godt samarbeid!
For konst. Rådmann Solveig Rindholen,

Kristin R. Gårderløkken
Kommunalsjef
Skole og oppvekst

SEL KOMMUNE

Botten Hansens gate 9 2670 Otta
Tel: +47 61 70 07 00 | Fax: +47 61 70 07 01
postmottak@sel.kommune.no

Bankkonto: 2105.07.00183
Organisasjonsnr: 939617671

www.sel.kommune.no